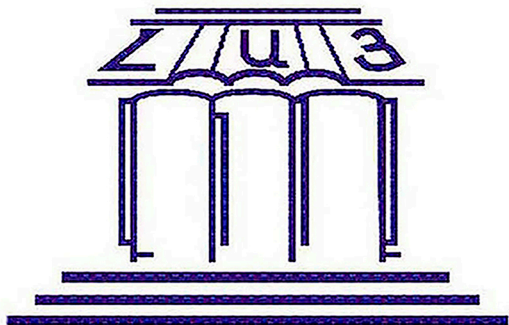

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց
Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Մտեղծագործական համայնքներ
նչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format
Adapt — remix, transform, and build upon the material

16284

ՀԽՍՀ
Դաս I-28

ՀԵԾԵԼԱԶՈՐԻ
ՄԱՐՏԱԿԱՆ ԿԱՆՈՆԱԳԻՐՔ
ՄԱՍԸ I

357
—
Խ-11

ՅԵՐԵՎԱՆ

1980

ԽԱՅՍ

ՊՈԼԵՏԱՐՆԵՐ ԲՈԼՈՐ ՑԵՐԿՈՆԵՐԻ, ՄԻԱՑԵՔ

ՀԱՅԶ

ԴԱՋՄԱԿԱՆ ՑԵՎ ԾՈՎԱՅԻՆ ԳՈՐԾԵՐԻ
ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԿՈՄԻՍԱՐԻԱՏ

ՀԹ. Մ. Կ.

Դ. I—1928

357

M-II

Բ. Գ. Կ. Բ.

և

ՀԵԾԵԼԱԶՈՐԻ ՄԱՐՏԱԿԱՆ ԿԱՆՈՆԱԳԻՐՔ

ՄԱՍՆ I

(1928)

ՀԱՅԿԱՍՏԱՆԻ ՀՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԶՈՂԱՐԱՅԻՆ ԽՐԱԿՐ.-ՀՐԱՏ. ՄԱՍ

ՑԵՐԵՎԱՆ

2010

Боевой Устав
Конницы
Р. К. К. А.
Часть I

Հայկական ԽՍՀ ԿԶՄ. № 249
Գրանց. № 2799 (բ) Տիրաժ 1000

2002

6172-53

ՀՐԾՄԱՆ
ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՍՈՑԻԱԼԻՍՏԱԿԱՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՄԻՈՒԹՅԱՆ ՇԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ՌԱԶՄԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԻ

№ 119
 26 ապրիլի 1928 թ.
ՄՈՍԿՎԱ

1. Գործադրության մեջ մտցնել որան կից հայտարարված՝ ա) Հեծելազորի մարտական կանոնադրություն, մասն I (Հեծ. Մ. Կ. մասն 1—28) և բ) Հրահանգ շաշային հեծելական ձիու վարժեցման համար—1928 թ.
2. Բ. Գ. Կ. Բ. Հեծելազորի ժամանակավոր մարտական կանոնադրություն, մասն I (հրամ. ԽՍՀՄ ՀՈՒ 0926 թ. № 262) վերացնել:

Ռազմական և ծովային գործերի ժողովրդական կոմիտեի և ԽՍՀՄ ՀՈՒ նախագահ՝ ՎՈՐՈՇԻԼՈՎ

(ԲԳԿՐ շտաբ)

ՀԱՏՎԱԾ I

ԳԼՈՒԽ I.

ԶԻԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԿԱՆՈՆՆԵՐ

ա) ՍԱՆՁԱԾ ՅԵՎ ԹԱՄԲԱԾ ԶԻՈՒ ՊԱՀԵԼԸ:

1. Զին սանձելուց հետո, պետք է կանգնել նրա ձախ կողմը, պարանոցին հավասար, յերեսը դեպի գաշտը և արմուշկը ծալած աջ ձեռքով բռնել յերկու յերասանակը ձիու կզակի մոտ, բաժանելով նրանց ցուցամատով, իսկ նրանց ծայրերը (կարած) աղտոտ կախած ձախ ձեռքի ամբի մեջ սեղմել, անցկացնելով նրանց ամբի միջով (նկ. 1):

Այդ դեպքում ձին պետք է կանգնած լինի բոլոր չորս վրտի վրա, առանց ձգվելու, վրտերը մարմնի տակ մեկնելու և գլուխը կախ քցելու:

Շարժվելու համար պետք է աջ ձեռքով ձիուն առօրձանաբար առաջ քշել, իսկ կանգնեցնելու համար — պահել նրան, յերկու դեպքումն էլ թույլ չտալ նրան գլուխը կախ քցելու:

Յերբ ձիավորի վրա թուր կա, այդ դեպքում շարժման ժամանակ նա ձախ ձեռքով պահում է պատյանը ներքևի ողակի տակից՝ քել կորացրած չորս մատով դրսից, իսկ բութ մատով յետևից ու ներսից, առանց յերասանակների ծայրերը բաց թողնելու:

բ) ԶԻ ՀԵՄՆԵԼԸ, ՅԵՐԱՍԱՆԱԿՆԵՐԸ ՁՍՏԵԼԸ ՅԵՎ
ԻՋՆԵԼԸ:

2. ԶԻ ՀԵՃՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ ՀՐԱԺԱՆ Ե ՍՐՎՈՒՄ—ԵՆՑ
ՑԻՐ, ԻՋՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ—ԻՐԻՐ:

Նկ. 1.

3. ԶԻ ՀԵՃՆԵԼՈՒՄ ԱՌԱՋ, ՃԻԱՎՈՐԸ ՎԵՍԵ Ե ՃԻ
ԿԱՆՈՂՆԵՑՆԻ Ե ԻՆՔՆ ԵՆ ԿՈՂՔԻՆ ԿԱՆՈՂՆԻ ԻՆՀՎԵՈ ԳՈՂՔ
ԱՎԿԱԾ 1-ԻՆ ՀՈՂՎԱԾՈՒՄ:

ՀԵԾՄԵԼԸ ԿԱՍԱՐՎՈՒՄ Ե յԵՐԵՔ ՆՎԱԳ:

ԱՌԱՋԻՑ ՆՎԱԳ: ԴԱՌՆԱՂ ՂԵՂԻ ԱՋ, յԵՐԱՍԱՆԱԿՆԵՐԸ
ՃԻՍԱ ՎՂԻՆ ՂՔՆԵՆ, ԿԵՈ ՔԱՅՂ ՂԵՂԻ ԱՋ ԱՆԵՆ, յԵՐԱՍԱՆԱԿՆԵՐԸ

ՆԵՐՈՒ ԱՋ ՃԵՈՂՈՎ ՀԱՎԱՍԱՐԵՑՆԵՆԸ, ՃԱԽ ՃԵՈՂԻ ՂԵՍԱՌԱ-
ԿԸ, ԱՎԵՐ ՂԵՂԻ ԳԱԾ ՎԵՐԱԾ, ՂԵՆԸ յԵՐԱՍԱՆԱԿՆԵՐԻ ՎՐԱ
ԲԱՅԻ յԵՆԵՐԻ ՄԱՍԻ ՄՈՒ, յԵՐԱՍԱՆԱԿՆԵՐԸ ԲԱՅԻ ՄԻ
ՓԵՂԻ ՀԵՈ ՍԵՂՄԵՆ ՀՈՐԱ ՄԱՍՈՎ, ԻՍԿ ԲՈՒԹ ՄԱՍԻՆ ՎԻԱ-
ԹԱԹԵՆ ԱՅՂ ՎԵՂԻ ԾԱՅՐԸ, ԱՋ ՃԵՈՂՈՎ ԲՈՆԵՆ ԱՍՎԱՆՈՂԱ-
ԿԻ ՎՈՒՆԸ ԱՍՎԱՆՈՂԱԿԻ ՄՈՒ Ե ԿԻՍԱԳԱՐԺ ՂԵՂԻ ԱՋ ՂԵՍԱ-
ՆԱՂ (Նկ. 2):

Նկ. 2.

ՅԵՐԿԻՐՈՐԴ ՆՎԱԳ: ԶԱԽ ՎՈՒՆԸ ԲԱՐՃՐԱՑՆԵԼՈՎ, ԱՍ-
ՎԱՆՈՂԱԿԻ ՄԵՋ ՂԵՆԸ, ԸՍՏ ՀՆԱՐԱՎՈՐԻՆ ԽՈՐԸ, ԿՈՂԻԿԻ
ԾԱՅՐՈՎ ՃԻՐՈՒՆ ՀՈՆՀԱՆՈՂԱՍՏԱՑՆԵՆԸ. ԱՋ ՎՈՒՆԸ ՂԵՍԱՆԻՑ

կտրելով աջ ձեռքով թամբի յետևի կեղից (վաշից) բռնել և բարձրանալ ձախ վրա՝ ու ձեռքերի վրա, ձախ ծնկով թամբին հենվելով. ապա իրանն ուղիղ պահած, տեղափոխել մեկնած աջ վրա՝ ձիու գավակի վրայով, առանց նրան դիպչելու և դրա հետ միասին աջ ձեռքը յետևի կեղից վերցնել, նրանով հենվել պարզած մատներով թամբի առաջի մասին աջ կողմից. դրանից հե-

Նկ. 3.

տո, ծնկները սեղմելով սահուն իջնել թամբի մեջ (Նկ. 3):

Յերրորդ նվագ: Աջ վրան առաջնորդակի մեջ դնել նրա դրսի կողմից ու յերկու առաջնորդակներն էլ պահել

աջակա, վրա նրանք լինեն վրա՝ թաթի ամենալայն մասում: Հետո, բաց թողնելով բաշը, յերասանակներն անցկացնել ձախը—ձախ ձեռքի ձկույթի և մատանու (անանու) մատի միջև, իսկ աջը՝ ցուցամատի և միջին մատի միջև, յերասանակների ծայրերն անցկացնել ավել միջով ու ցուցամատի վրայով. բոունցը սեղմելով, բռն մատով յերասանակները սեղմել ցուցամատին: Աջ ձեռքով հավասարեցնել յերասանակները, նրանց ծայրերը ցուցամատի վրայով դնել դեպի աջ կողմը և, բոունցը սեղմելով, յերասանակները պահել բռն մատով: Ձախ ձեռքի բոունցը պահել յեղունգների դեպի ցած: Աջ ձեռքը, յեթե դեմք չի բռնած, դնել ձախ բոունցի վրա, ընդվզում միջին և անանուն (մատանու) մատներով բաժանել ձախ յերասանակն աջից:

Յերասանակները բռնելու ալպարի յեղանակը կոչվում է շարային:

Յերասանակներն առանց վոյորելու պետք է դարձնել իրենց ներսի կողմով դեպի ձիու պարանոցը. նրանց պետք է խորը բռնել մատների արմատների մոտ:

Ձախ ձեռքն ազատելու անհրաժեշտության դեպքում՝ պետք է յերասանակները թողնել աջ ձեռքում, ինչպես այն դրած եր ձախ ձեռքի վրա, իսկ նրանց ծայրերը ձգել աջ ձեռքի ցուցամատի վրայով դեպի ձախ կողմը:

4. Յերասանակները հավասարեցվում, կարճացվում և յերկարացվում են ձգելով կամ թուլացնելով նրանցից յուրաքանչյուրն առանձին՝ աջ ձեռքի ողնու-թյամբ:

Յերկու յերասանակն էլ միանգամից կարճացնելու կամ յերկարացնելու համար պետք է նրանց ծայրերը

բունել աջ ձեռքով, իսկ ձախը շարժել յերասանակներէ վրայով իրենից դեպի առաջ կամ դեպի իրեն, վորքան հարկավոր է:

Վերահիշյալը կատարելուց հետո, յերասանակներէ ծայրերը պետք է բաց թողնել աջ ձեռքի թաթից և յերկու ձեռքն ել պահել պատշաճ դրութեամբ:

5. Յերասանակները բացի «ըստ շարայինի» բռնելուց, ձիավարութեան և ձիու ղեկավարման նախնական ուսուցման համար, պետք է կիրառել յերասանակները յերկու ձեռքով բռնելու («ըստ վարժականի») յեղանակը:

6. Յերասանակները «յերկու ձեռքով» բռնելու մասնակ, աջ ձեռքով բռնում են աջ յերասանակը, իսկ ձախով՝ ձախը, ընդ վորում յերասանակները պետք է անցկացնել ձկուլթի և անանուն մատների արանքով, ապա ձեռքերի ամբիւրի միջով դեպի վեր, ծայրերն անցկացնել բռունցքի միջով և սեղմել բութ մատով ցուցամատին. բռունցքները պետք է պահել բութ մատը դեպի վեր, յեղունակները դեպ իրեն:

7. Վերահիշյալ յեղանակներից մեկով բռնած յերասանակներն այլ կերպ բռնելու համար, համապատասխան հրամաններ են տրվում. յերասանակն ըստ շարայինի կամ յերասանակը յերկու ձեռքով կամ յերասանակն ըստ վարժականի:

Յերբ յերասանակները բռնելու ձևը հրամանով ցույց չի տրված, յերասանակները պետք է բռնել ըստ շարայինի:

8. Զիւց իջնելը կատարվում է յերեք նվագ.

Առաջին նվագ. Յերկու յերասանակն ել տալ ձախ ձեռք, այդ ձեռքով բռնել բաշից նրա յետեի մասից, աջ

ձեռքը, դնել թամբի առջևի կեղի վրա և աջ վոտը հանել ասպանդակից:

Յերկորդ նվագ: Հենվել յերկու ձեռքի վրա, մի քիչ բարձրանալ ձախ վոտի վրա, մեկնած աջ վոտը տեղափոխել դավալի վրայով, առանց նրան դիպչելու, աջ վոտը ձախի մոտ դնել, աջ ձեռքով բռնել թամբի յետեի կեղից և սահուն կերպով իջնել գետնին աջ վոտի վրա. դրանից հետո ձախ վոտը հանել ասպանդակից, աջ վոտի մոտ դնել, իսկ աջ ձեռքն իջեցնել ուղղահայե կերպով:

Յերրորդ նվագ: Բաշը բաց թողնելով, մի քայլ առնել դեպի ձախ և յերասանակները ձախ ձեռքից բաց թողնելով, աջ ձեռքով յերասանակները ձիու վզից հանել և բռնել նրանց ձիու կզակի մոտ, ինչպես ցույց է տրված 1-ին հոդ.: Ապա ձախ դառնալով ձախ ձեռքն իջեցնել:

դ) ՀԵՄՆԵԼԸ

9. Թամբի վրա պետք է նստել ազատ, պոհպանելով մարմնի բոլոր մասերի շարժման ազատութիւնը. Թամբի միջոցով զգալով ձիու բոլոր շարժումները և կարիք յեղած ղեկըում ցույց տալ նրան ողնութիւն կամ հակաղղում:

Պետք է նստել, ըստ հնարավորին խորը յերկու զրասակներէ վրա. իրանի դրութիւնը պետք է ուղղահայե լինի: Ուսերը պահել ազատ և համասար կերպով կախած (չկուզանալ): Գլուխն առանց յետ գցելու՝ պահել ուղիղ, կզակն առաջ չձգել. նայել ուղիղ դեպի առաջ:

10. Ազատ կախ զգած ձեռքերի վերին մասերը պետք է չօղափեն ձիավորի մարմնին, բայց առանց

նրան սեղմելու, նրանց միջին մասը նույնպես պետք է իրանք շոշափի: Ձեռքի պատռակները պահել մի քիչ դեպի ներս ծալած, իսկ մատները բռնեցը սեղմած քույժ մատերը պետք է մի քիչ ծալել և նշանցով սեղմել նրանց առկույժ անցնող յերասանակները:*)

11. Անբասանակներն քստ շարայիմի բռնելու ժամանակ ձախ դաստակը պահել յեզունդները դեպի ներքե թամբի առաջին կեղի մեջ անդի վրա ալնպես, վոր դաստակը կաղմի նախաբազուկի շարունակությունը, իսկ աջ ձեռքը, յեթե դենք բռնելուց ազատ է, դնել ձախի վրա ինչպես ցույց է տված հոդ. 3-ում: Յերասանը յեքլիւ ձեռքով բռնելու ժամանակ, ձեռքերի դաստակները բռնեցը արած, պահել նախաբազուկի շարունակության վրա:

12. Լավ հարմարեցրած ասպանդակներ ունենալու դեպքում, ձիավորի վտերի աղդրները, ուղղված լինելով դեպի ցած և մի քիչ դեպի առաջ, նրա կաղմբված քին համապատասխան, պետք է ամուր և տափակ կպած լինեն թամբին, իսկ ծնկները պետք է մնան անշարժ և թամբին սեղմած:

Ձիավորի վտաի դեպի ձին դարձրած ներսի կողմը ծնկներին մինչև կոճերը կոչվում է սրունք և ծառայում է ձին կառավարելու համար: Վտքի այլ մասը, վոր

*) Ձիավորի մարմինը բաժանվում է չերեք մասի. վերևի—գլխից մինչև գոտկատեղը, ներքևի—ծնկներից մինչև կրունկները և միջին—գոտկատեղից մինչև ծնկները:

Ձեռքերը նույնպես բաժանվում են չերեք մասի. վերևի—ուսից մինչև արմուկը (թեփուկը), միջին—արմուկից մինչև դաստակը (նախաբազուկ) և ներքևի—դաստակները:

ազատ կախ է ընկած ծնկից դեպի ցած, ներսի կողմով պետք է շոշափի ձիու կողը. այդ դեպքում կրունկը պետք է թաթի ծայրից մի փոքր ցած լինի, իսկ թաթի ծայրը բնական կերպով մի քիչ դեպի դուրս դարձրած:

13. Ասպանդակները պետք է պահել թաթի ամենալայն մասում բոյորովին ազատ, թեթևակի հենվելով նրա վրա:

14. Ասպանդակները պետք է հարմարեցրված լինեն ալնպես, վոր յեթե ձիավորը ծնկներն ուղղած ասպանդակների վրա բարձրանա (թաթերը դեռնին զուգահեռ), թամբի և նստատեղի արանքով բռնեցըն ազատ անցնի:

դ) ՂԵԿԱՎԱՐՈՒՄ

Ընդհանուր ցուցումներ.

15. Ձի դեկավարելու գլխավոր միջոցները յերեքն են, սրունքները, իրանի քեֆումները և յերասանակները:

Սրունքներով ձիավորն ստիպում է ձիուն առաջ գնալ և ղեկավարում է նրա յետը. իրանի թեքումներով՝ նպաստում է ղեկավարելուն. յերասանակներով՝ կանգնեցնում կամ դանդաղեցնում է շարժումը և ղեկավարում է մարմնի առաջը:

Ղեկավարելու գլխավոր միջոցներից զատ, կա նաև սթանդակ միջոց—խթանները, վորոնք յերկու նշանակություն ունեն՝ սրունքների գործողությունն ուժեղացնելու և ձիուն պատժելու համար, յեթե նա հակառակվի կամ անհնազանդություն ցույց տա:

16. Սրունքներն ու յերասանակները կոչվում են ներսի և դրսի: Ներսի սրունք և յերասանակ կոչվում են

նրանք, վորոնք բոլոր շարժումների ժամանակ գտնվում են այն կողմում, վոր կողմի վրա կատարվում է շարժումը: գրսինը—նրանց հակադիրները:

Գործողություններ սրունքներով:

17. Սրունքներով ղեկավարումը կայանում է նրանում, վոր ձիավորը յերկու սրունքները միակերպ սեղմում է ձիու կողքերին կամ նրանցից մեկն ավելի ուժեղ է սեղմում:

Յեթե սրունքի սեղմելն անբավարար է, այն ժամանակ ձիուն ավելի խիստ ստիպելու համար սրունքներով զարկեր են տալիս:

Սրունքները պետք է սեղմել, կամ նրանցով դաբկել յերկու փորքաշների միջև (յերկու բաժան փորքաշներ յեղած դեպքում) կամ մեկ փորքաշի դեպքում յետևի յեղրի մոտ:

Սրունքով այնպես պիտի գործել, վոր նրանով թե սեղմելու է թե խփելու ժամանակ ձիավորը ծնկները թամբից չհեռացնի և չբարձրացնի ու չփոխի նսարվածքը:

18. Յերկու սրունքների համաչափ և միաժամանակ սեղմելով ձիուն՝ յետքը դեպի առաջը բերել, առաջի աշխատանքները հեշտացնելու համար. այդ կիրառվում է ձին առաջ ուղարկելու, ավելի փոքր քելքի անցնելու և կանգնեցնելու համար, նույնպես և նրա համար, վոր ձին յետքն այս կամ այն կողմը չզցի:

Ձիու կողքը կորացնելու համար պետք է ուժեղացնել համապատասխան սրունքի սեղմումը:

Վորեւ սրունքի սեղմումով ձին յետքը գցում է հակառակ կողմը, իսկ հակադիր սրունքը կանգնեցնում է կանգնեցնում է այդ շարժումը:

19. Իրանի թեքումները անդամորոշում են ձիավորի և ձիու ծանրության կենտրոնը, ուստի նպաստում ձիու շարժումներին և դարձումներին:

Դեպի առաջ թեքումը թեթեւացնում է ձիու յետքը. դեպի յետ թեքումը թեթեւացնում է առաջը, իսկ դարձումի կողմն արած թեքումն ոգնում է դարձում կատարելուն:

Իրանը դեպի մի կողմը թեքելիս պետք է մարմնի ծանրությունը գցել համապատասխան նստողի (զրատակրի) վրա, թամբի մեջ չշարժվել և կողքը չկորացնել:

Գործողություններ յերասանակներով

20. Յերասանակները ծառայում են ձիու առաջը ղեկավարելու համար և կապ են ստեղծում ձիավորի ձեռքի և ձիու բերանի միջև, յերասանակները յերթեք չպետք է ծառայեն իբրեւ միջոց թամբի վրա պահվելու համար:

Յերախճանի ճնշմամբ յերասանակները ներգործում են ձիու լեզվի վրա, ստորին ծնոտի անատամ մասի և բերանի անկյունների վրա. իսկ անմիջական ճնշմամբ — նրա ոլարանցի վրա:

Յերասանակների միջոցով ցույց են տալիս շարժման ուղղությունը, նույնպես և հաստատում են գլխի ու վրդի դրությունը (ուղղությունը):

Ինչպես տեղում, նույնպես և գնալու ժամանակ յերասանակները պետք է ձգված լինեն այնչափ, վոր յիշողի ձիավորը շարունակ գլու ձիու բերանի թեթեւ շրջափակությունը:

21. Ուղիղ շարժման միջոցին (ուղղակի- ուղղություն) յերասանակները պետք է համասարտ- չափ աշխատեն, իսկ դարձումների ժամանակ- յերբ ձին պետք է դառնա զեպի շարժման կողմը (կողքի ուղղություն) ներսի յերասանակը ցույց է տալիս շարժման ուղղությունը, ձիուն ստիպելով համապատասխան աչքով տեսնել այդ ուղղությունը. դրսի յերասանակը, դնելով և պահելով նրա վզի վրա, կանոնավորում է ձիու առաջի մասի շարժումը:

Ձիուն այս կամ այն կողմն ուղղելու համար անհրաժեշտ է ավելի ուժեղ սեղմել համապատասխան ներսի սրունքը:

22. Յերասանակը քալացնելը կարող է տեղի ունե- նալ. 1) դաստակները (դաստակը) առաջ տալով, 2) ձեռքերը (ձեռքը) առաջ տալով, 3) ձեռքերը (ձեռքը) և իրանն առաջ տալով:

Յերասանակը ձգելը կարող է տեղի ունենալ. 1) յերասանակը հավասարեցնելով, 2) ձեռքերն և իրանը յետ տալով, 3) ձեռքերը (ձեռքը) յետ տալով և 4) դաստակները (դաստակը) յետ տալով: Վորպեսզի զե- պի իրեն ձգի աջ (ձախ) յերասանակը և սեղմի վզին ձախը (աջը), պետք է՝

ա) յերասանակներն ըստ շարայինի բռնած ժամա- նակ—ձախ ձեռքի դաստակը դարձնել զեպի աջ (զեպի ձախ), մոտեցնելով իրեն բութ մատը (ճկուժը), և միեմնույն ժամանակ դաստակը տանել զեպի աջ (զե- պի ձախ):

բ) յերասանակը յերկու ձեռքով բռնած ժամանակ մոտեցնել ձեռքերից մեկի ճկուժն իրեն, մի քիչ առաջ:

տալ բութ մատը, վորի համար պետք է ձեռքի դաստա- կը յեղունգներով մի քիչ դարձնել զեպի վեր և դաս- տակը կախ դցել բուռնցքի լայնության չափով. մյուս ձեռքի դաստակն առանց յերասանակը թուլացնելու տանել զեպի ներս, յերասանակը ձիու վզին սեղմելով:

23. Ազատ հրամանով պետք է ազատել սրունքները յերասանակը թուլացնել այնքան, վոր ձին կարողանա ազատ յերկարացնել վիզը:

24. Զգաստ կամ յերասանակ հրամանով հավաքել յերասանակները, ընդունել համապատասխան նըստ- վածք և ձին սրունքների մեջ առնել:

25. Ձին հավաքել — նշանակում է նրա իրանին աջպիսի դրություն տալ, վորից նրա համար ամենա- հարմարը կլինի ցանկացած շարժումն անել ցանկացած ուղղությամբ:

Ձին հավաքված է յերբ նրա յետին վոտերն իրանի տակ են բերված, գլուխը ծոծրակի մասում յետ տված է վիզը քիչ բարձրացրած: Ձիավորը ձիուն հավաքում է սրունքների և յերասանակի գործողությունների հա- մակցությամբ:

26. Ձիուն ուղղություն տալ — նշանակում է նրա գլուխը ծործորակի մասում մի քիչ դարձնել (գլուխը չթեքել) զեպի այս ու այն կողմը: Ձիու վիզը պետք է ուղիղ պահած լինի:

Ձիուն ուղղություն է տրվում յերասանակի միջո- ցով:

7) ԲԵԼՔԵՐ, ՆՐԱՆՅՈՎ ՇԱՐԺՈՒՄԸ ՅԵՎ ՄԵԿ ՔԵԼ- ԲԻՑ ՄՅՈՒՍԻՆ ԱՆՑՆԵԼԸ

27. Քիլիքի կոչվում են ձիու զեպի առաջ արած շարժումները զանազան արագությամբ — ինչպես են՝

6172-53

ֆայլ, վարգ, արշավ, դաշտային արշավ և սրարշավ :

28. Կրկնակի ֆելֆ և կոչվում ըստ ձիու շարժման արագութեան հետեւյալ քելքը . որինակ քայլի նկատմամբ կրկնակի քելք կլինի վարգը, վարգի նկատմամբ — արշավն և այլն :

29. Բացի վերոհիշյալ քելքերից, մարզարանական ձիավարութեան ժամանակ, ձիերի վարժեցման և նըրանց մարզելու ժամանակ կիրառվում և ուժեղացրած և նվազեցրած վարգ և նվազեցրած (մարպարանուկան) արշավը :

30. Քայլ — այն քելքն է, վորի արագութեանն է 10 բոպեյում — 1 կլմար :

Քայլով շարժման ժամանակ ձին վոտքերով չորս հաջորդական հարված է տալիս գետնին տարբեր ժամանակամիջոցում (ամանակ, տեւոյ) :

31. Վարգ — այն քելքն է, յերբ ձին միաժամանակ դնում է գետնին խաչազիր վոտքերը, վորից և յերկու հարված է լսվում : Վարդն արագութեան տեսակետից տարբեր է լինում — նվազեցրած, շարային, և ուժեղացրած :

Շարային վարգի արագութեանն է 5 բոպեյում — 1 կլմար :

32. Ուժեղացրած վարդի միջոցին ձին պետք է ըստ հնարավորին ավելի առաջ տալ սրունքներով, բարձրացնելով նրա գլուխը յերասանակով :

33. Նվազեցրած վարգի միջոցին պետք է ձին տանել սրունքների մեջ, պահելով նրա առաջի մասը յերասանակով և նրանով փոքրացնել շարժման արագութեանը . այս դեպքում պետք է պահանջել քելքի տեւոյի հատուկ պարգութեան :

34. Շարային վարգով ձիավարութեան ժամանակ, պետք է իրանն առաջ տալ, ուժեղացնել ծնկների սեղմումը և նստվածքը պահպանելով, սահուն կերպով իջնել թամբի վրա ձիու մեկու մեջ քայլի հետ միաժամանակ :

Յերբ ձիավորն իջնում է թամբի մեջ, ձիու առաջի ձախ վոտքը դնելու հետ միաժամանակ, այդ դեպքում նա դնում է շարային վարգով ձայն վոտից, և ընդհանուրակն — աջ վոտից յեթե իջնում է թամբի մեջ ձիու աջ վոտը գետնին դնելու հետ միաժամանակ :

35. Մարզարանական ձիավարութեան ժամանակ ձիավորը պետք է իջնի թամբի մեջ ձիու ներսի վոտի հետ միաժամանակ :

36. Վարգով յերկարատե շարժման ժամանակ պետք է վոտը փոխել, փոփոխակի շարժվելով, այսինքն՝ իջնել թամբի մեջ մերթ աջ վոտը, մերթ ձախ վոտը գետնին դնելիս :

37. Ուսուցման համար կիրառվում է վարժական վարգով ձիավարութեանը, վորի ժամանակ ձիավորը պահպանելով նստվածքը, իջնում է թամբի մեջ ձիու յուրաքանչյուր քայլի հետ միաժամանակ :

38. Արշավ — այն քելքն է, վորի արագութեանն է $3\frac{3}{4}$ բոպեյում 1 կլմար :

Արշավով ձին գնում է յերեք նվազով (տեմպով), առաջին նվազով՝ ձին առաջ է դնում գրսի յետևի վոտքը և տեղափոխում է նրա վրա իրանի ամբողջ ծանրութեանը . յերկրորդ նվազով՝ դեպի առաջ և իրանի տակն է դնում ներսի յետևի վոտը և նրա հետ միաժամանակ գետնին է դնում դրսի առաջի վոտը . յերրորդ նվազով իրանի ծանրութեանը գցում է ներսի առաջի

վտտի վրա. հետո իրանի ծանրությունը նորից և գր-
ցում յետևի դրսի վտտի վրա (առաջին նվազ) և այլն:

Ձին արչավով կարող է զնալ աջ կամ ձախ վտտից:
Յերբ ձին գնում է աջ վտտից, այն ժամանակ իր տակն
է դնում և ավելի առաջ յետևի աջ վտտը, իսկ առաջի
աջ վտտը տանում է ավելի առաջ և ձախից ավելի
բարձր: Ձախ վտտից սկսած արչավի ժամանակ կատար-
վում է հակառակը:

Դեպի աջ ձիավարության ժամանակ ձին պետք
է քշել արչավով աջ վտտից, դեպի ձախ ձիավարության
ժամանակ—ձախից:

39. Արչավի անցնելու համար պետք է սկզբից ձի-
ուն հավաքել, նրան ուղղել աջն կողմը, վոր վտտից
ձին պետք է սկսի արչավով զնալ. դրանից հետո, յեր-
կու սրունքները պետք է սեղմել, բայց ավելի ուժե-
ղացնելով դրսինը, այսինքն այն վտտի հակառակ կող-
մի սրունքը, վորից ձին պետք է սկսի արչավով զնալ,
տալա հարվածել ներսի սրունքով, սեղմելով դրսինը,
միաժամանակ ներսի յերասանակը թուլացնել:

Արչավի անցնելու ժամանակ, դրսի սրունքի ավե-
լորդ սեղմելու և ներսինի անբավարար լինելու դեպ-
քում, ձին յետքը դեպի մի կողմը կ'գցի:

40. Արչավով շարժման դեպքում պետք է թամբի
մեջ խորը նստել, իրանով ուղեկցելով ձիու շարժա-
նը:

41. Դաշտային արչավ—քելքի արագությունն և
2½ բոպեյում 1 կիլոմետր:

Դաշտային արչավն ել նույնպիսի քելք է, ինչպես
և արչավը, բայց ձիու շարժմանը մեծ ազատություն է
տրվում. ձին գնում է ավելի մեծ թափով, ցանկացած

վտտից, ձգված վզով, պահպանելով յերասանակի ընդ-
դիմադրությունը:

42. Դաշտային արչավին անցնելը կատարվում է
աչպես, ինչպես արչավին անցնելը, բայց անցնելուց
հետո ձիուն հնարավորություն է տրվում ձգվելու:

Դաշտային արչավի ժամանակ հարկավոր է ծընկ-
ներն ավելի ուժեղ սեղմել թամբին, ուժեղացնել աս-
պանդակների վրա հենվելն և վտտերն ավելի խորը
դնելով նրանց մեջ իրանը թեքել մի քիչ առաջ, առանց
նստատեղը թամբից բաժանելու:

43. Սրարչավ—քելքը կատարվում է ձիու ամբողջ
թափով:

Սրարչավ շարժման համար պետք է յերկու ձեռ-
քերն ել տանել դեպի առաջ և դեպի ցած այնքան, վոր
ձին հնարավորություն ունենա ձգվելու և ամենամեծ
արագությամբ զնալու. այս դեպքում սրունքներով և
խթաններով գործելով, պետք է դաշտային արչավի
համար նստվածքի կանոնները կիրառել:

44. Վորեն քելքով տեղից շարժվելու կամ ավելի
նվազ քելքից ուժեղին անցնելու համար հրամաններ են
տրվում. Բայլով, վարգով, արչավով, դաշտային ար-
չավով—ՄԱ՛ՐԾ, իսկ սրարչավով շարժում սկսելու և
նրան անցնելու համար՝ արչավով, ՄԱ՛ՐԾ—ՄԱ՛ՐԾ:

45. Ավելի արագ քելքից նվազին անցնելիս «մա՛րը»,
կատարողական հրամանը չի տրվում, այլ միայն տըր-
վում է յերկարածից այն հրամանը, վորը նշանակում է
նոր քելքը, վորի համաձայն և տեղի յե ունենում կա-
տարումը:

46. Մարզարանական ձիավարության ժամանակ,
կրճատ վարդով շարժվելու համար, հրաման է տըր-

վում կրնատ վարգով—ՄԱՐՇ: Վարդն ուժեղացնելու համար հրաման ե տրվում վարգն ավելացրու—ՄԱՐՇ: Վարդը պակասեցնելու համար հրաման ե տրվում: պակսեցրու: Շարային վարդից վարժականին անցնելու համար ե ընդհակառակը՝ հրաման ե տրվում: վարժական վարգով կամ շարային վարգով—ՄԱՐՇ:

47. Յեթե հրաման ե տրվում «վարդով», առանց ցույց տալու վարժական կամ շարային, այդ դեպքում ձիավորներն միշտ շարովում են շարային վարդով, համաձայն հոդվ. 34:

48. Յուրաքանչյուր շարովումն սկսելուց առաջ հարկավոր ե ձիուն հավաքել, վորի համար անհրաժեշտ ե ուժեղացնել յերկու սրունքների սեղմումը, յերասանակները մի քիչ հավաքել, իսկ ձեռքերի դաստակները մի քիչ բարձրացնել: Շարովումն սկսելու հետ ձեռքի դաստակներն և սրունքները դնել նախկին դրուժյան մեջ:

49. Ձին տեղից՝ վորնեք քելքով առաջ քշելու ժամանակ հարկավոր ե նրան հավաքել, վորից հետո մի քիչ թուլացնել յերասանակը, առանց սրունքները թուլացնելու և դրանով ստիպել ձիուն սահուն կերպով շարովել առաջ:

50. Արագ քելքից նվազին անցնելու ժամանակ, պետք ե սեղմել սրունքները և իրանը մի վուքր յետ տալ, ձիուն սահուն կերպով նոր քելքին անցկացնել, վորից հետո դադարեցնել սրունքների և յերասանակների ուժեղացրած գործողությունը:

ը) ԿԱՆԳԱՌՈՒՄ

51. Կանգառումը շարժման դադարեցումն ե: Ձին կանգնելուց առաջ պետք ե հավաքել, իսկ կանգնեցնելուց հետո—չորս վոտերի վրա հավասար պահել:

52. Կանգառնելու համար յերկարաձիգ հրաման և տրվում ԿԱՆԳ ԱՌ: Այդ հրամանով պետք ե ուժեղացնել սրունքների գործողությունը և իրանը մի քիչ յետ տալով, թեթե ձիու սանձը քաշելով ստիպել ձիուն դրուխը յետ տալ և հետո սահուն կանգառնել:

Կանգառնելուց հետո ձիավորի իրանը պետք ե յերկարաձիգ դրուժյուն ընդունի:

Արագ քելքերի ժամանակ կանգառումը կատարվում ե նախապես նվազ քելքերի անցնելով:

թ) ԴԱՐՁՈՒՄՆԵՐ ՏԵՂՈՒՄ

53. Դարձումները տեղում կատարվում են.

ա) $\frac{1}{8}$ շրջան (կես-դարձ դեպի աջ և դեպի ձախ),

բ) $\frac{1}{4}$ շրջան (դեպի աջ և դեպի ձախ) և

գ) $\frac{1}{2}$ շրջան (դեպի աջ և դեպի ձախ, յետ):

54. Դարձումները տեղում կատարվում են ձիու թե յետքի և թե առաջքի մասի վրա. առաջին դեպքում գարձումի առանցքն անցնում ե ներսի յետևի վոտով, իսկ յերկրորդ դեպքում—ներսի առաջի վոտով:

55. Յետքի վրա դարձում կատարելու համար պետք ե ձին կանգնեցնել հոդվ. 51-ի, համաձայն ներսի սանձը հավաքելով՝ ձիուն ուղղել դեպի դարձման կողմը, ապա իրանը դեպի դարձի կողմը թեքելով և դրսի յերասանակը ձիու վզին սեղմելով ստիպել, վոր նա ուժեքը գարձնի դարձի կողմը: Դրսի սրունքը թուլ

չպետք է տա ձիուն յետքը մի կողմ պցելու, ներսի սր-
բունքը ստիպում է ձիուն կողքում կեռանալ—սրունք-
ների, իրանի և յերասանակների միաժամանակ դո-
ծողությունը ստիպում է ձիուն առաջը մի կողմ տա-
նելու, դրսի վոտները ներսի վոտների վրայով անց-
կացնելով և միևնույն ժամանակ թույլ չտալով ձիուն
յետ գնալու:

Դարձի վերջում պետք է ձիու շարժմանը դիմա-
դրել ներսի սրունքով, իսկ դրսի յերասանակով կանգ-
նեցնել նրան:

56. Առաջի վրա դարձում կատարելու համար
պետք է ձին կանգնեցնել և հավաքել համաձայն հոգի.
51-ի, վորից հետո յերասանակներով ձիու առաջը պա-
հել առաջ շարժվելուց նրան դրսի յերասանակով ուղ-
ղել դեպի յետքի շարժմանը հակառակ. դրանից հետո,
դրսի սրունքն ուժեղացնելով և իրանը մի քիչ թեքե-
լով յետքի շարժման կողմը, սրունքով ստիպել ձիուն
յետքը շարժել դեպի պահանջած կողմը:

Դարձի վերջում պետք է յետքի շարժմանը դի-
մադրել ներսի սրունքը և ձիու գլուխն ուղղել պահե-
լով, կանգնեցնել նրան:

57. «Առաջի վրա—աջ դարձի» ժամանակ ձիու
յետքը պետք է դցել դեպի ձախ, «ձախ դարձի» ժամա-
նակ—դեպի աջ:

58. Դարձումները կատարվում են հետևյալ հրա-
մաններով.

ա) $\frac{1}{8}$ շրջանի չափով—կիսադարձ դեպի աջ (դեպի
ձախ)—ՄԱՐՇ:

բ) $\frac{1}{4}$ շրջանի չափով—դեպի աջ (դեպի ձախ)—
ՄԱՐՇ և

գ) $\frac{1}{2}$ շրջանի չափով—դեպի աջ (դեպի ձախ) յետ
ՄԱՐՇ:

Այդ հրամաններով ցույց տված դարձումները միշտ
կատարվում են ձիու յետքի վրա: Առաջի վրա դար-
ձում կատարելու համար «մարշ» հրամանից առաջ ա-
վելացվում է—առաջի վրա:

Ժ) ՅԵՏ ՏԱԼԸ

59. Յետ տալը ձիու շարժումն է ուղիղ գծով դե-
պի յետ, վորի ժամանակ նա առաջի վոտքերը տանում է
յետևի վոտքերի յետևից:

Յետ տալը կատարվում է քայլով և թույլատրվում
է միայն ուղիղ կանգնեցրած և հավաքված ձիու վրա:
Այդ շարժումն սկսվում է յետևի վոտքերից, ուստի
ձիավորը պարտավոր է ձիու յետքը թեթևացնել իր ի-
րանը մի քիչ առաջ տալով. հետո պետք է յերկու յե-
րասանակները մի քիչ ձգելով և սրունքները սեղմելով
ստիպել ձիուն 3-4 քայլ յետ գնալ: Այն բոլոր-
յին, յերբ ձին սկսում է յետ գնալը, ձիավորն
իր իրանը պետք է պահի ուղղահայաց դրու-
թյամբ: Յետ տալուց հետո կանգառման ժամանակ,
ձիավորն իր իրանը յետ է տալիս յերասանակը քիչ
թուլացնելով և սրունքների դործողությունն ուժեղաց-
նելով:

60. Յետ տալը կատարվում է յուրաքանչյուր 3-4
քայլից հետո կանգնեցնելով: Յետ տալու չափը 9-12
քայլ է:

61. Յետ տալու համար հրաման է տրվում. դեպ
յետ հավասար—ՄԱՐՇ:

Յետ տալը վերջացնելու համար հրաման է տրվում. ԿԱՆԳ Ա՛Ռ:

62. Շարժման ժամանակ յետ տալու համար պետք է նախապես ձին կանգնեցնել, հավաքել նրան և ապա արդեն սկսել յետ տալը: Դեպի առաջ շարժումը նախկին քելքով շարունակելու համար հրաման է տրվում— ԱՌԱ՛Ջ:

ԴԼՈՒԽ II

ՄԻԱԶԻ ԶԻԱՎԱՐՈՒԹՅՈՒՆ

ա) ԶԻԱՎԱՐՈՒԹՅՈՒՆ ՈՒՂՂԱԿԻ ՈՒՂՂՈՒԹՅԱՄԲ

63. Ուղղակի ուղղությամբ ձիավարության ժամանակ, ձիավորը պետք է ձին քշի սրունքների միակերպ սեղմումով և հետևի, վոր ձին գլուխն ուղիղ պահի: Ձիու յետքը դեպի մի կողմ քցելուն հակադրվում է համապատասխան սրունքի ավելի ուժեղ դործողությունը:

բ) ԴԱՐՁՈՒՄՆԵՐ ՔԵԼՔԻ ԺԱՄԱՆԱԿ ՅԵՎ

ՇՐՋՈՒՄՆԵՐ

64. Դարձումներն և շրջումները ծառայում են շարժման ուղղության փոփոխության համար, դարձումներն արվում են $\frac{1}{8}$, $\frac{1}{4}$ և $\frac{1}{2}$ շրջանի չափով, իսկ շրջումները՝ շրջանի ցանկացած մասի չափով, մինչև «տուգ» հրամանը: Բոլոր դարձումների և շրջումների ժամանակ լերկու սրունքն ել հարկադրում են ձիուն առաջ շարժվելու, ներքին յերասանակն ուղղություն է տալիս ձիուն, ցույց տալով նրան դարձումը կամ շրջումը, իսկ ներսի սրունքը ստիպում է կորացնել ներսի կողքը և ձիուն թույլ չի տալիս ներս ընկնել: Արտաքին յերասանակը վորոշում է դարձի մեծությունն ու ձևը, իսկ դրսի սրունքը ստիպում է ձիու յետքին գնալ առաջի հետքով և թույլ չի տալիս այն դուրս քցելու:

Դարձումը պետք է կատարել այնպես, վոր ձին իր առաջիկա աղեղ գծի. դրա համար պետք է մի քիչ ու-

ժեղացնել սրունքները դործողությունը, ներսի յե-
տանակը քաշել, նրանով ցույց տալով նոր ուղղություն-
ներ, միևնույն ժամանակ արտաքին յերասանակը սեղ-
մել ձիու վզին. դարձումն սկսելիս, իրանը թեքել դե-
պի ներս և միևնույն ժամանակ թուլացնելով ներսի
սրունքի դործողությունը, արտաքին սրունքի սեղմե-
լով, կառավարել ձիու յետքի շարժումը:

65. $\frac{1}{4}$ շրջան դարձում կատարելու համար հրա-
ման է տրվում. դեպի աջ (դեպի ձախ)—ՄԱ՛ՐՇ: $\frac{1}{8}$ շր-
ջան դարձում կատարելու համար հրաման է տրվում.
կես դարձ դեպի աջ (դեպի ձախ)—ՄԱ՛ՐՇ:

66. Յետ դարձի համար հրաման է տրվում.
դեպի աջ (դեպի ձախ) յետ դարձ—ՄԱ՛ՐՇ: Յեթե ձիա-
վորը շարժման մեջ է գտնվում, նա այդ հրամանով
ձին կանգնեցնում է, հետո դառնում է յետ, համա-
ձայն հոդվ. 64-ի և «առաջ» հրամանով շարունակում
է շարժումը հակառակ կողմը՝ նախկին քելքով:

67. Շարժումը շրջանի այլ մասերի չափով փոխե-
լու համար ծառայում են շրջումները (թեվի շրջում):
Վորի համար հրաման է տրվում, աջ (ձախ) քելվն ա-
ռաջ—ՄԱ՛ՐՇ:

Շրջումը կատարվում է դարձի կանոններով: Յերբ
ձիավորն ընդունում է ցանակացած ուղղությունը հը-
րաման է տրվում. ԱՌԱՋ: Այդ հրամանով ձիավորը
շարունակում է շարժումն ուղիղ դեպի առաջ:

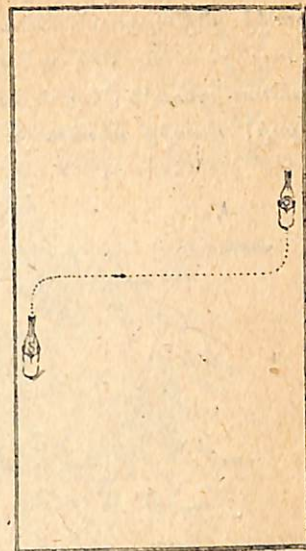
դ) ՈՒՂՂՈՒԹՅԱՆ ՓՈՓՈԽՈՒԹՅՈՒՆԸ, ՊՏՈՒՅՏՆԵՐ
ՅԵՎ ՇԱՐՃՈՒՄ ԴԵՊԻ ԱՋ, ԴԵՊԻ ՁԱՍ ՅԵՏ

68. Ուղղության փոփոխությունը ձիամարզարա-
նում կատարվում է յերկու յեղանակով. 1) ձիամար-

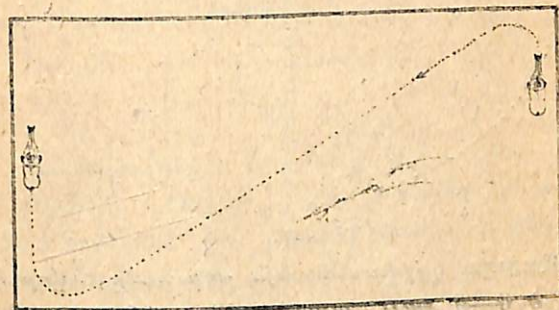
զարանի մեջտեղով մի պատից
դեպի մյուսը ուղիղ անկյունով
2) շեղակի՝ մի անկյունից դեպի
մյուսը շեղագծով կարճ պատից
դեպի յերկարը դուրս գալու
ժամանակ:

Ուղղությունը փոխելու հա-
մար հրաման է տրվում.
ուղղությունը փոխել—ՄԱ՛ՐՇ:

Առաջին դեպքում ուղղու-
թյան փոփոխությունը կատար-
վում է յերկու դարձումով (ն. 4):
Յեքկրորդում—«մարշ» հրամանը
տրվում է աջն հաշվով, վոր-
պեսզի ձիավորը կարողանա
անցնել վեց քալ յերկար պատի
ուղղությամբ և ապա փոխել
ուղղությունը, ձին ուղղելով
դեպի ձիամարզարանի հակադիր
պատի կետը (6 քալ չհասած
անկյունին ըստ շրջագծի (նը-
կար 5))

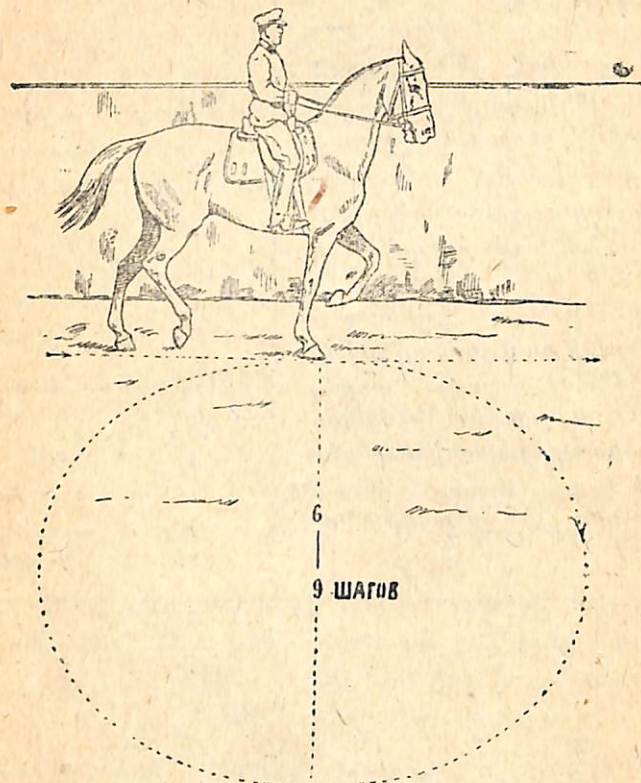

Նկ. 4.

Նկ. 5.

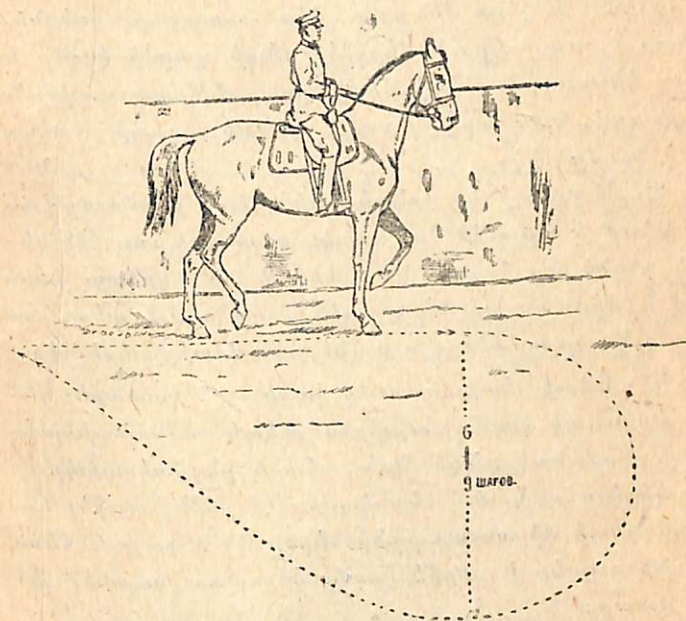
Յեթե ուղղութեան փոփոխութեանը կատարվում է արշավի ընթացքում, այդ դեպքում հակադիր պատին 6 քայլ չհասած ձին պետք է կրճատ վարդով քշել և մոտենալ պատին, նրան նորից արշավակի քշել մյուս (ներսի) վոտից սկսելով:

Նկ. 6.

69. Պտույտ կոչվում է այն շարժումը, վոր կատարվում է 6—9 քայլ տրամագիծ ունեցող շրջանի

վրա: Պտույտ կատարելու համար հրաման է տրվում. պտույտ դեպի աջ (դեպի ձախ)—ՄԱՐՇ: Այդ հրամանով հարկավոր է կամաց—կամաց շրջանային շրջում անել, վորի համար, սեղմելով սրունքները (ներսինն անելի ուժեղ) ներսի յերասանակը քաշել արտաքինն անող թուլացնելու և իրանը թեքել դեպի շրջանի ներսը:

Նկ. 7.

Ձին յերասանակների և սրունքների այդպիսի դորձողությունից պետք է կողքը կորացնի և դնա շրջագծով այնպես, վոր յետեվի վոտները դնան առաջինների հետքով (Նկ. 6): Պտույտն ավարտելուց հետո, շարժումը շարունակվում է դեպի այն կողմը,

դեպի վոր կողմը շարժվելիս և յեղել ձիավորը պտուղ-տից առաջ:

70. Դեպի յետ շարժման համար հրաման և արվում դեպի աջ (դեպի ձախ) յետ դարձ—ՄԱՐԾ:

Այդ հրամանով հարկավոր է սկզբից պտուղտի կե-սըն անցնել դործելով յերասանակով և սրունքներով (հող. 69) և յերբ ձին այդ կես պտուղտը կանցնի, պետք է ուղղություն վերցնել դեպի դարձի կողմը և դնալ կիսադարձ. դեպի ձիամարդարանի պատը, վորին հասնելով, նրա ուղղությամբ շարժվել դեպի հակա-ռակ կողմը (նկ. 7):

Յեթե «դեպի աջ (դեպի ձախ) յետ» շարժումը կա-տարվում է արշավի ժամանակ, պտուղտի առաջին կե-սըն անցնելուց հետո, ձին պետք է քշել կրճատ վար-դով և ձիամարդարանի պատին մոտենալուն պես, նո-րից քշել արշավակի մյուս (ներսի) վտտից սկսելով:

71. Դեպի յետ շարժումը կարելի չէ կատարել դե-պի հակառակ կողմը, այսինքն դեպի աջ-ձիավարու-թյան ժամանակ դեպի ձախ, յետ և ընդհակառակը: Այդպիսի դեպքերում հարկավոր է ձին տանել կիս դարձ դեպի ձիամարդարանի ներսը 6—9 քայլ և հետո դուրսն ուղղելով դարձի կողմը կես-պտուղտ անել դե-պի պատը:

բ) ԽՈՋԸՆԴՈՏՆԵՐԻ ՀԱՂԹԱՀԱՐՈՒՄԸ

72. Զիու ուժին համեմատ խոջընդոտները հաղթա-հարվում են նրա ցատկումներով:

Ցատկումները լինում են. ա) խոջընդոտի վրայով՝ դեպի վեր և լայնությամբ, բ) ներքևից դեպի վեր և գ) վերքևից դեպի ներքև:

73. Խոջընդոտների հաղթահարումը կարող է կա-տարվել զանազան քելքերի ժամանակ, նայած խոջըն-դոտների չափին և տեսակներին, նույնպես և դեպի ու պարագային, վորի ժամանակ նրանց պետք է հաղ-թահարել: Վորպես կանոն, լայնությամբ խոջընդոտնե-րը հաղթահարվում են ուժեղացնելով քելքը, իսկ բար-ձրությամբ՝ նվազեցնելով քելքը:

Վար թռչելը կատարվում է քայլելիս կամ վար թռչելուց առաջ նվազեցնում են քելքը:

74. Վորպես կանոն, խոջընդոտը միշտ անցնում են շիտակ ուղղությամբ, բայց ուսուցման ժամանակ, խոջընդոտները պետք է անցնել նաև շեղակի կերպով:

Զին դեպի խոջընդոտը պետք է տանել յերասանա-կով և սրունքներով, նրան հնարավորություն չտա-լով մի կողմ նետվելու և ձգվելու: Խոջընդոտին մոտե-նալիս ձիավորը պարտավոր է ձիու յերասանակը աս-տիճանաբար թուլացնել. դրանով նրան պետք է հնա-րավորություն տալ վիզը ձգել՝ թեթեւ և առանց հար-կադրանքի ցատկում կատարելու համար: Զիու դեմ առնելու դեպքում, ձիավորը պետք է սրունքների ոգ-նությամբ նրան յեռանդուն կերպով առաջ մղի, հարկ յեղած դեպքերում, գործածելով նաև խթանները:

75. Վորպեսզի ձին կարողանա ցատկումը ձիա-հաչվի առնել, ձիավորը չպետք է ճնշի նրան յերասա-նակի և սրունքների ավելորդ շարժումներով:

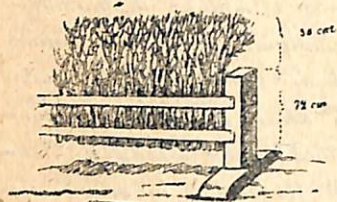
76. Ցատկումի ժամանակ ձիավորը պետք է պահ-պանի նույն նստվածքը, ինչ վոր կար մինչև ցատկու-մը, ազատություն տալով ձիու գլխի և վզի շարժում-ներին: Ցերասանակի թուլացնելն ու ձգելը չպետք է թուլացնեն կամ ավելացնեն ձիու հնմվելը յերախնա-նի վրա:

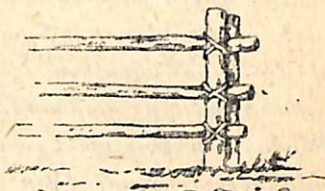
Ավելի պինդ նստելու համար, ցատկումի ժամանակ, պետք է ծնկներն ավելի ուժեղ սեղմել թամբին և, չբաժանվելով թամբից, իրանը փոքր ինչ առաջ տալ:

77. Թռչելով նստելն և վար թռչելը կատարվում է նույն կանոններով, ինչ վոր ցատկումները խոչընդոտի վրայով:

78. Զիավորներին ցատկումներ կատարելու ուսուցման, նույնպես և վարժեցնելու համար, պետք է ունենալ մշտական տիպի և տեղափոխելի խոչընդոտներ ձիամարզարանում սարքելու համար (նկ. 8, 9, 10, 11 և 12):

Նկ. 8.

Նկ. 9.

Նկ. 10.

Նկ. 11.

79. Զիավորին կտրտուկ վայրում ձիավարության մեջ վարժեցնելու համար ծառայում է ձիավարությունը զանազան ուղղությամբ սարքած արգելքների և հաստարանների արանքներով, վորոնց միջով անցնելով և նրանցից մի քանիսին հաղթահարելով, նա վարժվում է ձիուն ափսիվ կերպով կառավարելու գործում:

Նկ. 12.

Այդպիսի ձիավարությունը տեղի յե ունենում կամ ձիամարզարանում կամ հատուկ կահավորված հրապարակներում, ընդ վորում խոչընդոտները պատրաստվում են ալյուս, ինչպես նրանք հանդիպում են վայրում, զանազան չափերի և ալյուս հաշվով, վորպեսզի բավարարեն վարժության պահանջները, համակերպվելով ձիավորների և ձիերի պատրաստության աստիճանի հետ:

80. Խոչընդոտները հաղթահարելու համար հրաման է տրվում. դեպի այս ինչ խոչընդոտը (խոչընդոտները) քելք—ՄԱՐՇ: Վերջին հրամանով, ձիավորը հեռանում է ձիամարզարանի պատից, և ցույց տված ուղղությամբ շարժվելով, հաղթահարում է իրեն նշանակած խոչընդոտները:

Ցույց տվածը կատարելուց հետո, ձիավորն ուղվում է դեպի ձիամարզարանի պատը և շարունակում

և շարժումը դեպի այն կողմը և այն քելքով, ինչպես շարժվել և մինչև վարժություն կատարելը:

դ) ԴԱՇՏԱՅԻՆ ՁԻԱՎԱՐՈՒԹՅՈՒՆ

81. Դաշտային ձիավարություն կոչվում է առանց ճանապարհների վայրում ձիավարությունը:

Դաշտային ձիավարության վարժությունները բաղկացած են.

- 1) ձիավարությունից հարթ վայրում,
- 2) ձիավարությունից կտրտուկ վայրում, հաղթա-հարելով բնական խոչընդոտները,
- 3) ձիավարությունից խրուտ տեղերում,
- 4) ձիավարությունից ավաղոտ վայրում,
- 5) ձիավարությունից գուղձավոր վայրում,
- 6) ձիավարությունից թփուփներում և կոտորած անտառում,
- 7) ձիավարությունից անտառում,
- 8) ձիավարությունից սառցի վրա,
- 9) ձիավարությունից գիշերը:

82. Ձիավորի նստվածքը դաշտում ձիավարության ժամանակ, այնպես պետք է լինի ինչպես և ձիամարդարանում, պետք է լինի պինդ, ճկուն, առանց ճնշելու ձիու շարժումները և ազատ:

83. Ճանապարհին հանդիպած խոչընդոտները հաղթահարվում են համաձայն 72—80 հոդվածների:

84. Ուղղորդ վերելքներում պետք է ձիու սանձը թուլացնել, վորպեսզի նա կարողանա ձգել վիզը, բռնել բաշից, ուժեղացնել հենումը ծնկների վրա, իրանն առաջ տալ և սրունքները սեղմելով, կանգնել ասպանդակների վրա:

85. Ուղղորդ, կարճ վերելքները և վայրեջքները պետք է անցնել ուղղակի:

Վորքան վերելքը ուղղորդ է, այնքան քելքն ավելի աշխուժ պիտի լինի: Վայրեջքները միշտ անցնում են քայլով:

86. Քարոտ կամ պինդ գետնով ճանապարհները անցնում են կողնակներով:

87. Խիստ կտրտուկ վայրում ձիավարության ժամանակ պետք է ձիուն հնարավորություն տալ, վոր ինքն ընտրի ճանապարհը: Ձիավորը, հարմարվելով ձիու շարժմանը, չպետք է խանգարի նրան:

88. Վարելահողում ձիավարության ժամանակ գուղձավոր կամ թփուտներով ծածկված վայրում, արագ քելքերից պետք է խուսափել, ձին քշել յերասանակով և սրունքներով:

89. Խրուտ տեղերում ձիավարության ժամանակ պետք է ձին քշել առավելապես քայլով, բնդունելով այն նստվածքն, ինչ վոր ուղղորդ վերելքը հաղթահարելիս:

90. Սառցի վրա կամ լպրծուն գետնի վրա ձիավարության ժամանակ, պետք է ձին քշել քայլով յերասանակով և սրունքներով խուսափելով կարճ և կրտուկ պտույտներից:

91. Ընդհանրապես ձիավարության ժամանակ, և մանավանդ մեծ տարածություններ անցնելիս անհրաժեշտ է ամենից առաջ հոգալ ձիու ուժերը խնայելու, վորի համար. ա) տեղից շարժվելիս գնալ քայլով (մինչև 2 կլմտ.), բ) հետո շարժումը շարունակել փոփոխակի քելքով, գ) դադարներ անել՝ փոքրը—մինչև 10 բույե առաջին 20—30 բույե շարժումից հետո (թամ-

քվածքը նայելու և փորձաշները ձգելու համար) . մեծը—անցնելով ճանապարհի կեսից մի քիչ ավելի, դ) 2 ժամ շարժումից հետո, հետագա շարժման յուրաքանչյուր ժամից հետո, ոգտակար և 5 բուլե անցնել վոտով, ձիու կապը քաշելով . զ) մեծ դադարից առաջ, նույնպես շարժումն ավարտելուց առաջ, պետք է վերջին 2 կլմ. անցնել վոտով ձիու կապը քաշած:

92. Շարժման հաշիվը (չհաշված դադարները) .

ա) մի ժամում 8 կլմ. արագության ժամանակ—10 բուլե քայլով, 5 բուլե վարգով, 10 բուլե քայլով, 5 բուլե վարգով և այլն .

բ) մի ժամում 9 կիլոմետր արագության ժամանակ—10 բուլե քայլով, 10 բուլե վարգով, 10 բուլե քայլով, 10 բուլե վարգով և այլն .

գ) մի ժամում 10 կլմ. արագության ժամանակ—5 բուլե քայլով, 10 բուլե վարգով, 5 բուլե քայլով, 10 բուլե վարգով և այլն:

93. Դաշտային ձիավարության բոլոր վարժությունները վերջացնելուց և յուրացնելուց հետո պետք է կատարել .

ա) ձիավարություն՝ խոչընդոտներ հաղթահարելով հատկապես կահավորված հրապարակներում .

բ) ձիարշավ առաջնորդի յետեվից և

գ) դաշտային մրցակցություններ ցատկումների մեջ:

ը) ՀՈՒՆՈՎ ԱՆՑՆԵԼԸ

94. Ձիավարության առանձնահատկությունները հունով անցնելու ժամանակ կախված են հունի խորությունից, լայնությունից և ջրի հոսանքի արագությունից:

նից: Վորջան հունն ավելի խորն է, այնքան ավելի մեծ ուշադրությամբ պետք է ձին քշել:

Հարկավոր է ասպանդակները ծալել (թամբի վրա գցել): Յեթե ձին լողում է այն ժամանակ ձիավորը պետք է պատրաստ լինի իջնելու ձիու այն կողմը, վորտեղից հոսանքն է:

թ) ԼՈՂԱԼՈՎ ԱՆՑՆԵԼԸ

95. Ջրային արգելքները, վորոնք չի կարելի անցնել հունով, հաղթահարվում են լողալով, հետևյալ յեղանակներից մեկով .

ա) Լողալով անցնելը թամբած ձիով հագուստն ուղեները թամբին կապած: Դրա համար, ջուր մտնելուց առաջ, պետք է մերկանալ, հագուստեղենը և սպիտակեղենը պինդ կապոց կապել, վորի մեջ դնել հրապաշարը, հետո կապոցն ամրացնել թամբի առջևի կեղին . սպա ասպանդակները վեր բարձրացնել ասպանդակների փոկերի վրա թամբի յետեվի կեղին, հոսանքի հակադիր կողմից կապել հրացանը և մի փոքր թուլացնել յետի փորձաչը: Դրանից հետո նստել թամբի վրա յերասակները կապ գցել այնպես, վոր ձին կարողանա սղատ ձգել վիզը, մտնել ջրի մեջ հոսանքի ուղղությամբ ուղիղ անկյունով և յերբ վոր ձին կսկսի լողալ, մեկ կամ յերկու ձեռքով բռնել ձիու բաշի վերջին մասից յերկու ամաչափ, իջնել թամբից հոսանքի կողմն և լողալ ձիու հետ միասին: Յեթե հարկավոր է ձիուն կարելի յեղեկավարել յերասանակներով:

Ձիավոր-լողորդի ձեռքերը պետք է մեկնած լինին, իրանը հորիզոնական և մեծ մասով ջրի մեջ մտած:

Հենց վոր ձին վոտերը դնի գետի հատակին, ձիավորն իսկույն և յեթ պետք է նստի նրա վրա:

բ) Լողալով անցնել թամբած ձիու վրա նստած լըիվ սպառազինմամբ և առանց մերկանալու: Դրա համար պետք է յետին փորքաշն արձակել և ասղանդակները բարձրացնել դեպի վեր ասղանդակի փոկերի վրա, ձին հեծնել, յերասանակները, կապ գցել, մտնել ջուրը և ձին ուղղելով, թողնել յերասանակները, բրունել բաշից, վոչ հեռու բաշի վերջին մասից յերկու ափաչափ, հետագայում գործել աշնպես, ինչպես ցույց և տված ա. կետում:

ԴԼՈՒԽ III

ՁԻԱՎՈՐՆԵՐԻ ԽՄԲԱԿԱՅԻՆ ՁԻԱՎԱՐՈՒԹՅՈՒՆԸ

96. Միաձի ուսուցման հաջողության համար, յերբ ձիավորները մի փոքր կընտելանան սկզբնական պահանջներին, նրանց պետք է բաժանել 4—6 մարդուց բաղկացած խմբակների, (նայած նրանց նստվածքի առանձնահատկություններին և սկզբնական դասընթացի յուրացնելու հաջողությանը):

97. Ուսուցման ստուգման համար և ձիավարությանը նայելու ժամանակ խմբերը միանում են և 15—20 ձիուց բաղկացած փոխեր են կազմում:

ա) ՁԻԱՎԱՐՈՒԹՅՈՒՆ ԽՄԲԱԿՈՒՄ

98. «Հեծիր» և «իջիր» հրամանները ձիավորները կատարում են 2—8 հոգվածներում ցույց տված կանոնների համաձայն, ձիերին կանգնեցնելով մեկը մյուսից վորոչ հեռավորության վրա կամ փոխերով ձիավարության կանոնների համաձայն:

99. Խմբակով ձիավարության ժամանակ տրվում են նույն հրամանները, ինչ վոր միաձի ձիավարության ժամանակ, ընդ վորում դրանք կատարվում են բոլոր ձիավորների կողմից միաժամանակ:

100. Ձիավարությունը կարող է լինել.

ա) ամբողջ խմբակով—սուչի վրա, մարմնամարշափան շարժումներ կատարելու համար,

բ) միաձի—դեպի խոչընդոտները կամ մարզաբանի ներսում շարժից դուրս կանչված ձիավորի, յեթե մյուս ձիավորները շարժվում են մարզարանի պատերի յերկարությամբ.

գ) առանձին—առանձին—մեկ կամ մի քանի ուղղությամբ ցույց տված կամ կամայական քելքով, հաղթահարելով խոչընդոտները կամ առանց նրան.

դ) վորոշ հեռակայության վրա—փոխերով ձիավարության կանոնների համաձայն.

դ) դաշտում:

բ) ԶԻԱՎԱՐՈՒԹՅՈՒՆ ՓՈՒԽԻ ՄԵՁ

101. Զին հեծնելուց առաջ ձիավորները կանգնում են մի տողան փակ կամ բաց (ցույց տված միջանցով) շարքում, ձիերը համաձայն հող. 1 ցուցումների պահելով:

Յեթե շարվելու կարգի մասին պատվերներ չեն տված, այն դեպքում փոխը միշտ շարվում է փակ շարքով:

102. Փոխի փակ շարքում ձիերը կանգնում են մի գծի վրա, ասպանդակն ասպանդակին կպած, բայց վոչ սեղմված և գլուխները մի կողմ: Բաց շարքում ձիերը կանգնում են ճիշտ այնպես, ինչպես փակ շարքում, բայց մեկը մյուսից վորոշ հեռավորության (միջանց) վրա:

103. Փոխը հավասարելու համար հրաման է տրվում. աջ (ձախ) ՀԱՎՍԱՐ: Այդ հրամանով ձիավորները կանգնում են իրենց ձիերի ուտոջ, յերեսները

դեպի վերջինները և գլուխը դարձնելով ցույց տված թևի կողմը հավասարվում են իրենք, կանգնեցնելով իրենց ձիերն այնպես, վոր նրանք կանգնեն հավասար և բոլոր 4 վոտերի վրա, իսկ առջևի վոտերը լինեն մեկ գծի վրա:

Յեթե հրամանով հավասարվելու թևը ցույց չի տված, այդ դեպքում այսպիսին կատարվում է միշտ դեպի աջ թևի կողմը:

Զիավորները պահում են ձիերը յերկու ձեռքով—աջ ձեռքով՝ ձախ յերասանակը, իսկ ձախով յերախ՝ ձանի յերասանակների ծայրերը բռնած—աջը յերախ՝ ձանից 20 սանտիմետրի վրա. ձեռքերի դաստակները պետք է ոձիքի բարձրության վրա լինեն, ազատ բաց թողած. արմունկները մարմնին սեղմելու կարիք չկա:

«ԶԳԱՍՏ» հրամանով ձիավորներն ընդունում են սկզբնական դրությունը ձիու ձախ ուսի մոտ, համաձայն 1 հոդվածի:

104. Հեծնելու համար հրաման է տրվում ողակներ—ՀԱՄԱՐՈՒՐ: Նախապատրաստական հրամանով ամբողջ փոխը դարձնում է գլուխները դեպի աջաթևյանի կողմը, վորը դարձնում է գլուխը դեպի ձախ կողմը: Կատարողական հրամանով աջաթևյանն արտասանում է մեկ և գլուխն ուղիղ պահում. հետևյալը, վոր կանգնած է նրա կողքին, գլուխը դարձնում է դեպի ձախ և ասում—յերկու, վորից հետո գլուխն արագ դարձնում է և ուղիղ պահում. հետևյալն անում է նույնը, ինչ վոր յերկրորդը, ասում է—յերեք. հետո հետևյալը նորից ասում է մեկ և այլն:

«Ողակներ» համբեր վերջացնելուց հետո հրաման սովոր տալիս է յուրաքանչյուր ողակին յուր հերթա-

կան համարը, սկսած աջաթեյանից (առաջին, յերկրորդ, յերրորդ և այլն) :

105. «ՀԵՄԻՐ» հրամանով—կենտ ողակները դուրս են տանում իրենց ձիերը 5 ֆայլ դեպի առաջ, իսկ յերկտողանի շարքում, 9 ֆայլ առաջ. ապա յուրաքանչյուր ողակի յուրաքանչյուր տողանի առաջին և յերրորդ համարներն իրենց ձիերի առաջները քաշում են մի ֆայլ իրենց յերկրորդ համարից դեպի դժրսի կողմը և, նայելով ամբողջ փոխի աջաթեյան համարին—միաժամանակ հեծնում են ձիերը և մոտենում են իրենց ողակի յերկրորդ համարին :

106. ՀԱՎՍԱՐ հրամանով—զույգ ողակները քշում, մտնում են իրենց միջանցների մեջ կենտ ողակների արանքներում և հավասարվում են յուրաքանչյուր տողանում (յեթե տողան են) այնպես, վոր յուրաքանչյուր ձիավոր տեսնի յերրորդ մարդու կուրծքը դեպի հավասարման թևի կողմը, հաշվելով իրեն առաջինը : Զիավորների միջև միջանցները պետք է այնպես լինեն, վոր ամեն մեկն իր ասպանդակով զգա հավասարման թևի կողմի իր հարևանի ասպանդակը :

107. Իջնելը կատարվում է ԻՋԻՐ, —ՀԱՎՍԱՐ և ԶԳԱՍՏ հրամաններով համաձայն 105 հոդվածում բացատրվածի, բայց հակառակ կարգով :

Բաց փոխի ժամանակ ձիավորները հեծնում և իջնում են ամեն մեկն իր տեղում :

108. Փոխը միաշար ձգելու համար հրաման է տրվում աջից (ձախից) միաշար, այսպես ձիու հեռակայությանը քելֆ—ՄԱՐՇ : Վերջին հրամանով թևի ձիավորը գնում է ցույց տված քելքով դեպի իր առաջը և հասնելով մարդարանի փակոցին, յեթե ու-

րիշ հրամաններ չեն յեղել, դառնում է դեպի աջ, յեթե փոխը ձգվել է աջից, և դեպի ձախ, յեթե փոխը ձգվել է ձախից :

Յերկրորդ և յերրորդ համարները, յերբ հրամանով ցույց տված հեռակայությունը բացվում է, դուրս են գալիս կիսադարձ դեպի առաջավոր համարի ծործորակը : Մյուս համարները, յուրաքանչյուր հիշյալ հրամանով հենց վոր հեռակայությունը բացվում է, դառնում են դեպի առաջավոր համարի կողմն և հասնելով այն տեղին, ուր փոխի մեջ կանգնած եր առաջին համարը—դառնում են դեպի փոխի շարժման կողմը, գնալով առջևից գնացող համարների հետքերով :

109. Հեռակայություն կոչվում է առջևից գնացող ձիու պոչից մինչև նրա յետևից գնացողի գլուխն յեղած հեռավորությունը :

Ամենահարմար հեռակայությունը—յերկու ձիու յերկարությունն է. այդ ստուգվում է նրանով, վոր ձիավորը, իր ձիու ախանջների միջով նայելիս պետք է տեսնի առջևում գնացող ձիու յետին վոտերի կոճի մազերը :

110. Վորպեսդի փոխը ձգվելու ժամանակ յուրաքանչյուր համար դուրս գա իր տեղի դիմացը, հրաման է տրվում. աջից (ձախից) միաշար այսպես ձիաշափ, իրենց տեղերի դիմաց, քելֆ—ՄԱՐՇ :

Վերջին հրամանով, ցույց տված հեռակայությունը բացվելուն պես, յուրաքանչյուր համար դուրս է գալիս հրամայված քելքով ուղիղ իր առաջը

և ժարգարանի պատին հասնելով դարձնում է ձին դեպի առաջավոր համարի շարժման կողմը:

111. Փոխի մեջ ձիավարութեան ժամանակ պետք է ճիշտ կերպով պահել հրամայված քելքը և ցույց տված հեռակայութիւնը:

112. Փոխով ձիավարութեան ժամանակ տրվում են նույն հրամանները, ինչ վոր միաձի ձիավարութեան ժամանակ, միայն կանգնեցնելու ԿԱՆԳԱՌ հրամանից առաջ տրվում է նախապատրաստական փոխ հրամանը:

Փոխին տված բոլոր հրամանները պետք է կատարեն կատարողական հրամանով բոլոր ձիավորները միաժամանակ:

113. Պտուլտներ և դեպի յետ դարձումներ կատարելու ժամանակ, յուրաքանչյուր ձիավոր միշտ համարվում է դեպի առաջավոր համարի կողմը:

114. Այն դեպքերում, յերբ անհրաժեշտ է վոր փոխի բոլոր ձիավորները հերթով կատարեն հրամայված վարժութիւնն այն տեղում, վորտեղ անում է առաջավոր համարը, վարժութիւնը ցույց տվող հրամանից առաջ պետք է ավելացնել հետևյալ բառերը. ըստ առաջավոր համարի:

115. Ուղղութեան փոխելն և թևի շրջումը ձգված փոխում միշտ կատարվում է ըստ առաջավոր համարի:

116. Փոխը դեպի պոչը փակելու համար հրաման է տրվում դեպի պոչը փակվիր—ՄԱՐԾ: Կատարողական հրամանով բոլոր ձիավորները, բացի առաջավորից, կրկնակի քելքով մոտենում են առջևում գնացող:

դին մի քայլ հեռավորութամբ և հետո անցնում են նախկին քելքին:

117. Դեպի պոչը փակված փոխը այս կամ այն հեռակայութեամբ բաց անելու համար հրաման է տրվում. ըստ առաջավոր համարի այսպիսի հեռակայութեամբ, քելք—ՄԱՐԾ:

ՄԱՐԾ հրամանով, առաջավոր համարը տեղից դնում է քայլով, իսկ շարժման միջոցին, յեթե քելքը ցույց չի տված, կրկնակի քելքով. հեռակայութեան բացվելուն պես մյուս բոլորը պետք է հետևեն նրան նույնպիսի քելքով:

118. Առանձին ձիավորներին կամ խմբերից մեկին փոխից դուրս կանչելու համար, պտուլտով ձիավարութեան համար հրաման է տրվում. այսինչ խմբակ կամ այսինչ ձիավորներ պտուլտի համար այսինչ տեղը—ՄԱՐԾ: ՄԱՐԾ հրամանով ցույց տված խմբակը կամ ձիավորները փոխի համարների կարգով դուրս են դալիս մարզարանի ցույց տված մասը և պտուլտ են անում միևնույն քելքով և դեպի միևնույն կողմը:

Փոխը կազմելու համար հրաման է տրվում. տեղերդ քելք—ՄԱՐԾ: Այս հրամանով պտուլտի մեջ յեղածները բոլորը կարճ ճանապարհով գնում են փոխի մեջ իրենց տեղերը:

119. Փոխով կամ նրա մի մասով խոչընդոտների վրայով ձիավարութեան համար հրաման է տրվում. ըստ առաջավոր համարի (փոխի մի մասով կամ վորոշ համարը) դեպի այսինչ խոչընդոտները քելք—ՄԱՐԾ: ՄԱՐԾ հրամանով ցույց տված համարները դուրս են դալիս և բոլոր յեղած խոչընդոտներն անցնելով կարճ ճանապարհով մտնում են փոխի մեջ:

120. Զատ-գատ—ՄԱՐՇ հրամանով փոխի բոլոր ձիավորները գնում են կամայական ուղղությամբ միևնույն քելքով, վորով գնում եր փոխը:

Միմիանց հանդիպելու ժամանակ ձիավորները պետք ե գնան ձախ կողմից, հանդիպողին թողնելով աջ կողմից անցնելու:

Զատ-գատ ձիավարության ժամանակ կամայական ուղղությամբ ե կամայական քելքով—կանգառումները ե քայլով ձիավարությունը թույլատրվում ե միայն մարզարանի մեջ տեղում, վորպեսզի դրանով չխանգարեն այլ քելքով գնացողներին:

121. Զատ-գատ, դեպի աջ (դեպի ձախ) ձիավարությամբ քելք—ՄԱՐՇ հրամանով, ձիավորները ցրվում են ե գնում ցույց տված ուղղությամբ, առանց հեռակայություններ պահպանելու ե վոչ ել ծործորակի ուղղությամբ:

122. Աջից (ձախից) միաշար ձգված փոխը մարզարանի վորեւ պատին զուգահեռ շարելու համար հրաման ե տրվում. առաջավոր համար ձախ (աջ) քելքն առաջ, փոխ ձախ (աջ) շարվիր—ՄԱՐՇ:

«Մարշ» հրամանով առաջավոր համարը դառնում ե դեպի ցույց տված կողմը, շարժումը շարունակելով նույն քելքով. ե առաջավոր համար—ԿԱՆԳԱՐ հրամանով—կանգնում ե. մյուս բոլոր համարները շարունակում են շարժումը մարզարանի պատի յերկայնությամբ նույն քելքով ե դարձ են կատարում այն տեղերի դիմաց, վորտեղ նրանք տեղ պետք ե բռնեն փակ շարքում: Յերբ բոլոր համարները կ'կանգնեն իրենց տեղերում—հրաման ե տրվում ՀԱՎՍԱՐ, ե ապա ԶԳԱՍ:

123. Փոխը կարող ե շարվել նաև բաց դրա հա-

մար հրաման ե տրվում. առաջավոր համար, ձախ (աջ) քելքն առաջ, փոխ աջ (ձախ) շարվիր, միջանց այսփան քայլ—ՄԱՐՇ: Հրամանի կատարումը տեղի յե ունենում նախորդ հոգվածի համեմատ:

124. Փոխն առաջավոր համարի շարժման կողմը շարելու համար հրաման ե տրվում. առաջավոր համար—ԿԱՆԳ ԱՐ: Փոխ աջ (ձախ) շարվիր—ՄԱՐՇ:

«Կանգառ» հրամանով առաջավոր համարը կանգնում ե, մյուս համարները շարունակում են շարժումը նախկին քելքով ե կարճ ճանապարհով մտնում իրենց տեղերը:

125. Փոխը շարժման ժամանակ շարելու համար հրաման ե տրվում. փոխ շարվիր աջ (ձախ)—ՄԱՐՇ: Այս հրամանով առաջավոր համարը շարունակում ե շարժումը նախկին քելքով, մյուսները գնում են կրկնակի քելքով, մոտենալով առջևում գնացող ձիավորի ձիու պոչին, քիչ նվազեցնում են քելքը ե մտնելով իրենց տեղերը, քչում են այն քելքով, վորով գնում ե առաջավոր համարը:

126. Փակ շարքում ձիավարության պատրաստվելու համար, ոգտակար ե փոխով ձիավարության ժամանակ, վարժեցնել շարած փոխով (նախապես հաշվելով յերեք-յերեք) շարժումներ ե շարվածքներ կատարելով դասակի ուսուցման համար տված ցուցումների համեմատ:

127. Զորատեսական ձիավարության միջոցին պետի մոտից առաջին անգամին անցնելիս, յուրաքանչյուր ձիավոր, պետին չհասած, յերեք քայլի վրա գլուխը դարձնում ե նրա կողմը, իսկ պետի մոտից անցնելուց հետո գլուխը պահում ե ուղիղ:

128. Խոչընդոտները հաղթահարումը կատարվում է II գլխում (հոգ. 72-80) բացատրված կանոնների համաձայն:

ե) ԶԻԱՎԱՐՈՒԹՅՈՒՆ ԴԱՇՏՈՒՄ/

129. Զիավարությունը դաշտում կատարվում է II գլխում (հոգ. 81-93) բացատրված կանոնների համաձայն: Խմբական ձիավարության ժամանակ անհրաժեշտ է, վոր յուրաքանչյուր ձիավոր շարժվի ինքնուրույն կերպով, իրեն համար ճանապարհ ընտրելով և խոչընդոտները հաղթահարելով անկախ մյուս ձիավորից, բայց այն հաշվով վոր առջևում գնացողին չխանգարի: Բացի դրանից, անհրաժեշտ է խմբակը զանազան շարժերով տանել, սովորեցնելով ձիավորներին ուշադիր լինել հրամատարի նշաններին և հրամաններին:

ՄԱՐՄՆԱՄԱՐՁՈՒԹՅՈՒՆ ԶԻՈՒ ՎՐԱ

130. Մարմնամարզական վարժությունները ձիու վրա նպատակ ունեն մշակելու ձիավորի մարմնի մասերի շարժումների ճկունություն, զարգացնել նրա մկաններն և սովորեցնել նստվածքը:

131. Զիու վրա մարմնամարզական վարժությունների կատարման ժամանակ տրվում են նույնպիսի հրամաններ, ինչ վոր դեանի վրա մարմնամարզական վարժություններ կատարելու համար: Վարժությունների կատարումն սկսելու համար հրաման է տրվում. ԸՄԿՍԻՐ, վերջացնելու համար ԶԳՍՍՍ:

132. Վարժությունները կատարվում են. ա) Գլխի համար. գլխի աջ և ձախ դարձում. գլխի առաջ և յետ ու աջ ու ձախ կռացում շրջանաձև և գլխի շարժում ձախից աջ և ընդհակառակը:

բ) Իրանի համար. իրանի կռացնելը դեպի առաջ ու յետ, իրանի աջ ու ձախ դարձում և իրանի շրջանաձև շարժում աջից ձախ և ընդհակառակը:

գ) Զեռքերի համար. շրջանաձև պտույտ ձեռքերով առաջից դեպի յետ և յետևից դեպի առաջ, միաժամանակ յերկու ձեռքերով կամ փոփոխակի աջով և ձախով, ձեռքերի նետում դեպի առաջ, կողքերը, վերև ու ներքև, առաջ մեկնած ձեռքերի բաժանում և միացում:

դ) Վուրքերի համար. յերկու ծնկների վեր բարձրացում, յերկու սուկներով ուղորդում միաժամանակ

կամ փոփոխակի՝ աջով և ձախով, իրանի բարձրացում ծնկների վրա և սահուն իջեցում, վոտի թաթը պտտելը դեպի աջ ու ձախ կողմերը, վերև և ներքև:

133. Հիշատակված բոլոր մարմնամարզական վարժությունները կատարելու ժամանակ (բացի յերկու ծնկների վերև բարձրացնելուց և իրանը ծնկների վրա բարձրացնելուց) — ձիավորի մարմնի դրությունը գոտկատեղից մինչև ծնկները չպետք է փոխվի:

134. Այն վարժությունների կատարման ժամանակ, վորոնց չեն մասնակցում ձեռքերը, նրանց դրությունը նախապես պետք է վորոշվի համապատասխան հրամանով, հակառակ դեպքում ձեռքերը մնում են յերասունակները յերկու ձեռքերում պահելու դրության մեջ:

135. Յեթե վարժությունները կատարվում են բաժնակի կերպով, այդ դեպքում «ՍԿՍԻՐ», հրամանից առաջ պետք է ավելացնել «բաժնակի» և վորից հետո հրաման է տրվում «ԱՐԱ ՄԵԿ», «ԱՐԱ ՅԵՐԿՈՒ» և այլն, դրանց համեմատ կատարվում են վարժությունների համապատասխան նվազները:

Վարժությունները պետք է կատարել արագ և աշխույժ կերպով:

Վարժության առանձին նվազների միջև պետք է խուսափել տևական ընդմիջումներից, վորոնք ձիավորներին ավելորդ հոգնածութուն են պատճառում:

136. Ձեռքերի, վոտքերի, իրանի և գլխի մարմնամարզական վարժությունները կարելի չէ կատարել միաժամանակ, վորի համար և տրվում է համապատասխան հրաման որինակ. գլխի առաջ ու յետ կոացում, ձեռքերը նետելով դեպի առաջ, կողքերը, վերև ու ներքև — ՍԿՍԻՐ:

137. Մարմնամարզական վարժություններով պարպմունքների ժամանակ անհրաժեշտ է ըստ հնարավորին հաճախ փոխել ձիավորների տակի ձիերը, վորպեսզի նրանք չընտելանան միևնույն ձիու առանձնահատկություններին:

138. Մարմնամարզական վարժությունները կարելի չէ կատարել թե՛ տեղում և թե՛ շարժման միջոցին, բայց միշտ բաց թողած յերասանակներով և ասպանդակներով:

139. Շարժման ժամանակ մարմնամարզական վարժություններ կատարելիս փոխը փակվում է դեպի պոչը և կապ դրած յերասանակները դրում են ձիու վզի վրա: Առաջավոր համարը յերասանակները բաց չի թողնում, վարժություններ չի կատարում և հետևում է միայն քելքի հավասար տեմպին (թափին), վոր ցույց է տրված սովորեցնողի հրամանով: Առաջավոր համարը, յեթե նա հին ծառայող կարմիր բանակայիններից չէ, հարկավոր է ժամանակ առ ժամանակ փոխել:

Գ Լ Ո Ւ Խ V

ԶԻԱԽԱՂԱՑՈՒԹՅՈՒՆ

ՆԱԽՆԱԿԱՆ ՎԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ ՓԱՅՏԵ ԶԻՈՒ ՎՐԱ

140. Փայտե ձին պետք է կենդանի ձիու ձև ունենա. բաշը պատրաստում են պարանի փնջերից կամ մի փորկե ալ նյութից:

Ձիու բարձրությունը և յերկարությունը 150-ից մինչև 160 սանտիմ է:

Զիախաղացությունն նախնական պարապմունքներին համար փայտե ձին թամբում են ձիախաղացական թամբով:

Ցածուկ թված բոլոր վարժությունները կատարվում են կամրջակից (տրամպլին) կամ առանց նրան: Սկզբում ձիու ձախ կողմից, իսկ հետո աջ կողմից:

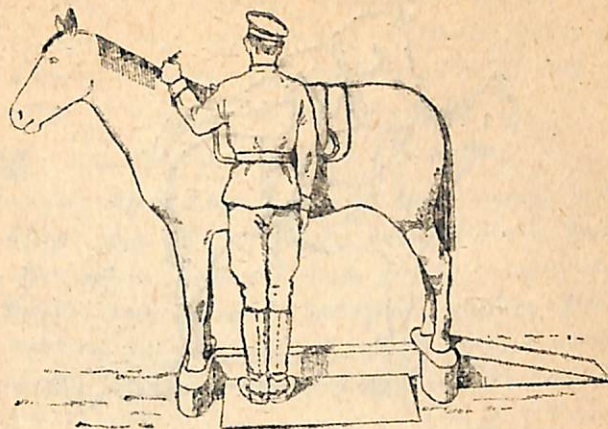
ա) ՑԱՏԿՈՒՄՆԵՐ ԶԻՈՒ ՎՐԱ

141. Ձիու վրա ցատկումները կատարվում են.

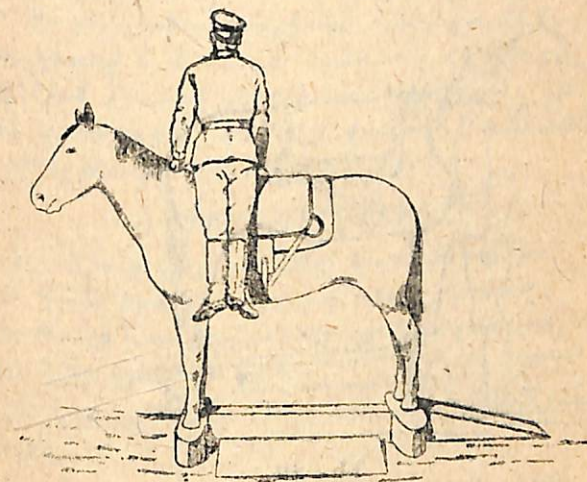
- 1) կողքից.
- 2) վզի դիմացի կողքից և
- 3) թափով:

1) Ցատկում քամբի վրա կողքից.

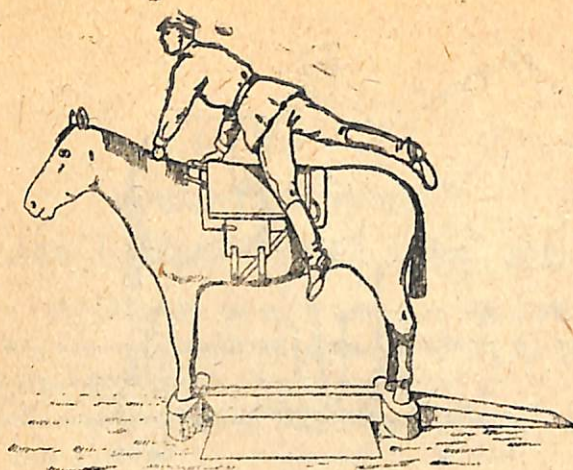
կանգնել կամրջակի վրա ձախ (աջ) կողմից, ձիուց կես քայլի վրա յերեսը դեպի ձին. մի ձեռքով բռնել բաշից վզի մեջ տեղում, իսկ մյուսը դնել թամբի վրա բաշի վերջին մասին մոտիկ. մի քիչ ծնկները ծալել և

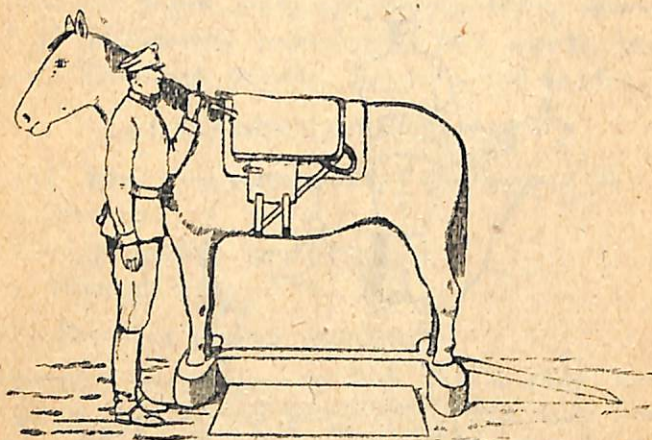
Նկ. 13.

Նկ. 14.

Նկ. 15.

Նկ. 16.

յերկուս վոտքով միանգամից ցատկելով ձգվել ուղիղ ձեռքերի վրա, ապա տեղափոխել աջ (ձախ) վոտը դա-
վակի վրայով և սահուն կերպով նստել թամբի մեջ, յե-
րեսը դեպի ձիու վիզը (նկ. 13, 14, 15) :

2) Ցատկում կողքից վզի դիմաց

Կանգնել ձիու ձախ կողմում, ձախ ուսով դեպի
ձիու վիզը, ձախ ձեռքով բաշից բռնելով թուչել կամը-
ջակի վրա դուրս հանելով ձախ վոտը և ցատկելով
կամըջակից յերկուս վոտով, ցատկում դործել թամբի
մեջ, ոգնելով իրեն աջ ձեռքով, վորը պետք է տափակ
դնել առջևի կեղի վրա, բաշի վերջին մասին մոտ (նկ.
16, 14 և 15) :

3) Ցատկում քափով

Կանգնել մեջքը դեպի ձիւն նրա վզին մոտիկ, վո-
տերը միատեղ, ձեռքով բռնել բաշից ձիու վզի մեջտե-
ղում. մի քայլ անել կամըջակի վրա, ցատկել սրանից
յերկուս վոտով և միևնույն ժամանակ մի ձեռքով ձգել
բաշից, իսկ մյուսով հենվել առաջին կեղի վրա. աջ
(ձախ) վոտը տանել դավակի վրայով և սահուն կեր-
պով իջնել թամբի մեջ (նկ. 17 և 18) :

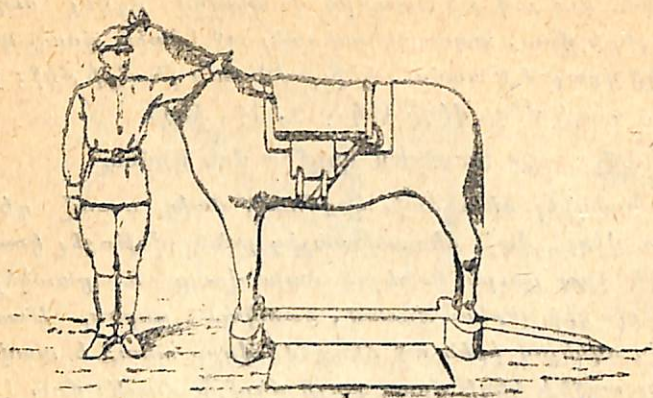
բ) ՁԻՈՒՑ ՎԱՐ ՑԱՏԿԵԼԸ

142. Ձիուց վար ցատկելը կատարվում է.

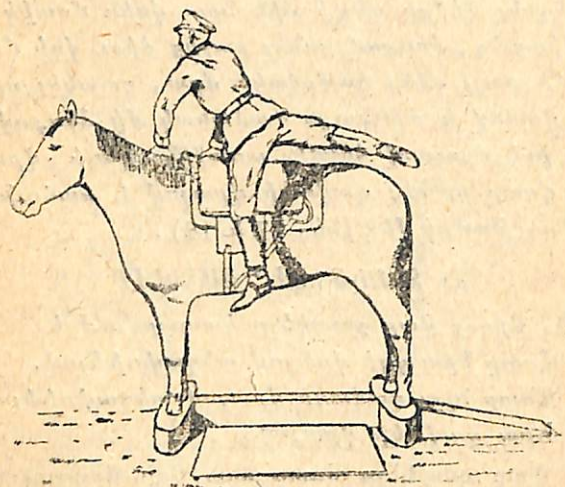
- 1) Վոտը նրա վզի վրայով տեղափոխելով,
- 2) Վոտը նրա դավակի վրայով տեղափոխելով և
- 3) Նրա դավակի վրայով :

1) Վար ցատկելը վոտը նրա վզի վրայով տեղա-
փոխելով.

Ձախ (աջ) ձեռքով պահելով թամբի ձախ (աջ)
կանթից, տեղափոխել ուղիղ պահած աջ (ձախ) վոտը

Նկ. 17.

Նկ. 18.

ձիու վզի վրայով և ցած թուշել ձախ (աջ) կողմից յերեսը դեպի ձիու գլուխը, վոտերը կիսատ ծալած և աջ (ձախ) ձեռքով թամբի առջևի մասից բռնած:

2) Ձիուց վար ցատկելը վոտը գավակի վրայով տեղափոխելով.

Բռնելով թամբի կանթերից, հենվել նրանց վրա յերկու ձեռքով, դուրս նետել ուղիղ պահած վոտերը դեպի յետ և վերև (ձիու մեջքին դուգահեռ), հետո տանել աջ (ձախ) վոտը գավակի վրայով, ցատկել դեպի վրա ծնկները կիսատ ծալած և աջ (ձախ) ձեռքով թամբի առաջի մասից բռնած:

3) Ձիուց վար ցատկելը գավակի վրայով.

Նստել թամբի մեջ յերեսը դեպի գավակը, յերկու ձեռքը գավակին դնելով, ցատկել ցած ձիու գավակի վրայով կես պղզելով:

143. Մկրատ. բռնել թամբի կանթից յերկու ձեռքով, վոտերը նետել դեպի յետ և հենվելով թամբի կանթերին յերկու ձեռքով, ածուկից սկսած ուղիղ պահած վոտերը վեր բարձրացնել. այն ընդհատել, յերկու վոտն ել ողի մեջ կլինեն, գոտկատեղից ցածը չուռ տալ, վոտերն ողի մեջ խաչելով, նստել թամբի մեջ յերեսը դեպի գավակը, չուռ գալու ընդհատել բաց թողնել թամբի կանթերը:

ՎԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ ԿԵՆԴԱՆԻ ՁԻՈՒ ՎՐԱ

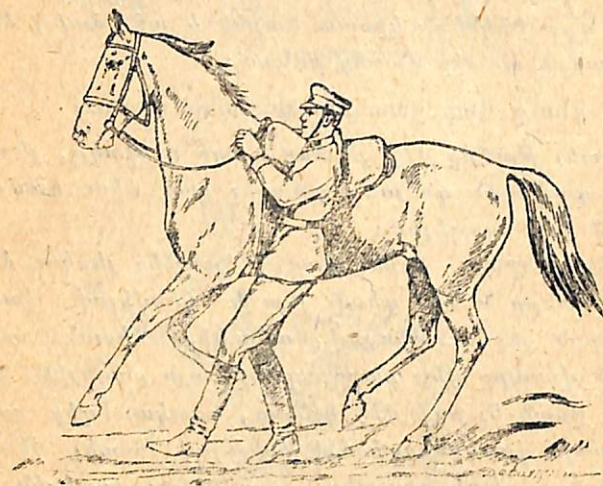
144. Ձիախաղաղություն համար պետք է ընտրել ուժեղ ձի, վոշ խուսուտական համաչափ չարժվող և սանձապարանով չարժմանը վարժված:

145. Ձին կառավարելու համար պետք է յերկու հոգի լինեն՝ մեկ սանձապարանը բռնող և մյուսը մրտ-

րակող. ձին դուրս է բերվում սանձած և թամբած շարային կամ ձիախաղացական թամբով:

Յերասանակները ըցում են ձիու վրի վրա, կապ են դրում և ազատ թողնում ձիու վրին: Յերախճանի ձախ (աջ) ողակից կապում են սանձապարանը կապի մեջ առնելով նաև շրթնափուկը՝ «Հեծելապորի շարային ձիու վարժեցման հրահանգի» ցուցմունքների համաձայն:

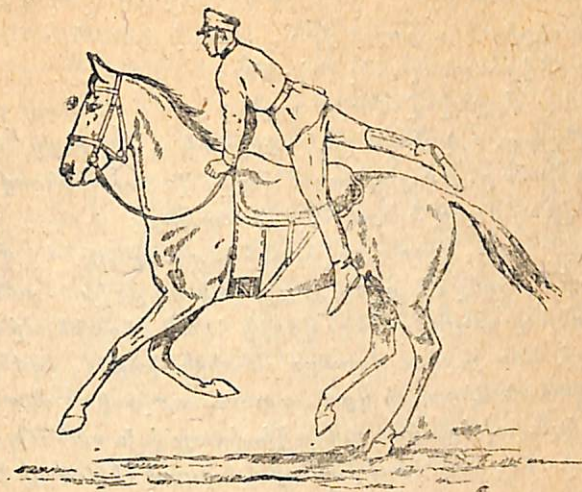
146. Ձիու վրա ցատկելն և վար թռչելը, յերբ նա կանդնած է տեղում, կատարվում է նույն վարժու-

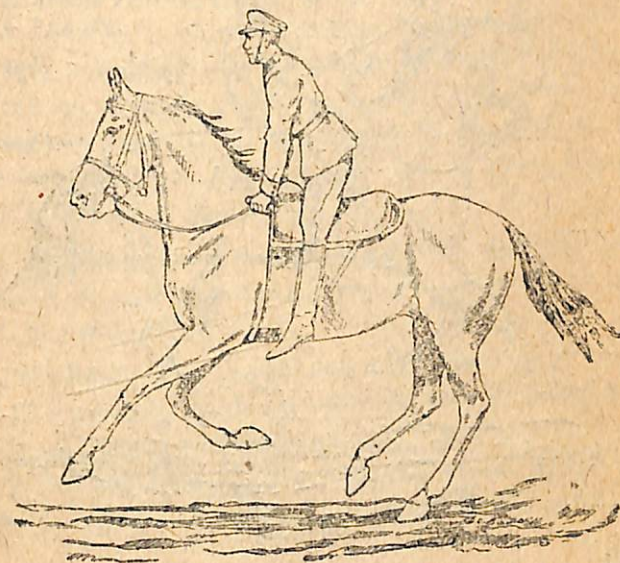
Նկ. 19

թյունների կանոններով, ինչ վոր փայտե ձիու վրա, բայց առանց կամրջակի: Ձիախաղացությունը պտույտի ժամանակ կատարվում է վարդով և արշավով:

147. Վարդով ձիախաղացության ժամանակ պետք է վազել չըջանի ներսի կողմից, թաթերի ծալրերի վրա և

Նկ. 20.

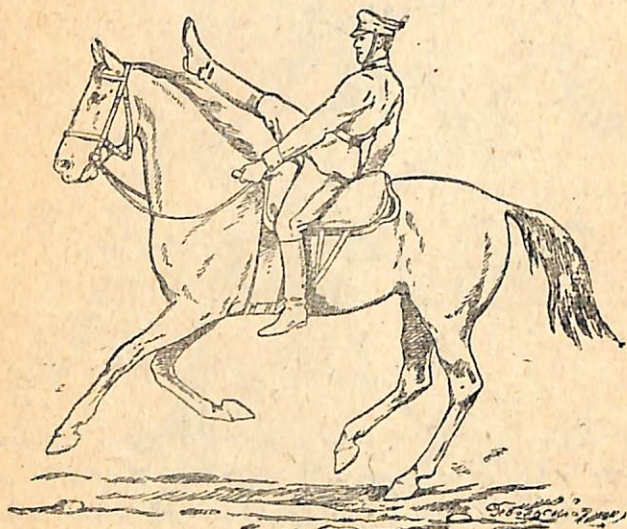

Նկ. 21.

ձիու հետ համաքայլ, վոտերն իրանից առաջ ձիու առջև-
վի վոտերից կես քայլի վրա, թամբի կանթերը յերկու
բռան մեջ առած պահել (նկ. 19) :

148. Արշավով ձիախաղացության ժամանակ ղեկա-
վարվել նույն կանոններով մարմնի և ձեռքերի դրու-
թյան համար, բայց պետք է վազել վոսսյուններով ձիու
արշավի տեմպով և նրա հետ համաքայլ :

149. Ձիու վրա ցատկելու համար պետք է վարգի
միջոցին վազել մի քանի քայլ, իսկ արշավի ժամանակ
մի քանի վոսսյուն անել, վորից հետո ձիու ներսի վոտի
տեմպի հետ յերկու վոտերը գետնից կտրել, ձգվել ու-
ղիղ պահած ձեռքերի վրա, դրա հետ միաժամանակ վո-
տը տեղափոխել ձիու գավալի վրայով և սահուն իջնել
թամբի մեջ, սեղմելով թամբը վոտերով (նկ. 20 և 21) :

Նկ. 22

150. Ձիուց վար ցատկելու համար, վոտը վզի վրա-
յով տեղափոխելով, պետք է բռնել ներսի կողմի ձեռքով
ներսի առաջի կանթից, իսկ դրսինով դրսի յետևի կան-
թից և ուղիղ պահած վոտը բարձրացնելով, ըստ հնա-
րավորին բարձրից տեղափոխել այն ձիու վզի վրայով
(նկ. 22) : Դրանից հետո բռնել դրսի ձեռքով թամբի
դրսի առաջի կանթից, ապա ներսի ձեռքով բաց թողնե-
լով և նորից բռնելով թամբի կանթից (վոտի վրայով),
ցատկել գետնի վրա չկաշկելով ձիու կողքին, վոտերի
թաթերի ծայրերի վրա, ձիու ներսի ուտի գլխաց, նրա-
նից հեռու, պտույտի ներսում :

Պետք է վար ցատկել այն հաշվով, վոր վոտերը
կաշեն գետնին այն բռնեյին, յերբ ձին գետնին է դնում
իր ներսի առջևի վոտը :

151. Ձիուց վար ցատկելու համար, վոտը գավալի
վրայով տեղափոխելով, պետք է բռնել յերկու ձեռքով
առջևի կանթերից և իրանն ուղիղ ձեռքերի վրա հենե-
լով, հզել այն գեպի առաջ և ներս, միևնույն ժամանակ
դրսի վոտը, ազդրից ցած՝ ուղիղ պահելով, տանել ըստ
հնարավորության բարձր ձիու գավալի վրայով և ա-
ռանց կանգ առնելու վար ցատկել գետնի վրա, ինչպես
ցույց է տված վերևում :

152. Ձիուց վար ցատկելը գավալի վրայով կա-
ռարվում է այն կանոններով, վոր բացատրված են
հոդ. 142-ում :

153. Ձիուց վար ցատկելուց հետո կտրել յե նորից
ձիու վրա ցատկել միևնույն տեմպով կամ մի քանի քայլ
վազելուց հետո :

Վորպեսզի ձիուց վար ցատկելուց հետո, կրկին մեկ
նվազ նրա վրա ցատկել, պետք է թամբից իջնելով,

վտաքերը գեանից կտրել ինչպես ցույց է տված հոդ. 149-ում և նստել թամբի մեջ:

154. Յերկու վոտով թամբի դրսի կողմի վրա նըստելու, համար պետք ե գետնին զարկ տալուց հետո, վոտերի ազդերնեքով պտույտ անել դեպի դրսի կողմը, տեղափոխել նրանց գավակի վրայով և նստել թամբի մեջ կիսադարձ, ձեռքով թամբի ներսի կանթից բռնած:

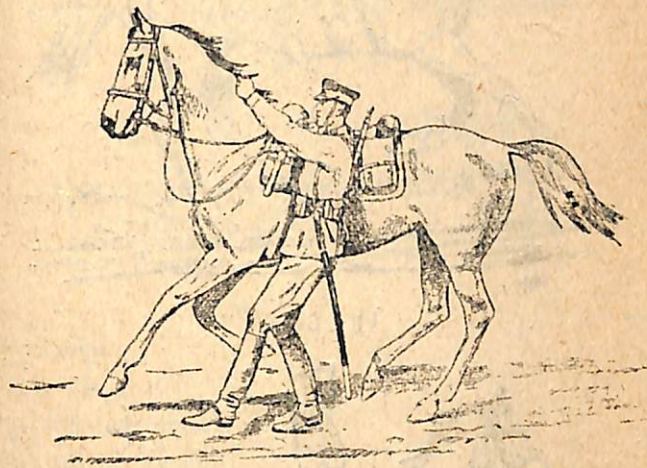
Այդ դրությունից թամբի մեջ նստելու համար, պետք ե շարժման թափի (տեմպ) հետ միասին բռնել դրսի ձեռքով թամբի կանթից, իրանը տալ դեպ առաջ և դեպի պտույտի ներսը, վոտերն ազդերից ցած ուղիղ պահած դեպի յետ և վեր տանել, մի վոտը տեղափոխել ձիու գավակի վրայով և սահուն կերպով նստել թամբի մեջ:

155. «Մկրատ» անելու համար պետք ե յերկու ձեռքով բռնել առջևի կանթերից, իրանն առաջ տալով հենվել ուղիղ ձեռքերի վրա, թեքել այն դեպի պտույտի ներսի կողմը և միաժամանակ շարժելով վոտերն ազդերնեքով, նստել դեպի յետև վերև (ծնկներն ուղիղ) ձիու շարժման թափի (տեմպի) համեմատ և ոգի մեջ վոտերը խաչելով, բաց թողնել թամբի կանթերը, նստել յերեսը դեպի գավակը (իրանը պահել ուղիղ):

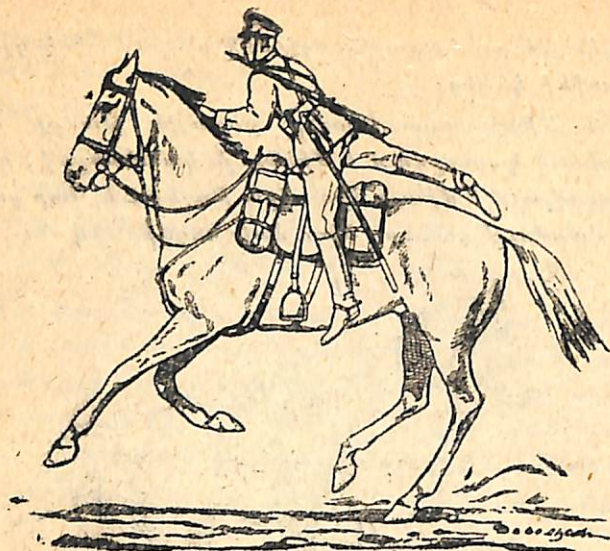
Նորից յերեսով դեպի ձիու գլխի կողմը նստելու համար պետք ե բռնել յետևի կանթերից ձեռքերով, յեղունգները դեպի ցած) իրանը հենել ձեռքերի վրա, վոտերը վեր բարձրացնել և ոգի մեջ նրանց խաչելով, նըստել յերեսը դեպի ձիու գլուխը:

156. Շարային թամբի վրա ձիախաղացության ժամանակ կատարվում են նույն վարժությունները, ինչ վոր ձիախաղացական թամբի վրա, միայն ներսի ձեռքով պետք ե բռնել բաշից վզի մեջ տեղում, իսկ դրսի-նով առջևի կեղից:

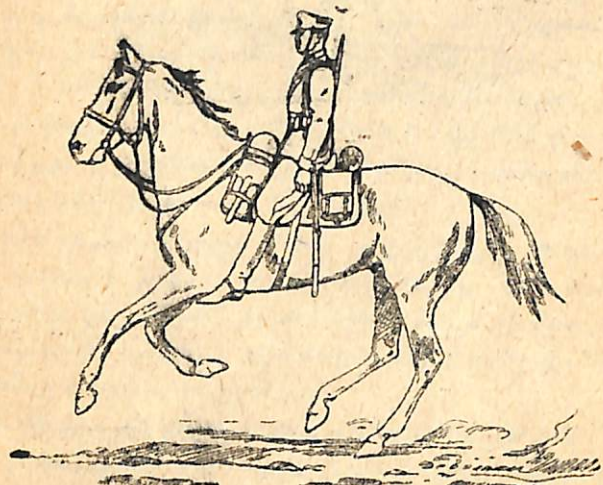
157. Ձիախաղացությունը շարային թամբի վրա լրիվ բեռով կատարվում ե միևնույն կանոններով, բայց թույլատվում ե միայն ձիու վրա թռչելու և վար ցատկելու վարժությունները ձիու ձախ կողմից (նկ. նկ. 23,

Նկ. 23.

Նկ. 24.

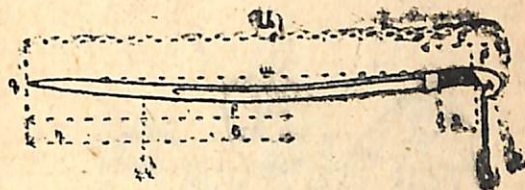

Նկ. 25.

ԳԼՈՒԽ VI

ԳՈՐԾՈՂՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ ՍՐԱԶԻՆՈՎ

1. Թ Ո Ւ Ր.

Շեղք

- ա) Շեղք
- բ) Յերախակալ
- գ) Սուր ծայր
- դ) Մարտական ծայր
- զ) Միջին մաս
- ե) Յերախակալի բռնատեղ
- ը) Յերախակալի գլուխը
- թ) Անցք արեւիքի համար
- ա) կոնակ, բ) բերան, հ. կ. հարվածի կենտրոն

ա) Ձեվեր թրով

158. Հեծյալ շարքում շեղքերը պատշաճներից հաշուում են թուրն ի ՄԱՐՏ, հրամանով:

Այդ կատարվում է յերեք նվազ ընդ վորում առաջին նվազը կատարվում է «թուրը» նախապատրաստությամբ:

կան հրամանով, իսկ մնացածները՝ ի ՄԱՐՏ կատարողական հրամանով:

Առաջին նվագ—աջ ձեռքն արագ կերպով անցկացնել ձախ արմուկների և ձախ աճուկի արանքով յերախակալի ուղղութեամբ ապա աջ ձեռքի դաստակը մտցնել սրետիքի ողակի մեջ, բռնել յերախակալի կոթից բոլոր մատներով ընդդրկած և դուրս քաշել շեղբը ձեռքի ափի լայնութեամբ (նկ. 26):

Նկ. 26

Յերկրորդ նվագ—դուրս քաշել շեղբը պատյանից և սուր ծայրը բարձրացնել վերև աջ ձեռքն ամբողջովին մեկնած, բերանը դեպի ձախ (նկ. 27):

Յերրորդ նվագ—իջեցնել շեղբը բռնած ձեռքը դեպի

ցած, դնել շեղբը կռնակի կողմով աջ ուսի փոսի մեջ. աջ ձեռքի դաստակը դնել ձախի դաստակի վրա: Չորրորդ և անանուն մատերը պահել ըստ ցանկութեան, ոգնելով նրանցով ձախ ձեռքին ձիուն կառավարելու գոր-

Նկ. 27

ծում: Շեղբը պահվում է յերախակալից բռնած ցուցամատով և միջին մատով առջևի կողմից և բութ մատով յետևի կողմից. շեղբի ծայրն ուսից ցած չթողնել (նկ. 28):

159. Շեղբերը պատյան են դրվում ԹՈՒՐՆ Ի ՊԱՏ-
ՅԱՆ հրամանով:

Այդ հրամանը կատարվում է յերեք նվազ:

Առաջին նվազ—աջ ձեռքով բռնել բռնատեղը և շեղ-
բը բարձրացնել սուր ծայրը դեպի վեր, իսկ բերանը
դեպի ձախ ամբողջովին մեկնած ձեռքով (նկ. 27):

Յերկրորդ նվազ—չուռ տալ ձեռքի դաստակն այն-
պես, վոր շեղբի սուր ծայրն իջնի ցած (բերանը դեպի
իրեն) ձախ ձեռքի արմունկի և ձախ աճուկի արանքով և
դնելով սուր ծայրը պատյանի բացվածքի մեջ, աջ ձեռ-
քի դաստակը պահել ոձիքի բարձրության վրա, իսկ
ձախ արմունկը մի քիչ բարձրացնել (նկ. 29):

Յերրորդ նվազ—դնել շեղբը պատյանի մեջ, աջ
ձեռքն ազատել սրետիքից և դնել ձախ ձեռքի դաստակի
վրա:

ՊԱՏՅԱՆ

Գ. Պատյան

ա— Ցածի ծայրապանակ

բ— Ցածի ամրացնող ող

գ— Միջին ող սվինի բնով և հանդերձանքի փոկի
համար ողակով:

դ— Վերևի ամրացնող ող սվինի բնով:

ե— Վերևի ծայրապանակ հանդերձանքի փոկի
համար ունկով:

160. Պետին դիմավորելու համար (նրա մոտով անց-
նելուց առաջ և հման այլ դեպքերում) հրաման է տրվո-

նկ. 28.

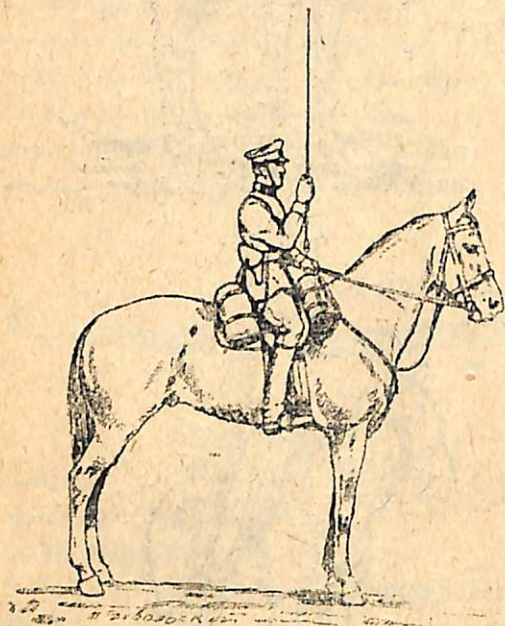

նկ. 29.

վում քուրն ի մա'րտ, հիգակը Ձեմ-Քի'ի, այդ հրամա-
նով շեղքերը դուրս են հանում ճիշտ այնպես, ինչպես
նկարադրված է վերևում:

161. Պետին դիմափորելու համար, յերբ շեղքերը
հանված են պատյաններից, զորամասի հրամատարական
կազմը, դասակների հրամատարներից սկսած և վեր,
վողջունում են. ԸՆԿԵՐ ՀՐԱՄԱՏԱՐՆԵՐ հրամանով:

Վողջույնը կատարվում է յերկու նվաղ.

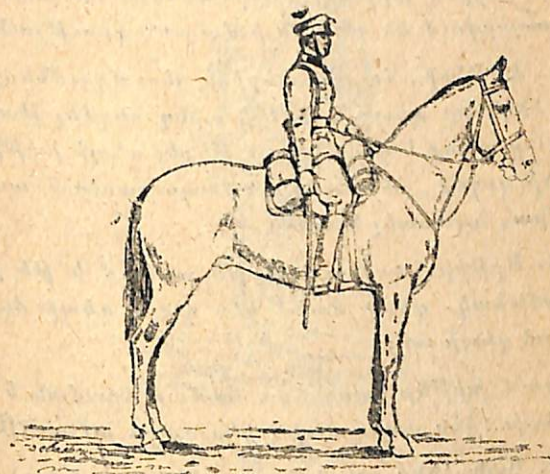

Նկ. 30

Առաջին նվաղ—բռնելով շեղքի յերախակալն աջ ձեռ-
քի ամբողջ դաստակով և դնելով բութ մատը բռնատեղի
ձախ (դեպի իրեն ուղղված) կողմի յերկարությամբ,

շեղքը բարձրացնել մինչև ոճիքն այնպես, վոր դաստա-
կը լինի ոճիքի բարձրության վրա և տասը սանտիմետր
նրանից դեպի առաջ, իսկ շեղքի բերանը դարձած լինի
դեպի ձախ կողմը, սուր ծայրը դեպի վեր և մի քիչ յետ:
Շեղքի այդ տեսակ դրությունը կոչվում է թուրը
«սայրնիվեր» բռնել (Նկ. 30):

Յերկրորդ նվաղ—շեղքը մի քիչ «սայրնիվեր» գը-
րությամբ պահելուց հետո, իջեցնել դեպի ցած, բերա-
նը դեպի ձին. աջ ձեռքն ու շեղքն այդ դեպքում պետք
է ազատ կերպով կախ քցած լինեն (Նկ. 31):

Նկ. 31

Հրամատարական կազմի թրերն ի մա'րտ վերցնելու
համար նորից հրաման է տրվում. ԸՆԿԵՐ ՀՐԱՄԱՏԱՐ-
ՆԵՐ, վորը կատարվում է բացատրվածի համեմատ,
բայց հակառակ կարգով:

162. Պետի մոտով համդիսավոր գորանցով անցնե-
լու ժամանակ, վողջունում են բոլոր հրամատարները,

դատակի հրամատարից սկսած և բարձր, հետևյալ կանոններով. պետին 10 մետր չհասած կատարվում է «սայրնիվեր» ձևի առաջին նվազը, յերեք մետր չհասած յերկրորդ նվազը և պետի մոտով յերեք մետր անցնելուց հետո թուրը յերկու նվազ վերցնում են «սայրնիվեր» և ի մարտ: Զորամասի հրամատարն ավազ պետին դեկուցելու ժամանակ վողջուռնում և նույն յեղանակով:

բ) ԽԻԹԵՐ, ՀԱՐՎԱԾՆԵՐ ՈՒ ՎԱՆՈՒՄՆԵՐ:

163. Շեղում խիթելը, հարվածներն ու յետմղումները կատարվում են «թուրն ի մա'րտ» դրությունից:

164. Խիթերի, հարվածների և յետ մղումների ժամանակ ծնկները պետք է ավելի պինդ սեղմել թամբին, իսկ իրանը պետք է դարձնել ու թեքել դեպի խիթի կամ հարվածի կողմը, հենվելով համապատասխան ասպանդակի վրա, նպաստել նրանց:

165. Խիթեր հասցնում են թե տեղում և թե շարժման ժամանակ. դեպի ձախ, կես դարձ դեպի ձախ, և կես դարձ դեպի աջ:

Տեղում խիթեր հասցնելու համար հրաման է տրվում. ձախ (կես դարձ ձախ, կես դարձ աջ) — ԾԱԿԻՐ:

166. Զախ (կես դարձ ձախ, կես դարձ աջ) — ԾԱԿԻՐ, հրամանը կատարվում է յերկու նվազ:

Առաջին նվազ — «ձախ (կես դարձ ձախ, կես դարձ աջ)» նախապատրաստական հրամանով պետք է շեղբի յերախակալը բռնել չորս մատով ընդգրկած, բութ մատը մեկնել նրա կոնակի յերկարությամբ ապա աջ ձեռքի գաստակը շեղբը բռնած բարձրացնել դեպի աջ ականջի աջնակ, վոր շեղբի բերանը դարձրած լինի դեպի աջ,

իսկ սուր ծայրը լինի յերախակալի բարձրության վրա և այն ուղղությամբ, ուր պետք է խիթ հասցնել (նկ. 32):

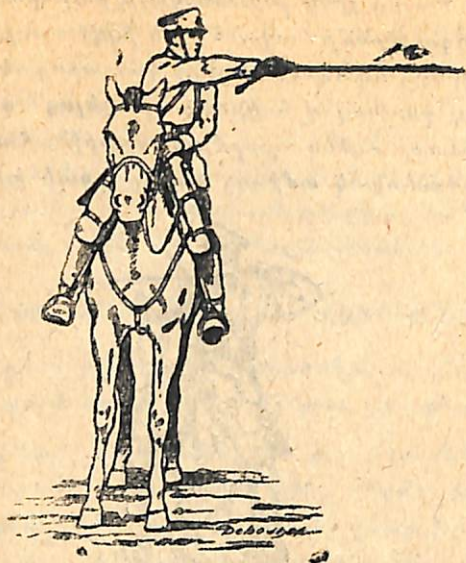
Ցերկորդ նվազ — «Ծախիթ» կատարողական հրամանով արագ դառնալով և իրանը թեքելով դեպի խիթի կողմը, ձեռքի ուժեղ շարժումով խիթ հասցնել, դրա հետ միաժամանակ ամբողջ իրանը դեպի խիթի կողմը

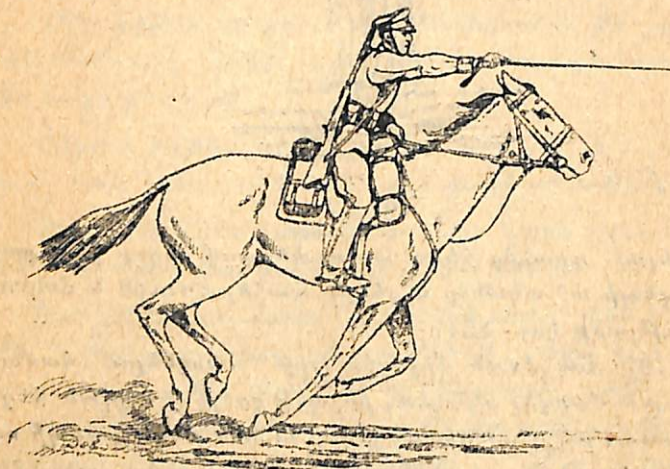
Նկ. 32.

թեքելով. դրանից հետո արագ կերպով շեղբը յետ քաշել դեպի աջ ականջը և շեղբը պահել «քուրն ի մարտ» դրությամբ (նկ. 33):

167. Շարժման միջոցին խիթ հասցնելու համար պետք է վարվել այնպես, ինչպես ցույց է տրված հոդ. 166-ում, բայց աջ ձեռքը շեղբը բռնած մեկնել դեպի առաջ ամբողջ ձեռքի յերկարությամբ, առանց ականջին

Նկ. 33.

Նկ. 34.

մոտեցնելու, և շեղբի սուր ծայրով նշան բռնել հակա-
ռակորդին, նրան հարվածելու համար ոգտվել ձիու
շարժման ուժից (նկ. 34) :

168. Շեղբով հարվածներ հասցնել կարելի չե-
ղեպի աջ, դեպի ցած աջ և դեպի ցած ձախ :

Հարվածներ հասցնելու համար հրաման է տրվում.
աջ (ցած աջ, ցած ձախ), ցած ձախ—ՀԱՏԻՐ :

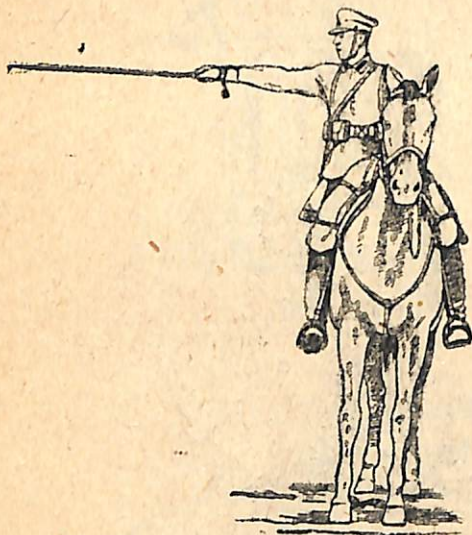
Նկ. 35.

169. «Աջ հատիք» հրամանը կատարվում է յերկու
նվազ :

Առաջին նվազ—«աջ» նախապատրաստական հրա-
մանով բռնել շեղբի յերախակալը բոլոր մատերով ընդ-
դրկած և աջ ձեռքի դաստակը շեղբը բռնած արագ տա-
նել դեպի ձախ ուսն աջնպես, վոր շեղբի բերանն (ուղ-
ղված լինի դեպի առաջ, իսկ սուր ծայրը, մի քիչ դեպի

յետ, և յերախակալի հետ միենույն բարձրության վրա լինի (նկ. 35) :

Յերկրորդ նվագ—«հատիր» կատարողական հրամանով ձեռքի արագ և ուժեղ շարժումով, ու միաժամանակ իրանը դեպի հարվածի կողմը դարձնելով ու թեքելով, հարված հասցնել, ուսի բարձրությամբ ձախից աջ (նկ. 36) : Նպատակը հարվածելուց հետո շեղբը պահել «թուրն ի մարտ» դրությամբ :

Նկ. 36.

Հասցրած հարվածը լինում է կտրող շեղբը դեպի իրեն յետ քաշելով :

170. «Ցած աջ—հատիր» հրամանը կատարվում է յերկու նվագ.

Առաջին նվագ—նախապատրաստական «ցած աջ» հրամանով պետք է ձեռքը շեղբը բռնած արագ առաջ

տանել գլխից բարձր, այնպես վոր բերանը դարձրած լինի դեպի առաջ, և շեղբը ձեռքի շարունակութունը կազմի (նկ. 37) :

Յերկրորդ նվագ—«հատիր» կատարողական հրամանով իրանը դեպի աջ դարձնելու և դեպի աջ ու ցած թեքելու հետ միաժամանակ, հարված հասցնել ինչպիսից է տված հոդ. 169-ում, բայց վերևից ներքև :

Նկ. 37.

Նպատակը հարվածելուց հետո. շեղբը պահել «թուրն ի մարտ» դրության մեջ :

171. Ցած ձախ հարվածը հասցվում է ճիշտ այնպես, ինչպես ցած աջ, միայն իրանը պետք է դարձնել և թեքել դեպի ձախ և ներքև (նկ. 38 և 39) :

172. Շեղբի կամ նիզակի վանումները կատարվում
և դեպի աջ, ձախ և դուրսը պաշտպանելու համար:

Վանումների համար հրաման և տրվում աջ (ձախ)
ՎԱՆԻՐ:

Նկ. 38.

173. Աջ վանելու համար, նախապատրաստական
հրամանով պետք է բռնել շեղբի յերախակալը չորս
մատներով ընդգրկած և արագ տանել դեպի առաջ
ձեռքն ամբողջովին մեկնած այնպես, վոր ձեռքի դաս-
տակը լինի աջ ուսից մի քիչ ցած, իսկ շեղբի ծայրը,

վորն ուղղված և առաջ մի քիչ վերև. շեղբի բերանը
պետք է դարձած լինի դեպի աջ:

«Վանիր» կատարողական հրամանով իրանն արագ
առաջ տանել, ընդունել հակառակորդի շեղբը (կամ նի-
զակը) իր շեղբի մարտական ծայրով և ձեռքը բարձրաց-
նելով շեղբը բռնած՝ վանել հակառակորդի շեղբը (կամ
նիզակը) դեպի աջ:

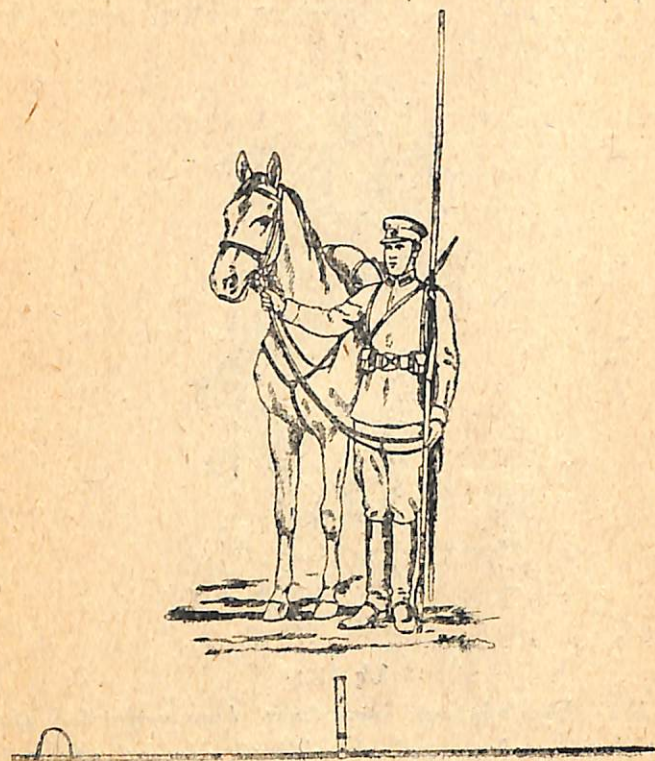
Նկ. 39.

174. Վերահիշյալի համեմատ կատարվում և դեպի
ձախ վանելը շեղբը բռնած մեկնած ձեռքով դեպի վրի
ձախ կողմը. այս դեպքում շեղբի բերանը պետք է դար-
ձրած լինի դեպի վեր:

175. Գլխի պաշտպանության համար, պետք է շեղ-
բը հորիզոնական դրուվյամբ պահել գլխի վերևում,
ուսերի շփով, բերանը դեպի վեր:

176. Հակառակորդի շեղքի կամ նիզակի վանումից անմիջապես հետո, պետք է հետևի խիթ կամ հարված հակառակորդին, վորից հետո շեղքը պետք է պահել «թուրն ի մարտ» դրության մեջ:

2. Ն Ի Զ Ս Կ.

Նկ. 40.

177. Նիզակը—պողպատից է, կլոր, մեջը գառաքի մաս 25 մմ. տրամագծով, յերկարությունը—3,27 մ.: Նիզակի վրա կա. յերեք ող, սրեալից մասնակով, վո-

տի փոկե մերձև յերկու կանթ վոտի մերձն ումրացնելու համար: Նիզակն ունի սուր և բութ ծայրեր:

Նիզակի ծանրության կենտրոնը գտնվում է մոտավորապես նիզակի սուր ծայրից 1,82 մ. վրա: Նիզակի թաշն է 2,662 կիլոգրամ:

ա) Կանոններ Որակը բռնելու համար՝ ձի նստելու և նրանից իջնելու ժամանակ.

178. Մանձած և թամբած ձին համաձայն հոդ. 1-ի նույն ցույց տված կանոնների տեղում պահելու ժամա-

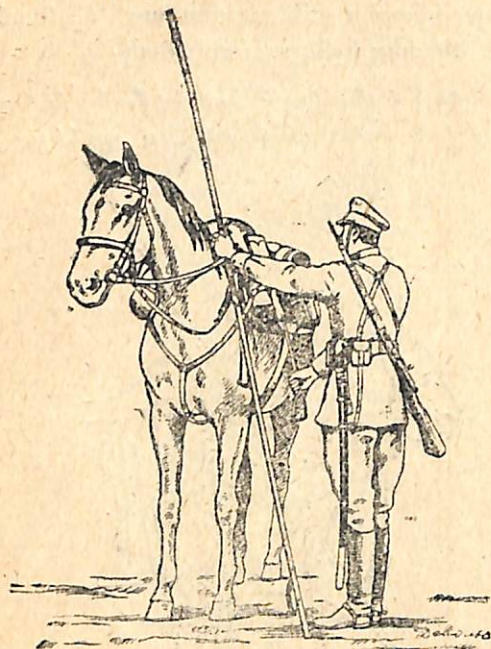

Նկ. 41

նակ, նիզակը պետք է պահել ձախ ուսի մաս, բութ ծայրը ձախ վոտի թաթի ծայրի մոտ, նրա դրսի կողմից:

Ձախ ձեռքը, վոր ազատ կախ է ընկած նիզակի կոթի վրայով, չորս մատով ընդգրկում է նրան դրսից,

իսկ բուժ մատով—յեռեից, նիզակի ներսի կողմից :
Յերախճանի յերասանակների կարված ծայրը հազցվում
է ձախ ձեռքին : Ծարժման ժամանակ ձիավորը նիզակը
կրում է ձախ ուսի վրա, բուժ ծայրը ներքև, պահելով
այն ձախ ձեռքով ձեռքի մեջն առաջ յերախճանի յերա-
սանակների ծայրերի հետ միասին (նկ. 40 և 41) :

Նկ. 42

179. ՀԵԾԻՐ հրամանը կատարվում է (համաձայն
հոդ. 3-ի), յերեք նվազով, ընդ վորում առաջին նվա-
զը կատարելուց առաջ ձիավորը պետք է բռնի ձախ ձեռ-
քով նիզակի կոթը մեջ տեղից, իսկ դառնալուց և կես
քայլ դեպի աջ անելուց հետո, նիզակը պետք է դնի ձիու

բաշի վերջին մասի վրա, նրա բուժ ծայրը հենելով
դեռնին՝ ձիու առջևի վոտներից մի քայլ դեպի ձախ
կողմը : Հետո պետք է վարվել համաձայն հոդ. 3-ի, բայց
աջ վոտը դեռ յեվս ասպանդակը չդրած, նիզակը պետք
է վերցնել աջ ձեռքով բռան մեջ առած և ձգել այն յեր-
կու անգամ դեպի վեր և նորից բռնելով, իսկ յերբ նի-
զակի բուժ ծայրը կհավասարվի թամբի կեղի հետ,
նիզակը բուժ ծայրով տեղափոխել ձիու բաշի վերջին
մասի վրայով, ցած իջեցնել այն, մերքը հազցնել աջ

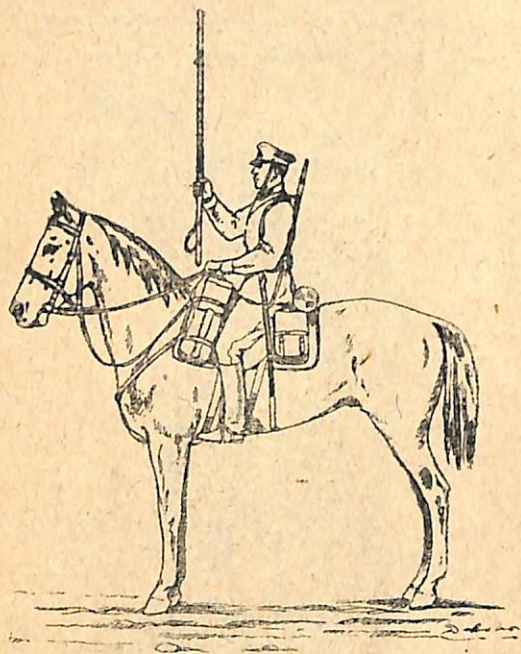

Նկ. 43

վտաի թաթի ծայրի վրա, վոտը դնել ասպանդակի մեջ
և նիզակը դեմ տնել աջ ուսին. դրանից հետո յերա-
սանակների ծայրերի հետ միասին (նկ. 40 և 41) :

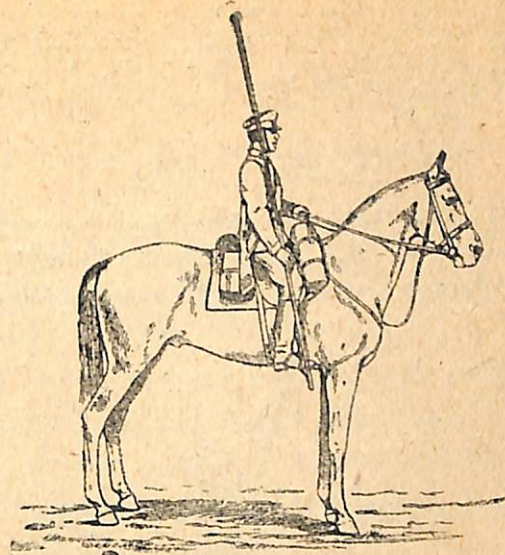
նակները դառել և աջ ձեռքը ցած թողնել նիզակի կռթի
 յերկարությամբ մատերը դեպի ցած (նկ. 42, 43, 44
 և 45) :

180. ԻՋԻՐ հրամանը կատարվում է համաձայն հոդ.
 8-ի, յերեք նվազ, ընդ վորում առաջին նվազը կատարե-
 լուց առաջ դեռևս յերախճանի յերկու յերասանակը
 ձախ ձեռքում բռնած, նիզակի մերքը տեղեք և հանել

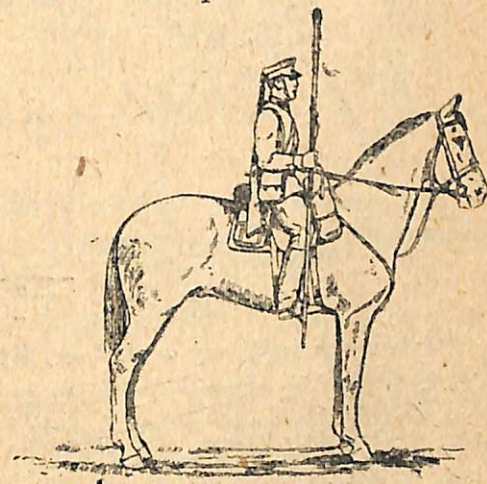

Նկ. 44

աջ վրտից, նիզակի բութ ծայրը տեղափոխել ձիու բա-
 շի վերջին մասի վրայով նրա ձախ կողմը և, նիզակը
 ձախ ձեռքը տալով, դնել այն դետնի վրա ձիու ձախ
 կողմից, ինչպես բացատրված է նախորդ հոդվածում.

Նկ. 45.

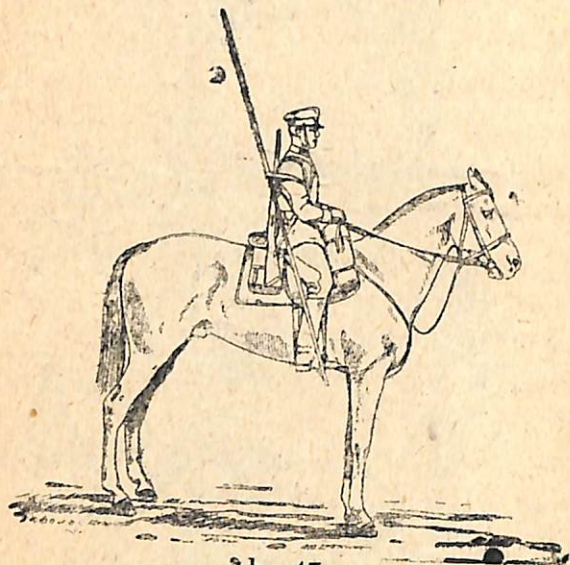

Նկ. 46

սրանից հետո պետք է կատարել բոլոր նվազները հա-
ժաճայն հող. 8-ի, իսկ յերրորդ նվազում ձախ դարձի
հետ միասին, բռնել նիզակն ինչպես ցույց է տված
հող. 178-ում:

բ) Ձեվեր նիզակով

181. Ձին հեծնելուց հետո ձիավորը պահում է նի-
զակն ուսի մոտ: Այդ դրության մեջ նիզակի բուխ ծախ-
քը գտնվում է աջ վոտի թաթի ծալքին հադցրած մեք-

Նկ. 47

քի վրա, իսկ նիզակի կոթն աջ ուսի մոտ: Աջ ձեռքն ա-
զատ կերպով մեկնած է նիզակի կոթի յերկարությամբ,
չորս մատը մի քիչ կռացրած պետք է դնել նիզակի կո-
թի վրա առաջի կողմից, իսկ բուխ մատը գրկում է նի-
զակի կոթը յետևից (նկ. 45):

182. Նիզակով վարժությունների ձեվերը հինգ են.
1) նիզակն ուսին, 2) նիզակն ուսի յետևը, 3) նիզակը
ձեռքին, 4) նիզակն ազդրերի վրա և 5) նիզակն ի մարտ:

Նիզակի ձեվերը շարքում կատարվում է հրաման-
ներով:

183. Առանց հատուկ հրամանի նիզակը վերցնում են

1) ՈՒՍԻՆ—տեղում, իսկ շարժման ժամանակ «ա-
զատ» և «համար» հրամաններով:

2) ՁԵՌՔԻՆ—շարժումն սկսելու հետ միասին:

3) ԱԶԴՐԻՆ—դիտակալներին հակառակորդին մո-
տենալու ժամանակ, զորամասն արշավի անցնելիս:

4) ՈՒՍԻ ՅԵՏԵՎԸ—ձիապանների կողմից զորամա-
սը ձիաթափ անելու ժամանակ:

184. ՆԻԶԱԿՆ ՈՒՍԻՆ հրամանը, յեթե նիզակը գը-
տնվում է «նիզակը ձեռքին» դրության մեջ կատար-
վում է յերկու նվազ:

Առաջին նվազ — աջ ձեռքով նիզակը դնել ուսի
փոստում:

Յերկրորդ նվազ — մեկնել ձեռքը նիզակի կոթի
յերկարությամբ և պահել այն ինչպես ցույց է տրված
հող. 181-ում:

185. ՆԻԶԱԿԸ ՁԵՌՔԻՆ հրամանը, կատարվում է
յերկու նվազ:

Առաջին նվազ — աջ ձեռքով բռնել նիզակը բռան
մեջ առած՝ ուսի մոտ և պահել ուղղաձիգ:

Յերկրորդ նվազ — ձեռքի դատարկը դեպի ցած

տանել, վորպեսպէս նա ձախ ձեռքի բռնուցքի բարձրութեան վրա լինի (նկ. 46) *):

186. ՆԻԶԱԿՆ ՈՒՄԻ ՅԵՏԵՎԼ Հրամանը յետե նիզակը գտնվում է «ձեռքին» կամ «ուսին» դրութեան մեջ, կտտարվում է յերկու նվազ:

Առաջին նվազ — նիզակը թեքելով դեպի ձախ ձեռքը և այդ ձեռքով պահելով այն, աջ ձեռքն անցկացնել նիզակի սրետիքի միջով:

Յերկրորդ նվազ — նիզակը դնել ուսի յետեվը և աջ ձեռքը դնել ձախի վրա (նկ. 47):

187. ՅԵԹԵ ՀԱՐԻԷ Ե ԼԻՆՈՒՄ 2—3 նիզակ բռնել, այն դեպքում պետք է նրանց մերձերը հաղցնել աջ վոտի վրա, աջ ձեռքն անցկացնել բոլոր սրետիքների միջով և գցել նիզակներն ուսի յետևը:

Նիզակները գցում են ուսի յետևը ռազմերթի, նույնպես և թրերը հանելու ժամանակ:

188. ՅԵՐԲ «Նիզակը ձեռքին» կամ «ուսին» է, այն ժամանակ ՆԻԶԱԿՆ ԱԶԴՐԻ ՎՐԱ Հրամանը՝ կատարվում է յերկու նվազ:

Առաջին նվազ — աջ ձեռքը տեղափոխել դեպի վեր նիզակի յերկայնությամբ մինչև նրա ծանրութեան կենտրոնը, նիզակը մի փոքր բարձրացնել դեպի վեր և աջ վոտն ասպանդակից հանելով, հանել մերքը վոտի թաթի ծայրից:

*) 46-րդ նկարում նկարված է ձիավոր լինել մարտական սպառազենքով, հանդերձանքով, ուսընդանութ հաղած հակազագով, վոր հարդարված է փորձի համար կրելու մինչև հակազագ կրելու կանոնների հաստատումը:

Յերկրորդ նվազ — նիզակի սուր ծայրը թեքելով դեպի ձախ, ձեռքը դնել աղբրի վրա (տասը սանտիմետր աղբրից ցած) և աջ վոտը դնել ասպանդակը: Նիզակի սուր ծայրը պետք է լինի մոտ տասը սանտիմետր ձիու աջ ականջից բարձր և առաջ (նկ. 48):

Նիզակներն աղբրերի վրա վերցնում են առանց վոր-յեվէ հատուկ հրամանի հակառակորդին մոտենալու ժամանակ արշավի անցնելուց հետո:

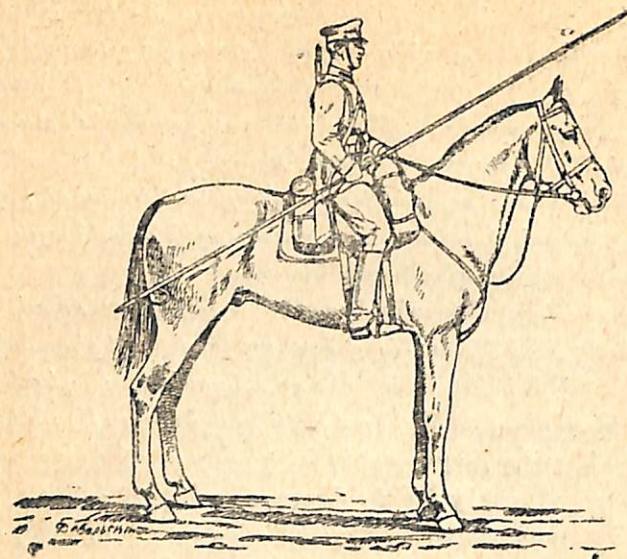
189. ՅԵՐԲ «Նիզակը ձեռքին» է, այն ժամանակ ՆԻԶԱԿՆ Ի ՄԱՐՏ Հրամանը կատարվում է յերկու նվազ:

Առաջին նվազ — աջ ձեռքը տեղափոխել դեպի վեր նիզակի յերկայնությամբ մինչև նրա ծանրութեան կենտրոնը, նիզակը բարձրացնել դեպի վեր և աջ վոտը հանելով ասպանդակից հանել մերքը վոտի թաթի ծայրից:

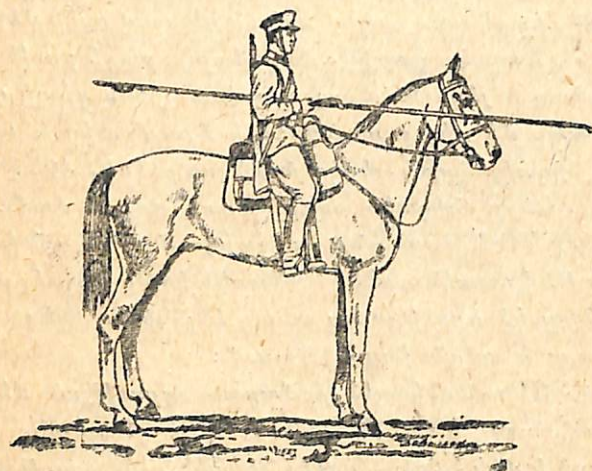
Յերկրորդ նվազ — նիզակի սուր ծայրն իջեցնել այնպես, վոր նիզակի կոթի առջևի մասը ձիու աջ աչքից մի քիչ ցած լինի և նիզակի կոթն արմուկով սեղմել մարմնին: Աջ ձեռքի դաստակով ամուր կերպով ափի մեջ առած բռնել նիզակը ցածից. մատները, բացի բութ մատից, պետք է յեղունդներով դարձած լինեն դեպի վեր, բութ մատը մի քիչ բաժանվում է մյուսներից և պահվում է նիզակի կոթի յերկայնությամբ (նկ. 49):

190. ՅԵՐԲ «Նիզակն աղբրի վրա» յե այն ժամանակ ՆԻԶԱԿՆ Ի ՄԱՐՏ Հրամանը կատարվում է մեկ նվազ — նիզակը թեվի տակն առնել և նիզակի կոթը սեղմել մարմնին, նիզակի դրությունը պետք է լինի այնպես, ինչպես ցույց է տված հոդ. 189-ում:

191. ՅԵՐԲ «Նիզակն ի մարտ» դրութեան մեջ է, այն ժամանակ ՆԻԶԱԿՆ ԱԶԴՐԻ ՎՐԱ Հրամանը կատարվում է մեկ նվազ — բռնել նիզակն այն դրությամբ, վոր ցույց է տված հոդ. 188-ում:

Նկ. 48.

Նկ. 49.

192. Յերբ «նիզակն աղբրի վրա» յե այն ժամանակ ՆԻԶԱԿՆ ՈՒՍԻՆ ԿԱՄ ՆԻԶԱԿՆ ՈՒՍԻ ՅԵՏԵՎԸ հրամանները կատարվում են յերկու նվագ:

Առաջին նվագ—բարձրացնել նիզակը և նրա մերքը հագցնել վոտին:

Յերկրորդ նվագ—նիզակը դնել ուսին կամ ձեռքը սրբախի մեջ մտցնել և նիզակը դրել ուսի յետևը:

193 Յերբ «նիզակն ի մարտ» և, այն ժամանակ ՆԻԶԱԿԸ ԶԵՌՔԻՆ հրամանը կատարվում է յերկու նվագ:

Առաջին նվագ—նիզակի սուր ծայրը քիչ բարձրացնել դեպի վեր և ցածի մերքը հագցնել վոտի վրա:

Յերկրորդ նվագ—նիզակը սլահել ուղղաձիգ համաձայն հող. 185-ի:

դ) Խիբեր, հարվածներ և վանումներ

Խ Ի Թ Ե Ր

194 Բոլոր խիթերը հասցնում են «նիզակն ի մարտ» դրուժյունից:

Յեթե նիզակը յեղել է վորեւե այլ դրուժյան մեջ, այն ժամանակ ԽԻԹԵՐ նախապատրաստական հրամանով նիզակները վերցնում են «ի մարտ» դրուժյամբ:

195. Նիզակով խիթերը կարելի չէ հասցնել շարժման ժամանակ և տեղում:

Շարժման ժամանակ խիթեր հասցնելու համար նիզակի սուր ծայրը, վոր առաջ է դարձած ուղղում է հաճախակորդին և նիզակի կոթը սեղմվում է աջ ձեռքի ծղիով, խիթը պետք է հասցնել ձիու շարժման ուժով, և վոչ թե ձեռքը խիթելու բոպելին նպատակի կողմը տանելով (նկ. 50):

Տեղում խիթելու համար նիզակի սուր ծայրը, վորն ուղղված է նպատակին, արագ և ուժով մղվում

ե ձեռքով նպատակի կողմը և նրան հարվածելուց հետո, նույն արագությամբ յետ ե քաշվում:

196. Խիթերը լինում են. 1) աջ և կիս դարձ, աջ, 2) ձախ և կես դարձ ձախ, 3) ձախ յետ, 4) յետ արմունկից, 5) ցած աջ, 6) ցած աջ կարքաձև (отпорож) և ցած ձախ կարքաձև:

197. Հրաման. ձախ (կես-պտույտ ձախ) — ԾԱԿԻՐ՝ կատարվում է յերեք նվազ.

Առաջին նվազ. իրանը թեքել հենվելով ձախ աստիճանակին, ամբողջ իրանով դառնալ աջ (կես դարձ աջ) և նիզակի սուր ծայրն ուղղել նպատակին:

Նկ. 50.

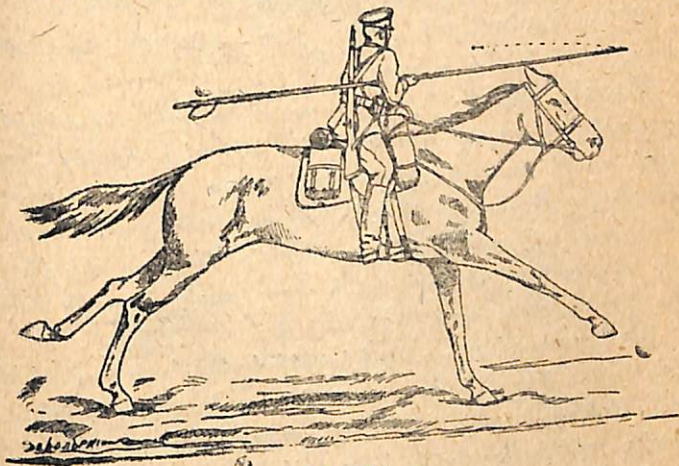
Յերկրորդ նվազ. նիզակն առաջ տանել մեկնելով աջ ձեռքն ամբողջովին խիթն ուղեկցելով ամբողջ իրանի շարժումով, իրանի հենումը տեղափոխել աջ աստիճանակի վրա և նպատակը հարվածելուց հետո նիզակն արագ յետ քաշել:

Յերրորդ նվազ. իրանը դարձնել նախնական դրությամբ և նիզակը վերցնել «ի մարտ»:

198. Ձախ (կես-պտույտ ձախ) — ԾԱԿԻՐ՝ հրամանը կատարվում է յերեք նվազ. նախապատրաստական հրամանով նիզակի սուր ծայրը բարձրացնել կզակի բարձրության:

Առաջին նվազ. մարմնի ծանրությունը տեղափոխելով աջ աստիճանակի վրա և իրանը դարձնելով ձախ (կես-դարձ ձախ), նիզակի գեղարդը տեղափոխել ձեռք (կես-դարձ ձախ) և ուղղել այն նպատակին:

Յերկրորդ նվազ. նիզակն արագ առաջ հանել աջ ձեռքն ամբողջովին մեկնած խիթ հասցնել նպատակին,

Նկ. 51

ուղեկցելով այն ամբողջ իրանի շարժումով և նպատակը հարվածելուց հետո, յետ քաշել նիզակը:

Յերրորդ նվազ. նիզակը տեղափոխել «ի մարտ» դրություն:

199. Ձախ յետ—ԾԱԿԻՐ հրամանը կատարվում է յերեք նվազ.

Նախադատորապատական հրամանով պետք է բարձրացնել սուր ծայրը:

Առաջին նվազ. արագ դառնալ ամբողջ իրանով դեպի ձախ յետ և նիզակի սուր ծայրը տեղափոխելով ձիու գլխի վրայով, ուղղել այն՝ նպատակին (նկ. 51):

Յերկրորդ նվազ. արագ կարճ խիթ հասցնել դեպի ձախ յետ, նպատակելով նրան ձեռքի և իրանի չարժուժով և, նպատակը հարվածելուց հետո արագ յետ քաշել նիզակը:

Յերրորդ նվազ. իրանը դարձնել սկզբնական դրության և նիզակը վերցնել «ի մարտ»:

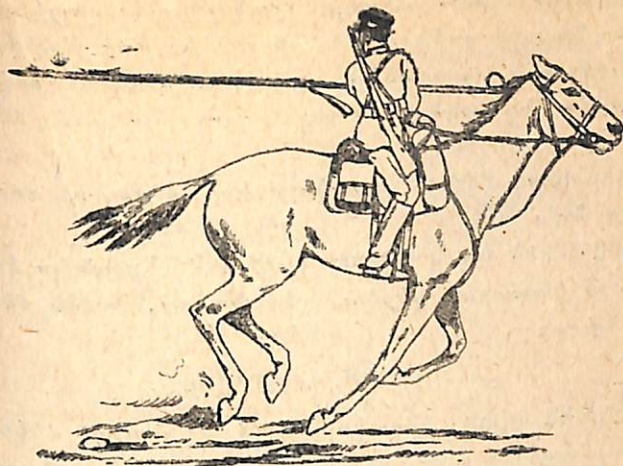
200. Արմուկնով ձախ յետ—ԾԱԿԻՐ հրամանը կատարվում է յերեք նվազ.

Առաջին նվազ. նիզակի սուր ծայրը տեղափոխել ձիու գլխի վրայով դեպի ձախ, նիզակը պահել ձախ ձեռքի բուխ մատով յերասանակի վրա և իրանը դեպի նիզակի բուխ ծայրի կողմ: արագ տանելով, նորից բռնել այն ամբողջ յերկարութեամբ մեկնած աջ ձեռքով, վորքան հնարավոր է նրա բուխ ծայրին մոտ (նկ. 52):

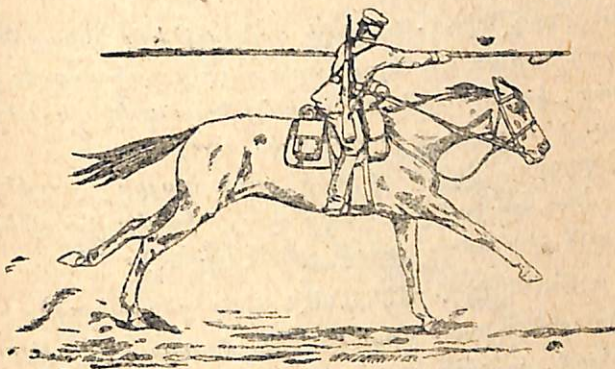
Յերկրորդ նվազ. դնել նիզակի կոթը ձախ արմունկի ծալի մեջ և նիզակի սուր ծայրն ուղղելով նպատակին, իրանը խիթի կողմը տանելով, արագ հղել աջ ձեռքով նիզակը խիթի կողմը և նպատակին հարվածելուց հետո յետ քաշել նիզակը (նկ. 53):

Յերրորդ նվազ. նորից բռնելով աջ ձեռքով նիզակը մեջտեղից և դնել նրան ի մարտ դրության մեջ:

201. Ցած աջ— ԾԱԿԻՐ հրամանը կատարվում է յերկու նվազ:

Նկ. 52

Նկ. 53

Առաջին նվագ. նիզակի ծայրն իջեցնել դեպի ցած առանց նիզակի կոթն տրմունքի տակից բաց թողնելու և ուղղել այն նպատակին, հզել նիզակն աջ ձեռքով և նստատակը հարվածելուց հետո, արագ յետ քաշել ձեռքը:

Յերկրորդ նվագ. նիզակը բռնել «ի մարտ» դրուժյան» մեջ:

202. Ցած աջ կարքաձև—ԾԱԿԻՐ հրամանը կարելի չէ կատարել յերկու յեղանակով, ամեն մեկը չորս նվագ:

ա) ԱՌԱՋԻՆ ՅԵՂԱՆԱԿ

Առաջին նվագ. նիզակը բռնած աջ ձեռքը մեկնել ու բարձրացնել դեպի վեր և աջ, գլխից բարձր (նկ. 54):

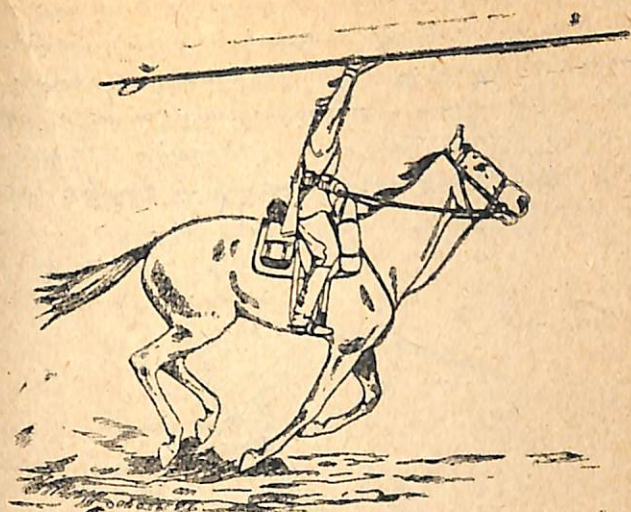
Յերկրորդ նվագ. նիզակը դեպի վեր ձգել և բռնել այն նրա ծանրության կենտրոնում, բութ մատը դեպի իրեն պահած (նկ. 55):

Յերրորդ նվագ. նիզակի ծանրության կենտրոնում բռնն մեջ առած պահելով, նրա սուր ծայրն ուղղել դեպի ցած, կարճ հարված հասցնել նպատակին և անմիջապես յետ քաշել նիզակը (նկ. 56):

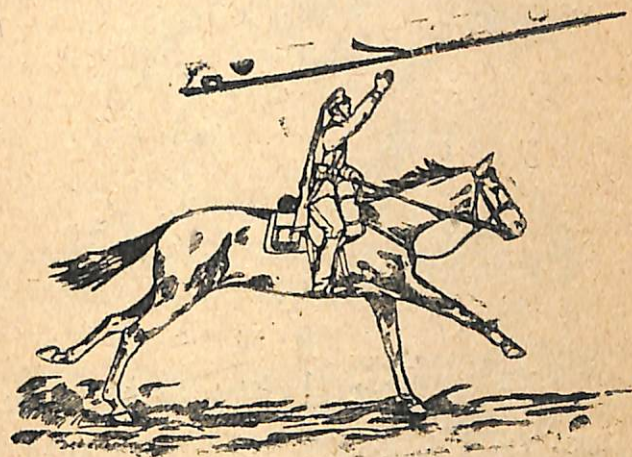
Չորրորդ նվագ. նիզակի սուր ծայրը չարժելով դեպի ձիու գավակը և դեպի վեր, նիզակը դարձնել և դնել այն «ի մարտ» դրուժյամբ (նկ. 57):

բ) ՅԵՐԿՐՈՐԴ ՅԵՂԱՆԱԿ (նորից բռնելով)

Առաջին նվագ. նիզակի «ի մարտ» դրուժյունը չփոխելով, արագ բռնել այն աջ ձեռքի դաստակով տյնպես, վոր չորս մատը բռնի ընդգրկած վերի կողմից և յեղունգները դեպի ձախ, իսկ բութ մատը— ներքևից և ձախից, յեղունգը դեպի իրեն:

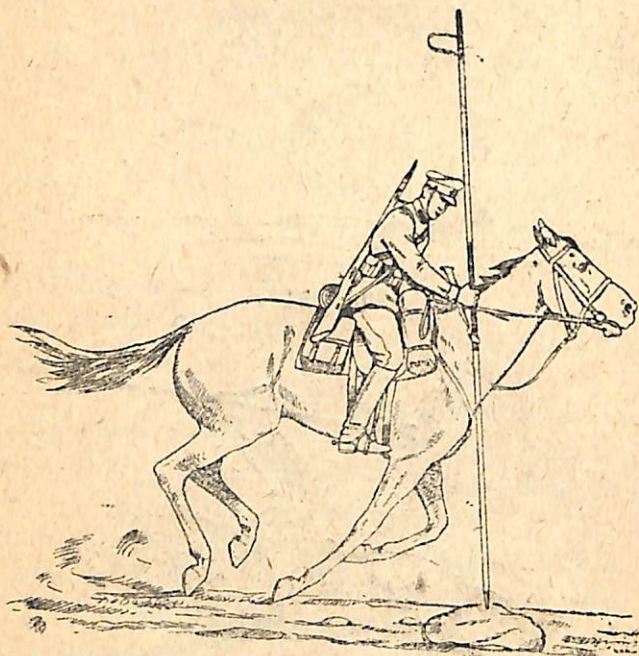

Նկ. 54

Նկ. 55

Յերկրորդ նվագ. արագ բարձրացնել աջ արմունկը
դեպի վեր, նույն ձեռքի դաստակով նիզակը շուտ տալ
թևի տակից (պտտելով նրան) բուխ ծայրով դեպի ցած,
առաջ և վեր աշնայես, վոր նիզակի սուր ծայրն ուղղված
լինի դեպի առաջ, իսկ ամբողջ նիզակը մեկնած ալ
ձեռքով տարվի դեպի աջ և վեր գլխից բարձր:

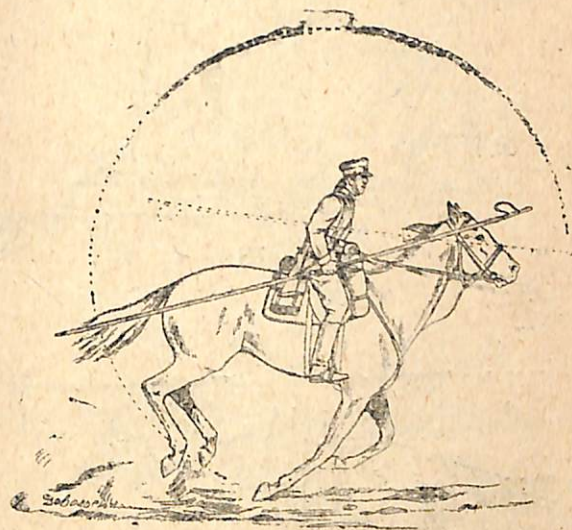
Նկ. 56

Յերրորդ և չորրորդ նվագները նույնն են ինչ վոր
առաջին յեղանակում

203. Ներքև ձախ կարքաձև—ԾԱԿԻՐ, հրամանը
կատարվում է չորս նվագ:

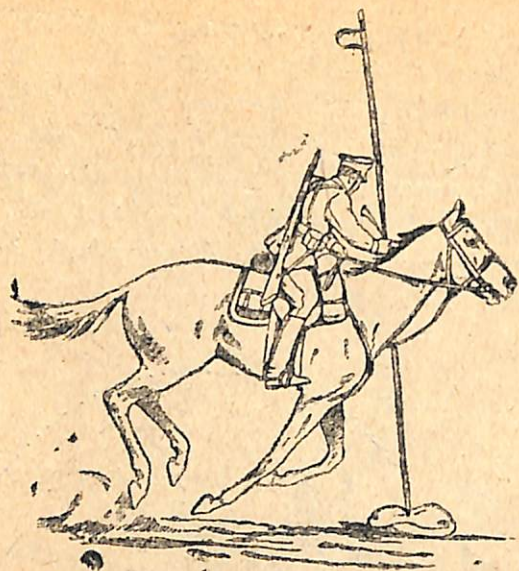
Առաջին և յերկրորդ նվագները նույնն են, ինչ վոր
հուլ. 202-ումն է (առաջին յեղանակ):

Յերրորդ նվագ. նիզակի սուր ծայրը տեղափոխել
ձիու գլխի վրայով և թեքվելով դեպի ցած, ուղղել
նպատակին, ապա ամբողջ իրանն ու ձեռքերը արագ
տանել նպատակի կողմը, խիթ հասցնել նրան, դրանից
հետո անմիջապես յետ քաշել ձեռքը դեպի աջ ուսը
(նկ. 58):

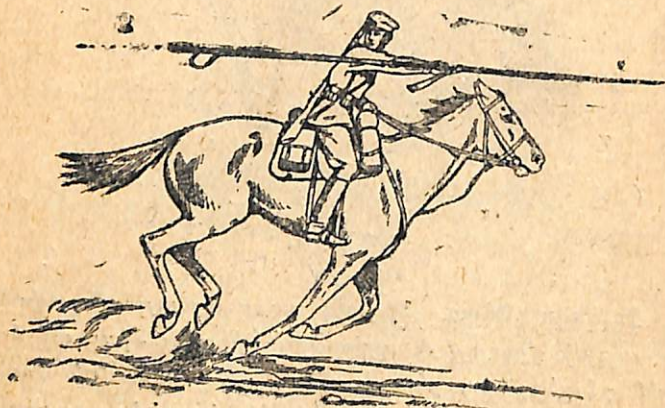

Նկ. 57

Չորրորդ նվագ. նիզակի սուր ծայրը տեղափոխել
ձիու գլխի վրայով և պտտելով նիզակը ձիու աջ կող-
մում դեպի ցած, յետ և վեր, դնել աջն «ի մարտ»
դրության մեջ, արմունկով սեղմել և բռնել դաստակով
ցածից ընդգրկած, յեղունգները դեպի վեր ուղղված:

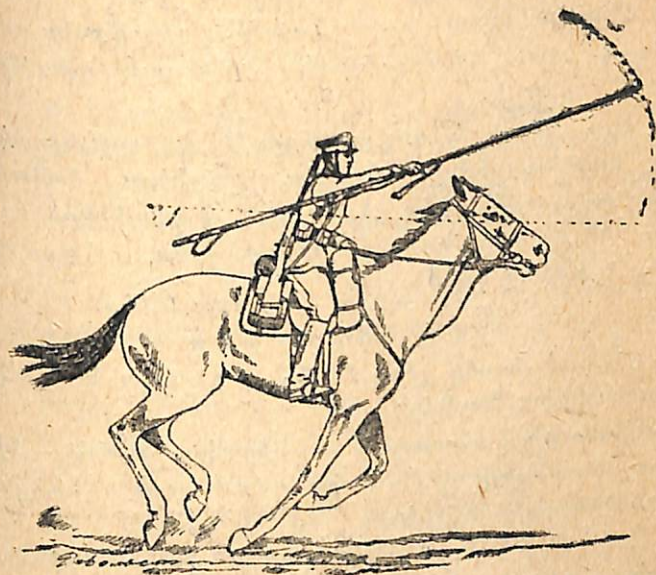

Նկ. 58

Նկ. 59

204. Հարվածները լինում են. 1) դեպի յետ բուք ծայրով, 2) միգակի ծայրով հակառակորդի ճիւղ գրկին և 3) ամբողջ միգակով ճիւղորի աջ (ձախ) կողմից:

Նկ. 60

205 Դեպի յետ բուք ծայրով — ԶԱՐԿԻՐ, հրամանը կատարվում է յերեք նվազ:

Առաջին նվազ. իրանը դեպի աջ և յետ դարձնելու (նպատակը տեսնելու համար) և այն դեպի ձիու վիզը թեքելու հետ միաժամանակ նիզակն հորիզոնական ուղղությամբ դեպի ձիու գլուխը մեկնել ամբողջ ձեռքի չափով, ազատելով այն արմունկի տակից:

Յերկրորդ նվագ. նիզակը նպատակին ուղղելով, խփել նրանով դեպի յետ ամբողջ աջ ձեռքի խիստ մեծ թափով, հարվածը հասցնելուն նպատակով իրանը դեպի նույն կողմը արագ թեքելով:

Նպատակին հարվածելուց հետո նիզակը արագ յետ քաշել (նկ. 59):

Յերկրորդ նվագ. իրանը նախկին դրությանը դարձնելուց հետո, նիզակը պահել «ի մարտ» դրության մեջ:

206. Ձիուն և հակառակորդին ամբողջ նիզակով կամ նրա ծայրով հարվածներ հասցնելու համար—կանոնադրքային ձևեր չկան: Այդ հարվածները հասցնում են ինչպես հարմար է այն դեպքերում, յերբ անհար է խիթով գործել:

Վ ա ն ու մ ն ե ր

207. Վանումը լինում է. աջ, ձախ և գլուխը պաշտպանելու համար:

Վանումը կատարվում է նիզակի կոթով— նրա մարտական ծայրով (նիզակի սուր ծայրի և ծանրության կենտրոնի միջև):

208. Խիթերի, հարվածների և վանումների ժամանակ ձախ ձեռքի դաստակը պետք է բոլորովին անշարժ լինի, վորպեսզի յերասանակով չանհանգստացնի ձիու բերանը:

Գ Լ ՈՒԽ VII

ՀՐԱԶԳՈՒԹՅՈՒՆ ՁԻՈՒ ՎՐԱՅԻՑ

ա) ՀՐԱԶԳՈՒԹՅՈՒՆ ՀՐԱՑԱՆՈՎ

209. Հրաձգություն ձիու վրայից կարող են կատարել միայն անհատ ձիավորները տեղում կանգնած:

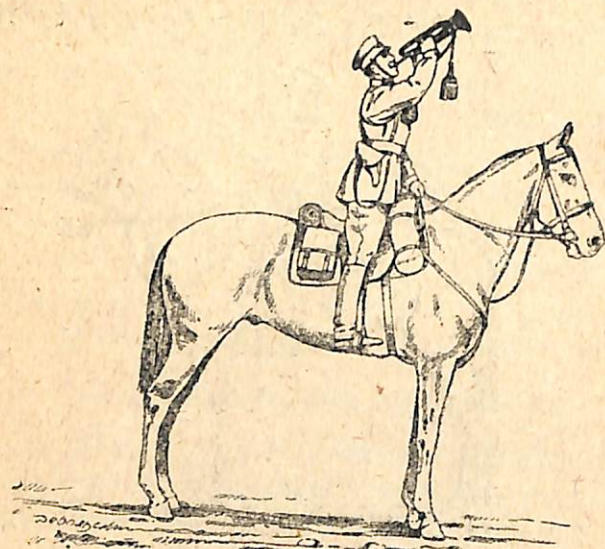
210. Հրաձգության համար հրացանն ուսից հանելու համար պետք է առանց յերասանակները ձախ ձեռքից բաց թողնելու, հակադադի պալուսակը տեղավորել հրացանի փոկի տակ, աջ ձեռքով բռնել ազուստի ձուլից բռան մեջ առաջ և հանել հրացանի փոկը գլխի վրայով:

Հրացանը հանելով և ձախ ձեռքը տալով այն, աջ ձեռքով նորից բռնել հրացանն այնպես, վոր նա լինի նշանոցի կոճղի և ցածի ողի միջև դրանից հետո հրացանի կոթը պետք է դնել աջ ազդրի վրա փողաբերանը թեքելով մի քիչ աջ և առաջ:

Նիզակ ունեցող մարտիկը, հրացանը հանելուց առաջ, պետք է բռնի ձախ ձեռքով նիզակը, իսկ հրացանը հանելուց հետո, ձեռքն անցկացնել սրետիքի միջով իսկ նիզակը դրել ուսի յետևը:

211. Հրացանի լցնելը, կոթն ուսին դնել տալը, նրա շանառությունը և հենց ձիվը կատարվում է առանց հրամանների, ղեկավարվելով թգկի հրաձգության կանոնադրքի կանոններով, ընդ վորում յերասանակը պետք է բոլորովին ազատ բաց թողնել, վորպեսզի ձիվ կատարելուն չխանգարի:

219. Ազդանշան տալու համար պետք է բարձրանալ
տասպանդակների վրա և իրանը դարձնելով ազդանշան
այնու կողմը բռնել փողն այնպես, վոր նրա լայն բերան-
ընդարձրած լինի դեպի վեր (նկ. 62) :

նկ. 62

220. Փողերը կապել հրամանով փողերը կապ են
դրում դոստուց մի ափ բարձր աջ կողմից, փողի բերանը
դեպի առաջ :

ՀԱՏՎԱԾ II

ԳԼՈՒԽ VIII

ՀԵՏԻՈՏՆ ՈՒՍՈՒՑՈՒՄ

ա) ԿԵՑՎԱԾՔՆԵՐ ՅԵՎ ԴԱՐՁՈՒՄՆԵՐ ՏԵՂՈՒՄ

221. Շարքում պետք է կանգնել ուղիղ առանց ձգ-
վելու : Կրունկներն իրար կպած, թաթի ծայրերն իրա-
րից հեռացնել ճակատի գծով հրացանի կոթի լայնու-
թյան չափով, ծնկները պետք է պահել ուղիղ, բայց ա-
ռանց ձգվելու : Կուրծքը քիչ բարձրացնել : Ամբողջ մար-
մինը մի քիչ առաջ տալ թաթի ծայրերի վրա, փորը
ներս քաշել, բայց գոտկատեղը չկռացնել : Ուսերը բաց
անել : Զեռքերն ազատ թողնել այնպես, վոր ափերը դեպի
ներս դառնան և դաստակները լինեն կողքի և ազդերի
մեջ տեղում : Մատերը քիչ ծալած : Գլուխը պահել ու-
ղիղ, կզակը դուրս չցցել, նայել ուղիղ առաջը :

Ուղիղ կեցվածք ընդունելու համար հրաման է տրե-
վում ՇԱՐՎԻՐ :

222. Յեթե թուրը հաղած է, այդ դեպքում ձախ
ձեռքի դաստակը կիսածալած մատներով պետք է դնել
պատյանի վրա ազատ, առանց բռնելու :

223. ԶԳԱՄՍ հրամանով, պետք է ամեն տեսակի
չարժում դադարեցնել : Նույնը կատարվում է յուրա-
քանչյուր նախապատրաստական հրամանի ժամանակ,
յեթե մինչև այդ թույլատրված է յեղել ազատ կանգնել :

224. ԱԶԱՄՍ հրամանով, առանց իր տեղը թողնելու
պետք է կանգնել ազատ : Թույլատրվում է խոսել վեջ

բարձր ձայնով և յեթե հարկավոր է շտկել հաղուսան և
և հանդերձանքը: Յեթե հարկավոր լինի շարքից դուրս
գալու այդ դեպքում թույլատրվելիքն համար պետք է
դիմել մերձավոր հրամատարի միջոցով:

225. Դարձումները կատարվում են շրջանի $\frac{1}{8}$ -ի,
 $\frac{1}{4}$ -ի, և $\frac{1}{2}$ -ի շափով և կատարվում են հետևյալ հրա-
մաններով *)

1. Կես-աջ (կես-ձախ) ԴԱՐՁ:

2. Աջ ԴԱՐՁ (ՁԱԽ ԴԱՐՁ):

3. Յետ—ԴԱՐՁ:

Ինչոր դարձումները շրջանի համապատասխան մասի
շափով կատարվում են, դեպի ձախ կողմը—ձախ կրկնի
և աջ թաթի վրա. աջ կողմը—ընդհակառակը: Դարձում-
ների ժամանակ ամբողջ մարմինը պետք է դարձնել այն-
պես, վորպեսզի ուսերը վորտքերի շարժումից յետ չմը-
նան: Դարձումից հետո յետ մնացած վորտը պետք է մյու-
սի մոտ դնել:

բ) ՔԱՅԼ, ՎԱԶ ՅԵՎ ԴԱՐՁՈՒՄՆԵՐ ՔԱՅԼԵԼԻՍ ՅԵՎ
ՎԱԶԵԼԻՍ

226. Քայլով շարժման համար, հրաման է տրվում
քայլով—ՄԱՐՇ:

Այդ հրամանով իրանը մի քիչ առաջ
տանել, ձախ վորտն ազատ կերպով տանել շարժման
ուղղությամբ, ծունկը շատ չծալել, վորտը գետնին դը-
նել ամբողջ ներբանով, միաժամանակ աջ վորտը կտրել
գետնից, առաջ տանել և դնել գետնին այն, պահպանե-
լով նույն կանոնները, և այդպես շարունակել ամբողջ

*) Նախապատրաստական հրամանը տրվում է լեք-
կարածից, կատարողականը—կարճ:

շարժումը: Ձեռքերը մարմնի շուրջն ազատ շարժել
մատները քիչ ծալած թեթև բուռնցք կազմած, իսկ
արմուկները ծալելով այնպես, վոր դաստակներն ա-
ռաջի կողմից բարձրանան մինչև դորտու բարձրությու-
նը: Ձախ վորտն առաջ տանելիս—պետք է առաջ տանել
աջ ձեռքը, աջ վորտքի հետ—ձախ ձեռքը:

Քայլով շարժման նորմալ արագությունը մեկ րո-
պեյում 120 քայլ է, քայլի չափը 75 սանտիմետր:

Քայլով շարժման արագացմանը պետք է հասնել
վրչ թե քայլի արագացումով, այլ յերկարացումով
(լայն քայլ):

227. Դարձումները քայլելիս տեղի յեն ունենում
շրջանի $\frac{1}{8}$ -ի, $\frac{1}{4}$ -ի, $\frac{1}{2}$ -ի շափով և կատարվում են
հետևյալ հրամաններով. կես-աջ (ձախ) դարձ և աջ
(ձախ) ՅԵՏ—ԴԱՐՁ ՄԱՐՇ:

ա) Դեպի աջ (կես աջ) դարձումների համար, կա-
տարողական հրամանը տրվում է այն ժամանակ յերբ
դետնին է դրվում աջ վորտը: Այդ հրամանով պետք է
ձախ վորտով ելի մի քայլ անել, հետո այդ վորտի թաթի
ծայրի վրա դառնալ, և դարձման հետ միաժամանակ
առաջ տանել աջ վորտը նոր ուղղությամբ—ապա շա-
րունակել շարժումը:

բ) Դեպի ձախ (կես-ձախ) դարձման համար, կա-
տարողական հրամանը պետք է տալ ձախ վորտը գետնին
դնելիս, իսկ դարձումը կատարել աջ վորտի թաթի ծայ-
րի վրա:

գ) Յետ դառնալու համար կատարողական հրա-
մանը պետք է տալ, յերբ գետնին է դրվում աջ վորտը:
Այդ հրամանով ձախ վորտով ևս մի քայլ պիտի անել, աջ
վորտը կես-քայլ առաջ տանել, յերկու վորտերի թաթերի

ծայրերի վրա դառնալ և չարժուժը չարունակել ձախ վոտից :

228. Վազով չարժվելու համար հրաման և տրվում վազով—ՄԱՐՇ :

Նախապատրաստական հրամանով ձեռքերի արժուկները ծալել և ձեռքերի դաստակներն ազատ սեղմած բուռնցքներով պահել արժուկների բարձրութեան վրա, արժուկները քիչ դեպի յետ տանել : Կատարողական հրամանով — չարժումն սկսել ձախ վոտից :

Թուրը հազած ժամանակ յերբ չեղբը պատյանի մեջ է, ձախ ձեռքով պետք է թուրը պահել պատյանից բռնած յերկրորդ և յերրորդ մատներով ընդգրկած և աջակես, վոք բուլթ մատը գտնվի առջևի կողմից և յեղունգով դեպի նեւի կողմը, իսկ մնացած չորս մատը դրսից, յետևի կողմից, յեղունգները դեպի ներս : Պատյանի ծայրը մի քիչ դեպի առաջ տալ :

Վազի նորմալ արագությունը մի րոպեյում 160 քայլ է, քայլի չափը՝ 90 սանտիմետր :

229. Վազով չարժման ժամանակ վարձումները՝ կատարվում են նույն հրամաններով, վոք ցույց են տրված քայլելիս վարձումների համար :

230. Վազից քայլի անցնելու համար յերկարածիվ հրաման և տրվում : ՔԱՅԼՈՎ :

231. Շարժումը դադարեցնելու համար հրաման և տրվում ԿԱՆԳ ԱՌ :

Այդ հրամանով պետք է ևս մի քայլ անել և կանգ առնել, յետ մնացած վոտը դնել մյուսի կողքին :

ԳԼՈՒԽ IX

ԶԵՆՔԻՆ ՏԻՐԱՊԵՏԵԼԸ .

ա) Զեվեթ Թրոփ

232. Հետիոտն ուսուցման ժամանակ, քուրը— ՀԱՆ հրամանով չեղբը հանում են պատյանից և ուսին առնում յերեք նվազ :

Առաջին նվազը կատարվում է նախապատրաստական հրամանով, իսկ մյուսները—կատարողական :

Առաջին նվազ. աջ ձեռքով բռնել յերախակալի բըռնատեղը և միաժամանակ ձախ ձեռքով պահել պատյանը, (վոքտեղ կհասնի ազատ թողած ձախ ձեռքի դաստակը), չեղբը դուրս քաշել դեպի վեր ավի լայնությամբ :

Յերկրորդ նվազ. չեղբն արագ դուրս քաշել պատյանից և դաստակը դարձնելով վեր բարձրացնել սուր ծայրը, բերանը դեպի ձախ, ձեռքն ամբողջովին մեկնած, դաստակը գլխի վերևում պահելով :

Յերրորդ նվազ. չեղբն արագ ցած թողնել և դնել աջ կռնակով աջ ուսի վոտում, բռնատեղը բռնել ցում ցամատով և միջին մատով դրսի կողմից, իսկ բուլթ մատով—ներսի կողմից. մյուս յերկու մատն ազատ կռացնել : Յերկու ձեռքներն ել պետք է ազատ ցած թողնել : Թրի բերանը չպետք է դարձնել վոչ աջ և վոչ ել ձախ :

233. Շարժումն սկսելուց առաջ «բայով» կամ «վազով» նախապատրաստական հրամանով շեղբը վերցնում են յերկու նվազ.

Առաջին նվազ. ձեռքերի յերկու դաստակները միացնելով իրեն առջևում յերախակալի բռնատեղը պետք է տալ ձախ ձեռքը, աջ ձեռքի բոլոր մատներով բռն մեջ առած բռնել յերախակալի բռնատեղի յետևի մասից խզատակը, միևնույն ժամանակ շեղբն ուսից իջեցնել կռնակով դնել աջ արմուկի ծալքի մեջ:

Յերկրորդ նվազ. յերկու ձեռքն ել ցած թողնել իրենց տեղը, պահելով թրի յերախակալի խզատակն աջ ձեռքի ափի մեջ:

Շարժման ժամանակ շեղբը բռնած աջ ձեռքը պետք է ազատ շարժում ունենա դեպի առաջ և յետ, արմուկը մի քիչ ծալելով: Շարժման ժամանակ պատյանը պետք է պահել ձախ ձեռքով այն տեղից, վորտեղ կհասնի ազատ թողած ձեռքը, չորս մատը քիչ ծալած դրսից, իսկ բուխ մատը յետևից և ներսից: Պատյան բռնած ձախ ձեռքը շարժման ժամանակ մնում է անշարժ:

234. Շարժումը դադարեցնելու ժամանակ կԱՆՊ ԱՌ հրամանով առանց հատուկ հրամանի շեղբը դնել ուսին յերկու նվազով:

Առաջին նվազ. իրեն առջևում դուռից ցած յերկու ձեռքը միացնելով, յերախակալի բռնատեղի ծալք ձախ ձեռքի ափին հենել և աջ ձեռքով բռնել թրի բռնատեղն այնպես, վոր ցուցամատը և միջին մատը բռնեն նրան դրսի կողմից:

Յերկրորդ նվազ. յերկու ձեռքն ել ցած թողնել ի

րենց տեղը, իսկ շեղբը կռնակով դնել աջ ուսի փողով:

235. «Թուրը հան» ձևի յերրորդ նվազի դրուժյունից, թուրն ի ՄԱՐՏ հրամանով շեղբը վերցվում է ի մարտ մի նվազ: «Ի մարտ» կատարողական հրամանով ձախ ձեռքի արմուկը ծալել և պահել այն դրուժյամբ, ինչպես յերասանակը բռնելու համար. աջ ձեռքի դաստակը շեղբը բռնած դնել ձախ ձեռքի դաստակի վրա: Շեղբը պետք է պահել յերախակալը բռնած ցուցամատով և միջին մատով առջևի կողմից, իսկ բուխ մատով յետևից: Աջ ձեռքի դաստակը ձախի վրա դնելու հետ միաժամանակ, ձախ փոքը կես քայլ դեպի ձախ դնել և, յերկու վոտքերի ծնկները կիսատ ծալելով, ընդունել ձիու վրա նստելու դրուժյունը:

236. ԶԳԱՄՍ հրամանով մի նվազ շեղբն ուսին դնել, յերկու ձեռքն ել ցած թողնել իրենց տեղը և ձախ վոտը դնելով աջի մոտ, կանգնել զգաստ:

237. Թուրն ի ՊԱՏՅԱՆ հրամանով շեղբը պետք է դնել պատյանը յերեք նվազ.

Առաջին նվազ. աջ ձեռքով բռնել յերախակալի բռնատեղը բռն մեջ առաջ շեղբի սուր ծայրը վեր բարձրացնել, բերանը դեպի ձախ վորպեսզի յերախակալը դիմից բարձր լինի, ձախ ձեռքով բռնել պատյանն այն տեղում, վորտեղ կհասնի ձախ ձեռքի դաստակը:

Յերկրորդ նվազ. դուռից պատյանի կողմը դարձրնելու և թեքելու հետ միաժամանակ, ձեռքի դաստակով շեղբի սուր ծայրը վար իջեցնել և ուղղել այն դեպի պատյանի բացվածքը, վորից հետո դուռից պահել ուղիղ, շեղբը մտցնել պատյանի մեջ և ձախ ձեռքի դաստակը պահել կզակի բարձրության վրա:

Յերարդ նվագ-շեղան ամբողջովին մտցնել պատ-
յանի մեջ, ձեռքը ցած թողնել իր տեղը և կեցվածք ըն-
դունել ինչպես ՁԳԱՄՍ հրամանով:

238. Յեթե շեղբերը հանված են պատյաններից,
այն ժամանակ ԸՆԿԵՐ ՀՐԱՄԱՏԱՐՆԵՐ հրա-
մանով, հրամատարական կազմը, դասակի հրամա-
տարից սկսած և բարձր վողջունում են: Թրով վող-
ջունը կատարվում է յերկու նվագ.

Առաջին նվագ. վերցնել սայրնիվեր ինչպես ցույց
է տրված հոդ. 161-ում:

Յերկրայտ նվագ. շեղան այնպես իջեցնել, վոր դաս-
տակը լինի աջ աղբյուրի մոտ, իսկ շեղբը կունակի կողքով
դարձրած լինի դեպի առաջ և սուր ծայրը դռնովի ձախ
վտտի թաթի ծայրի դիմաց, մոտավորապես 10 սան-
տիմ: **գետնից բարձր:**

239. ԸՆԿԵՐ ՀՐԱՄԱՏԱՐՆԵՐ յերկրորդ հրա-
մանով, հրամատարական կազմը շեղբերը դնում է
ուսին յերկու նվագով. առաջին նվագ—«սայրնիվեր»,
յերկրորդ նվագ—«ուսին»:

240. Հանդիսավոր գորանցով պետի մոտով անցնե-
լու ժամանակ, վողջունը կատարվում է հոդ. 161-
162-ի համեմատ, ընդ վորում, պետի մոտով անցնելուց
հետո թուրը դնում են վոչ թե ուսին, այլ աջ արմուն-
կի ծալքի մեջ:

241. Յեթե թրին տիրապետելու ուսուցում է կա-
տարվում խմբակով, այդ դեպքում սովորողները շար-
վում են մեկ տողան, վորից հետո հրաման է տրվում.
թրով գործելու—ՀԱՄՐԻՐ:

Նախապատրաստական հրամանով բոլոր սովորող-
ները, բացի աջաթևյանից, դուրսները դարձնում են աջ:

իսկ կատարողական հրամանով—աջաթևյանն ասում է.
իմը, աջաթևյանից յերկրորդը—վեց. յերկրորդը—
յերեք, չորրորդը—տեղում, հինգերորդը դարձյալ—
իմը և այլն:

Համբելը վերջացնելուց հետո հրաման է տրվում
թրով գործելու դուրս, քայլով—ՄԱՐՇ:

Կատարողական հրամանով բոլորը, բացի տեղում
ստողներից, դնում են առաջ այնքան քայլ, վորքան ա-
սել են իրենց և կանդ առնելով հավասարվում են իրենց
տողանի աջաթևյանի համեմատ:

242. Յեթե սովորողները կանդնած են յերկտողան,
այդ դեպքում առաջին տողանը 12 քայլ առաջ է տար-
վում և վերելում ցույց տված համբանքը կատարվում
է յերկու տողանումն էլ միաժամանակ: Համբանքը
վերջանալուց հետո հրաման է տրվում. բոլորը ՀԱՆ,
Բուրն Ի ՄԱՐՇ, վորից հետո կատարվում են թրին տի-
րապետելու վարժությունները:

Բոլոր այս վարժությունները կատարվում են ձիու
վրա նստած վարժությունների համեմատ:

բ) ՁԵՎԵՐ ՆԻԶԱԿՈՎ

243. Տեղում կանդնած ժամանակ նիղակը պետք է
պահել աջ ուսի մոտ հոդ. 178-ի համեմատ, ընդ վո-
րում ձախ ձեռքը պետք է աղատ ցած թողնել. կեցված-
քը—ինչպես «զղաստ» հրամանով:

244. Նիղակը ՁԵՆՔԻՆ հրամանը կատարվում է յեր-
կու նվագ.

Առաջին նվագ. աջ ձեռքի դաստակը, սահեցնել
նիղակի յերկարությամբ, բարձրացնել մինչև ուսը և
նիղակը բռնել ափի մեջ առած:

Յերկրորդ նվագ. նիզակի բուժ ծայրը թողնելով տեղում, նիզակը թեքել դեպ առաջ և մի քիչ աջ: Այն ձեռքի դաստակը իջեցնել նիզակի յերկարությամբ արժուկի բարձրությանը բռնելով սրետիքը:

245. «Նիզակը ձեռին» դրությունից նիզակն ԱԶ-ԴԻԻՆ հրամանով նիզակը վերցվում է ազդրի վրա մեկ նվագ: Կատարողական հրամանով նիզակը պետք է բարձրացնել դետնից և միաժամանակ դեղարդը թեքել դեպի առաջ և մի քիչ ձախ, աջ ձեռքը դնել աջ վոտի ազդրի վերին մասի վրա, հենվել նրա վրա մատերի յերկրորդ հոդերով (խաղերով) և նիզակը պահել նրա ծանրության կենտրոնում: Նիզակի սուր ծայրը պետք է դտնվի ականջի բարձրության վրա ձախ ուսի դիմաց: Դրա հետ միաժամանակ ձախ վոտքը կես-քայլ տանել դեպի ձախ, յերկու վոտերի ծնկներն ել մի քիչ պետք է ծալել, իսկ ձախ ձեռքի արժուկը ծալվում է և ծալած մնում այնպես, ինչպես նա կպահեր յերասանակները, յեթե մարտիկը ձիու վրա լիներ:

246. «Ազդրին» դրությունից նիզակն Ի ՄԱՐՏ հրամանով նիզակը վերցվում է ի մարտ մեկ նվագ: Կատարողական հրամանով նիզակը թեքի տակն առնել, ձախ ձեռքի արժուկը ծալել, դեղարդն ուղղել մի քիչ ցած և վոտքերը թողնելով չռած, ուղղել ծնկները:

247. Յեթե նիզակին տիրապետելու ուսուցումը կատարվում է ամբողջ խմբակով, այն դեպքում սովորողները շարվում են միատողան, վորից հետո հրաման է տրվում. նիզակով գործելու—ՀԱՄԻՐ:

Նախապատրաստական հրամանով բոլոր սովորողները, բացի աջաթևյանից, գլուխները դարձնում են դեպի աջ, իսկ կատարողական հրամանով աջաթևյանն

ասում է. «Բա՛ն», աջ թևից յերկրորդը—«տասնհինգ», յերրորդը—«տասը», չորրորդը—«հինգ» և հինգերորդը—«տեղում», վեցերորդը—կրկին «Բա՛ն» և այլն:

248. Համրանքը վերջացնելուց հետո բոլորը դե-լուխները պահում են ուղիղ, վորից հետո հրաման է տրվում. նիզակով գործելու դուրս, քայլով—ՄԱՐՇ:

«Բայլով» հրամանով բոլորը բարձրացնում են նիզակներն բուժ ծայրերը 10 սանտիմետր դետնից և նիզակները դնում են աջ ուսին:

«Մարշ հրամանով բոլորը, բացի «տեղում» ասողներից, դնում են առաջ այնքան քայլ, վորքան իրենք են ասել կանգ առնելով, հավասարվում են իրենց տղանի աջաթևյանի համեմատ:

Յեթե սովորողները շարված են յեղել յերկտողան, այդ դեպքում համրանքից առաջ առաջին տողանը պետք է 25 քայլ առաջ տանել, և ցույց տված համրանքը կատարել յերկու տողանումն ել միաժամանակ: Համրանքն ավարտելուց և սովորողներին իրենց տեղերը տանելուց հետո կատարվում են նիզակին տիրապետելու վարժություններ:

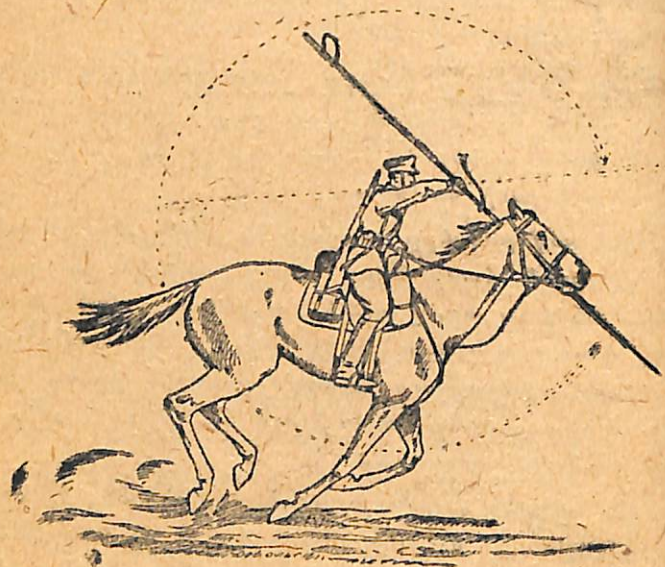
249. Նիզակի վարժությունները յերեք են, 1) կողքի շրջաններ, 2) նիզակի վեր ձգելը և 3) հորիզոնական շրջաններ:

Նիզակի բոլոր վարժությունները կատարվում են «նիզակն ի մարտ» դրությունից:

250. Կողքի շրջանների կատարման համար հրաման է տրվում. կողքի շրջաններ—ՍԿՍԻՐ: Հրամանը կատարվում է չորս նվագ:

Առաջին նվագ. նիզակը «ի մարտ» դրուժյունի
բարձրացնել ձեռքի արագ շարժումով դեպի աջ և
վեր մեկնած ձեռքի յերկարությամբ և պահել այն
գլխից բարձր, սուր ծայրը մի քիչ դեպի վեր և աջ:

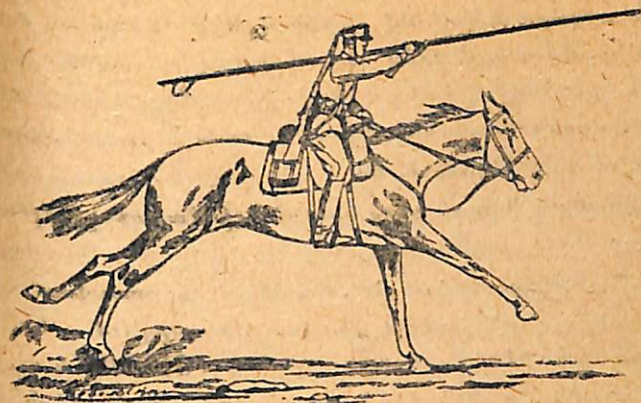
Յերկրորդ նվագ. ձեռքի դաստակով շուռ տալով
նիզակը, նրա ծայրն իջեցնել դեպի ցած, ապա չորջան
քաշել դեպի ձախ վտարի մոտ առջևից դեպի յետ,
մարմնի ձախ կողմի մոտ (ձիով—ձիու մարմնի ձախ

Նկ. 63

կողմի մոտ), և նիզակը պահել սուր ծայրով իր առ-
ջև, աջ ձեռքի դաստակը պահելով ձախ ուսի մոտ (նկ.
63):

Յերրորդ նվագ. ձախ ուսի թեթև շարժումով
յետ մղել նիզակը, գեղարդն իջեցնել ցած դեպի աջ վո-

Նկ. 64

Նկ. 65

տը և բարձրացնելով աջ ձեռքը դիտից բարձր աջ ուսի վերեւը, նիզակով լրիվ շրջան քաշել առջեւից դեպի յետ մարմնի աջ կողմից (ձիով—ձիու մարմնի աջ կողմից), վորից հետո նիզակը դնել առաջին նվազի դժբաղժյան մեջ (նկ. 64 և 65) :

Զորորդ նվագ. նիզակը դնել «ի մարտ» դրության մեջ :

251. Սկզբում կողքի շրջանները կատարվում են բաժնակի, վորի համար հրաման է տրվում. կողքի շրջաններ քաժնակի, արա—ՄԵԿ, արա ՅԵՐԿՈՒ և այլն :

Վարժությունների կատարումը շարժարեցնելու համար հրաման է տրվում ԿԱՆԳ ԱՌ :

Այս հրամանը տրվում է այն ժամանակ յերբ նիզակները գտնվում են յերրորդ նվագում, վորտեղից և սովորողները վերցնում են «ի մարտ» դրության մեկ նվագ :

252. «Ազատ» հրամանով սովորողները շարունակում են պահել նիզակները նրանց ծանրության կենտրոնում և հարմար դրություն են ընդունում, վորտեղից կարելի յե միմիանց մոտեցնել :

«Զգաստ» հրամանով նիզակները վերցնում են «ի մարտ» :

253. Նիզակը վերև ձգելը կատարվում է թե տեղում և թե՛ առաջ շարժելով :

Նիզակը տեղում վերև ձգելու համար հրաման է տրվում. նիզակը վեր ձգել—ՍԿՍԻՐ :

Առաջին նվագ. նիզակը դուրս տանել դեպի աջ և դեպի վեր մեկնած ձեռքի յերկարությամբ և կողքի շրջանների առաջին նվագի դրության մեջ պահել :

Յերկուրդ նվագ. նիզակը դեպի վերև ձգել և բռնել

ափով, վորտեղի մատերը լինեն դեպի վեր կոթը բռնան մեջ առած :

Յերրորդ նվագ. նիզակը դեպի վեր ձգել և բռնել այն վերեւից այնպես վոր մատները լինեն կոթի տակից :

Զորորդ նվագ, նիզակը վերցնել «ի մարտ» :

254. Սկզբում նիզակը դեպի վեր ձգելը կատարվում է բաժնակի հետեւյալ հրամանով, նիզակը վեր ձգել քաժնակի, արա—ՄԵԿ, արա ՅԵՐԿՈՒ և այլն :

255. Առաջ շարժվելու հետ միասին նիզակը վեր ձգելու համար հրաման է տրվում. յերկու (յերեք և այլն) քայլ առաջ նիզակը վեր ձգել—ՍԿՍԻՐ :

Նախապատրաստական հրամանով աջ ձեռքը տանել դիտի վերեւը :

Կատարողական հրամանով—նիզակը ձգել դեպի վեր և մի քիչ դեպի առաջ և բռնելով այն, անել մեկ (յերկու և այլն) քայլ, բռնել յերկրորդ անգամ—դարձյալ մեկ քայլ (յերկու և այլն) և, կանգ առնելով նիզակը վերցնել ի մարտ :

256. Խիթերը և հարվածները կատարվում են ձիու վրա կատարելու համեմատ : Վանումները հետիտն շարժում անցնում են յերկտողանի վարժությունների ժամանակ վարժական նիզակով :

257. Փայտե ձիու վրա կողքի շրջանները, նիզակը վեր ձգելը, խիթերը և հարվածները կատարվում են նույն հրամաններով, ինչ և հետիտն շարժում :

258. Հորիզոնական շրջաններ կատարելու համար հրաման է տրվում. հորիզոնական շրջաններ—ՍԿՍԻՐ, Հրամանը կատարվում է յերկու նվագ, ընդ վորում

նախապատրաստական հրամանով նիզակի սուր ծայրը պետք է տանել մի քիչ դեպի աջ:

Առաջին նվագ. արագ թեքել նիզակի սուր ծայրը դեպի ձախ, լրիվ շրջան քաշել դիտի վերելում աջից դեպի վեր և ձախ, բուլթ ծայրն ազատել աջ արմունկի տակից. դրանից հետո նիզակը պահել հորիզոնական դրությամբ աջ ձեռքի դաստակը պահելով ձախի մոտ, ձախ արմունկից մի քիչ բարձր, սուր ծայրը դեպի առաջ:

Յերկրորդ նվագ, ձախ ձեռքով յետ մղել նիզակի բուլթ ծայրը, նրանով լրիվ շրջան քաշել դիտի վերելում ձախից դեպի վեր և աջ և նիզակը վերցնել «ի մարտ» դրությամբ:

Ձիու վրա հորիզոնական շրջաններ չեն կատարվում:

4) Ձեվեր շրջանով, ԱՎՏՈՄԱՏՈՎ ՅԵՎ ՁԵՌՔԻ ԳՆԴԱՅԻՐՈՎ

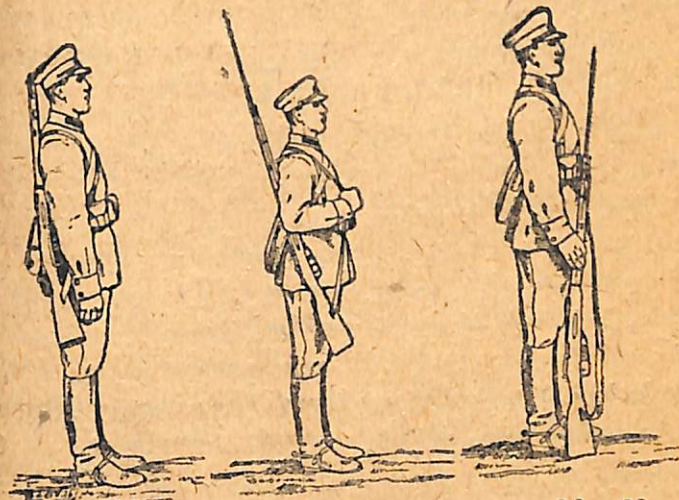
259. Հրազենը կարելի չէ կրել.

1) Մեջքին—հրացանի փոկի վրա ձախ ուսի վրայով, փողաբերանը դեպի վեր, փողը դեպի յետ, յերբ չի նախատեսնվում կրակ բանալ կամ անհրաժեշտ է յերկու ձեռքն ել ազատ ունենալ:

Ձենքը մեջքին ձգելու համար պետք է այն բարձրացնել դեպի վեր, հրացանի փոկն անցկացնել դիտի վրայով, աջ ձեռքն անցկացնել փոկի մեջով և զենքը իջեցնել մեջքին (նկ. 66):

2) Ունիվար—չարժման, չարափոխությունների և կարճատև կանգառումների ժամանակ: Ձենքն ունիվար կրում են ձեռքի յերկարության համեմատ, հար-

դարած փոկի վրա, աջ ուսի վրայով, փողաբերանը դեպի վեր, փողը դեպի յետ: Արմունկում ուղիղ անկյունով ծալված աջ ձեռքով, պետք է բռնել փոկը բուլթ և մնացած մասներով այնպես, վոր դաստակը կորացրած չլինի ներս կամ դուրս: Շարժման ժամանակ

Նկ. 66

Նկ. 67

Նկ. 68

զենքը պետք է մնա իր դրության մեջ, իսկ դարձումների ժամանակ աջ ձեռքով փոկը պետք է մի քիչ ձգել դեպի ցած, իսկ զենքն արմունկով թեթև սեղմել մարմնին (նկ. 67):

3) Վոտի մոտ—տեղական կանգառումների ժամանակ: Բնական կերպով կախ գցած աջ ձեռքով պահում է զենքը փոկը դեպի առաջ այնպես, վոր հրացանի կոթըն ամբողջ խզատակով կանգնի դետնին, չոշափելով աջ վոտի թաթը, կոթի սուր անկյունը՝ թաթերի ծայրերի դժի վրա: Դարձումների ժամանակ զենքը պետք է

ժի քիչ բարձրացնել, դարձումից հետո—սահուն կերպով իջեցնել գետնին, յետեւում մնացած վոտը մյուս սի մոտ դնելու հետ միաժամանակ (նկ. 68) :

4) Ձեռքին—վազով շարժման ժամանակ : Բնական կերպով կախ ձգած աջ ձեռքով ղենքը բռնել, փողաբեւրանը մի փոքր առաջ տված :

Ձենքի դրությունը վորոշվում է հրամաններիով : ՈՒՍՆԻՎԱՐ, ՎՈՏՔԻԴ ՅԵՎ ՁԵՌՔԻԴ :

260. Ձենքը մեջքից հանելու և սվինը հրացանին հաղցնելու համար նախապատրաստական հրաման է տրվում. ՀՐԱՅԱՆՆԵՐ :

Այդ հրամանով պետք է կես—աջ դառնալ, աջ ձեռքով հրացանը բռնել ազուտտի ճիտը բռան մեջ առած, իսկ ձախ ձեռքով, պահելով հրացանի փոկը, հանել այն և ղենկ յերկու վոտքի արանքում, աջ ձեռքով արմունկի ծալքի մեջ պահելով հրացանը, սվինը թրի բնից հանել ձախ ձեռքով պահել պատյանը : Սվինը

*) Հրացանի փոկը հարմարեցնելու և հաղցնելու համար հարկավոր է, փոկի մեկ վերին ծայրն անցկացնել հրացանի ազուտտի վերին ճեղքի միջով ձախ կողմից և փոկը դուրս գալուց հետո, հաղցնել մանեկին ներքա յերկու անցքերի միջով, իսկ հետո յետ ծալելով անկապնել մանեկի ծայրից սկսած առաջին անցքի մեջ և նորից հրացանի ազուտտի ճեղքի միջով : Ծիշտ այդպես ամրացվում է փոկի մյուս ծայրը, վորն անց է կացվում հրացանի ազուտտի ներքեի ճեղքի միջով աջ կողմից :

Փոկը յերկարացնելը կամ կարճացնելն ըստ կարիքի կատարվում է փոկի ներքեի ծայրը պարզ կերպով քաշելով հրացանի ազուտտից մեծ կամ փոքր յեղկաբուխով :

հաղցնելով և կես ձախ դառնալով, ղենքը ղենկ զվարճիղ դրության մեջ :

Ձենքը մեջքին առնելու և սվինը հանելու համար հրաման է տրվում. ՀՐԱՅԱՆՆԵՐ : Ձենքը մեջքին ձգելը կատարվում է հանելու կանոնների համեմատ, բայց հակառակ կարգով :

Սվինը պատյանները վրայի սվինի բների մեջ ղենկու ժամանակ, անհրաժեշտ է հետևել, վոր սվինի փողակը դարձած լինի դեպի առաջ :

դ) ՁԵՎԵՐ ՍՎԻՆՈՎ

261. Յերբ հրացանը «վոտքի մոտ» է, այդ դեպքում սվինով գործելու համար հրաման է տրվում. ՁԵՌՔԻԴ և մարտի—ՊԱՏՐԱՍ :

262. «Ձեռքիդ» հրամանը կատարվում է մեկ նրվազ. կես—աջ դառնալու հետ միաժամանակ, ձախ վոտքը պետք է կես—քայլ առաջ ղենկ և աջ ձեռքի առաջ շարժումով հրացանն առաջ ձգել, թեքելով սրվինն այնպես, վոր նրա ծայրը լինի ձախ աչքի դիմաց ոճիքի բարձրության վրա, իսկ ձախ ձեռքով հրացանը բռնել բռան մեջ առած ներքեվի ողից բարձր :

Հրացանը պետք է պահել փողը դեպի վեր, յերկու ձեռքով բռան մեջ առած. աջով ազուտտի ճտից աջ վոտի աճուկի մոտ, իսկ ձախով—կողքից, փողակալի է փողի միացման տեղում առանց արմունկը հրացանի տակ դնելու : Իրանը պետք է պահել ուղիղ և ազատ առանց ծնկները ծալելու : Պետք է նայել առաջ դեպի նպատակի կողմը :

263. Մարտի—ՊԱՏՐԱՍՏ հրամանը կատարվում է
յերկու նվազ.

Առաջին նվազ. կատարել նույնը, ինչ վսբ «ձնո-
քիդ» հրամանով:

Յերկրորդ նվազ. յերկու ծնկներն ել ծալել այն-
չափ, վոր նրանց ուղղաձիգն ընկնի թաթերի մեջտեղի
դիմաց: Աջ վոտի թաթը դարձնել դուրս այնպես, ինչ-
պես հարմար է հենվելու համար. ձախը—մնում է աջ
վոտի կրնկի դիմաց:

Յեթե «մարտի պատրաստ» հրամանը տրվում է այն
ժամանակ, յերբ հրացանը «ձեռքիդ» դրուծյան մեջ է,
այդ դեպքում կատարվում է միայն յերկրորդ նվազը:

264. ԾԱԾԿԻՐ հրամանով պետք է աջ վոտն ուղղե-
լով, ձախն ելի մոտ մի քայլ արագ առաջ տանել և նը-
րա վրա հենել ամբողջ իրանը: Այդ շարժման հետ
միասին, աջ ձեռքի առաջ շարժումով ուժեղ հարված
տալ սվինով (հրացանը պետք է առաջ սահի ձախ ձեռ-
քի ափի միջով): Յերբ հրացանն առաջ նետած կլինի,
հրացանի կոթի խղատակը պետք է աջ ուսից մի քիչ
ցած լինի, իսկ ձախ ձեռքը ձգանի կամրջակի մոտ
(նայած մարմնի կազմվածքին):

265. Խիթ հասցնելուց հետո կամ ԾԱԾԿՎԻՐ հրա-
մանով պետք է ձախ վոտը միաժամանակ և արագ դը-
նել նախկին տեղը, աջը ծալել, հրացանը յետ քաշել
(աջ ձեռքով, բաց չթողնելով ձախից) և սվինը թեքել
մի փոքր դեպի ձախ:

266. Վանումներ կատարելու համար հրաման է
տրվում վանիր—ԱՋ (ՁԱՆ) ԴեՊի վեր:

Վանումների ժամանակ պետք է. 1) վանումները
կատարել ուժեղ և կարճ, 2) վանումները, բացի դեպի

վեր վանումից, պետք է ձախ ձեռքով անել, աջը թող-
նելով տեղում և ծալել միայն նրա դաստակը, և 3) ա-
մեն մի վանումից հետո հարված հասցնել:

Վանիր—ԱՋ (ՁԱՆ) հրամանով պետք է փողաբե-
րանի մասով ուժեղ կերպով վանել հակառակորդի հրա-
ցանը դեպի համապատասխան կողմը, իսկ իր հրացա-
նը փոքր ինչ թեքել դեպի ցած:

Վանիր—ԴեՊի վեր հրամանով աջ ձեռքով (առանց
ուղղելու) հրացանի կոթն արագ բարձրացնել դլսի
վերելը. ձախ ձեռքը պահելով վզի բարձրության վը-
րա, հրացանը դարձնել փողակալը դեպի վեր:

Այդ ձեվը գործադրվում է ուսին և դլսին ուղղը-
ված թրի հարվածների դեմ:

267. Սվինով նպատակին (խրտվիլակին) հարված
հասցնելու համար, պետք է կանգնել նրանից հարված
հասցնելու հեռավորության վրա և հետեվյալ հրաման-
ներից հետո. 1) ՁԵՌԳԻԴ, 2) ՄԱՐՏԻ—ՊԱՏՐԱՍՏ-
ՎԻՐ և 3) ԾԱԾԿԻՐ—խիթ հասցնել:

Նպատակին մոտենալուց հետո նրան հարված
հասցնելու համար պետք է կանգնել 20—30 քայլի վը-
րա նպատակի դիմաց և քայլով ՄԱՐՏ հրամանով ա-
րագ դնալ, քայլելիս հրացանը վերցնել «ձեռքիդ»: Նը-
պատակին մոտենալուց հետո (առանց շարժումը դան-
դաղացնելու), ուժեղ և կարճ հարված հասցնել, վորից
հետո առաջ անցնել:

268. Վաղի միջոցին հարված հասցնելու համար
հրաման է տրվում ՀՈՒՌՈՒԱ:

Այդ հրամանով հարկավոր է յերկարաձիգ «հուռ-
ուռ» կանչելով հարձակվել նպատակի վրա և կարճ

հարված հասցենէլ խիթելուց հետո շարունակել շար-
ժումը ցույց տված ուղղությամբ:

դ) Ձեւեր ԱՏՐՃԱՆԱԿՈՎ

269. Ատրճանակը հանվում է պատյանից 214—
217 հոդվածներում ցույց տված կանոնների համա-
ձայն:

Յեթե հարկավոր է՝ հրաման տալ, այդ դեպքում
ատրճանակը հանելու համար հրաման է տրվում. Ա-
ՏՐՃԱՆԱԿԸ, իսկ պատյանի մեջ դնելու համար ԱՏԼՐ-
ՃԱՆԱԿԸ ԴԻՐ:

270. Ատրճանակով հրաձգությունը կատարվում է
ՔԳԿԲ ժամ. Հրաձգային կանոնադրքի II մասի 307—
312 հոդվածների համաձայն:

զ) Ձեւեր ՁԵՌՔԻ ՆՈՆԱԿՈՎ

271. Շարժման ժամանակ նռնակ նետելու համար
պետք է հրացանը ձախ ձեռքը վերցնել կամ մեջքին դը-
ցել (վորպեսզի յերկու ձեռքն ել աղատ լինեն). ապա տը
ձեռքով ուժեղ նետել նռնակը նպատակին, ամբողջ
մարմնի շարժումով նպատակով նետելուն:

Նռնակը տեղից նետելիս վարվել նույնպես:

Ամրաւիմակաց գործիքով ոգսվելը

272. Ձիաթափ լինելու ժամանակ պետք է առջևի
բռնից բաց անել թին և կախել այն դոտուց թրի
տեղը, մեր դցելով յետևի թրափով թիու շապիկին:
Յետ արած թուրը պետք է կապել թամբաղեղի ձախ
թևի վրայի թրի կանթից յերախակալը դեպի վեք:

273. Թին ռզտադործելու համար պետք է պառկել
ձախ կողքի վրա, հրացանը դնել իրենից աջ մեկնած
ձեռքի հեռավորության վրա և ավզուկները յետ ա-
նելով, աջ ձեռքով թին դուրս հանել:

Գետնի մեջ թին խրել անկյունով, աշխատելով
յերկու ձեռքերով:

Ազդափողերը պահելը

274. Ազդափողը պետք է պահել ազատ կախ գցած
աջ ձեռքում, բոլոր մատերով, ընդգրկած վոլորանի
վերին մասը, բերանոցը դեպի առաջ և մի քիչ դեպի
վեր:

Ազդանշան տալն և փողի կապ գցելը կատարվում
է ձիու վրա կատարվելիք ձևերի համեմատ:

Հավելված № 1

ՀՐԱՄՏԱՐԱԿԱՆ ԿԱԶՄԻ ՀԱՆԴԵՐՁԱՆՔԻ ԻՐԵՐԻ
ՉՈՒԳԱԿՑՈՒԹՅՈՒՆԸ¹⁾

ա) Յերթի հազուստի տարազի ժամանակ պետք է լրիվ հանդերձանք կրել հակազաղը ներառյալ, վորը կրում են շապկի մեջ աջ ուսի վրայով այնպես, վոր շապկը հակազաղով տեղավորվի գոտկատեղի բարձրության վրա ձախից, յետևից:

բ) Պահակային հազուստի տարազի ժամանակ կրում են լրիվ հանդերձանք ուսափոկերը հագած, բայց առանց դաշտային պայուսակի, յերկդիտակի բնի և հակազաղի:

գ) Ամենորյա հազուստի տարազի ժամանակ առանց գնեփի, ուսափոկերի ծայրերն արձակվում են ձախ կողմի գոտու ազուլյցի կիսաողակից, աջ կողմի գոտու ազուլյցը և նրան կոճկված ուսափոկերի ծայրերից և ատրճանակի բնի հետ միասին, բոլորովին հանվում է գոտեփոկի աջ մասից. պետք է կրել միայն գոտեփոկը ձախ կողմի գոտու ազուլյցով և յերկար թրափոկով թուրը կախելու համար, վորիցածի ծայրը կոճկվում է գոտու ձախ ազուլյցի առջևի

¹⁾ Հանդերձանքի իրերի նկարագրությունը և նրանց հարմարեցման կանոնները բացատրված են հատուկ հրահանգի մեջ, վոր կցվում է հանդերձանքի յուրաքանչյուր որինակին:

ցածի կիսաողակի հետ այնպես, վոր կոճակն իր կլոր ղլխով դարձած լինի դեպի դուրս:

Գոտու փոկի աջ կիսից ազուլյցը հանելու համար գործում են այնպես, ինչպես նրա տեղը զցելու ժամանակ, այսինքն սեղմում են այն, բեռնիկն ազատում և քաշում են փոկի ազուլյցի միջով: Ազուլյցը նորից գոտեփոկի վրա հազցնելու համար, պետք է ձախ ձեռքով սեղմել այն, գոտափոկը դնել ազուլյցի դրսի պատի կողմից և մտցնել ազուլյցի մեջ, ինչպես հարկավոր է:

Հավելված № 2

ՀԵՄԵԼԱԶՈՐԻ ՀՐԱՑԱՆՈՎ ՁԻՆՎԱԾ՝ ՍՈՍԿԱԿԱՆ
ՄԱՐՏԻԿՆԵՐԻ ՅԵՎ ԿՐՏՍԵՐ ՀՐԱՄԿԱԶՄԻ ՀԱՄԱՐ
1926 ԹՎԻ ՏԻՊԱՐԻ ՅԵՐԹԱԿԱՆ ՀԱՆԴԵՐՁԱՆՔԸ:

Համառոտ նկարագրություն.

Հանդերձանքը բաղկացած է հետևյալ մասերից.

ա) Գոտեփոկ, վորն ունի ավզուկ, յետևից գոտու յերկարությունը կանոնավորելու համար և ողլակ առջևից: Գոտու ձախ կիսում կա չարժական մետաղե ճարմանդ թուրը կախելու համար, վոր ամրացվում է պահանջվող դրության մեջ նրա վրա յեղած բեվեռիկի ոգնությամբ, վոր մտնում է դրա համար գոտու ձախ կիսի մասում ծակերից մեկի մեջ: Գոտու փոկի յուրաքանչյուր կիսում կա 2 կիսաողակ ուսափոկերը կոճկելու համար: Գոտու փոկի ձախ կիսում կա, բացի

դրանք, շեղանկյուն մետաղե կամքը յերկտր թրա-
փոկը կոճկելու համար:

բ) Յնրկու թրափոկ թուրը կրելու համար. կտր-
մը—թուրն անմիջապես հանդերձանքին կախելու հա-
մար, և յերկարը—հանդերձանքից կախված թուրը
յերկարածիդ դուռթյամբ պահելու համար:

գ) Յնրկու փամփշտաման փամփուշտների հա-
մար, ուր տեղավորվում է 90 փամփուշտ և յուրա-
քանչյուրն ունի 3 լուսն. ամեն մի բնումը տեղավոր-
վում է 3 պահունակ (15 փամփուշտ), վորոնք դրվում
են բնի մեջ այնպես, վոր ծայրերի պահունակների
գնդակների սուր ծայրերը դարձրած լինեն դեպի ներ-
քե, իսկ միջին պահունակի գնդակների սուր ծայրերը
դեպի վեր:

Յուրաքանչյուր փամփշտամանի վրա կա կաշե փոկ
(յետևից) փամփշտամանը դուռու փոկին կոճկելու
համար, իսկ ամեն բնի ծածկիչի վրա—կաշե փոկ
ծառկիչը կոճկելու համար: Այդ բոլոր փոկերը դուրս-
դուրս կոճկվում են կոճակներով, վոր ամրացված է
փամփշտամանի յուրաքանչյուր բնի տակին դրսի կող-
մից, բացի աջ փամփշտամանի վրայի մեկ փոկից,
վորը կոճկվում է առանձին կոճակով: Աջ փամփշտա-
մանի վրա, բացի դրանից կա ուղղանկյուն մետաղե
կամք և կիսաողակ, վոր ծառայում է ջրամանը կա-
խելու համար:

դ) Ուսափակիքը—դուռեփոկը նրա վրա կոճկած
սպառազինման և հանդերձանքի իրերի հետ միասին
տեղում պահելու համար:

զ) Զրաման ջրի համար, վորն ունի կախան հան-
դերձանքին կոճկելու համար:

Կ) Շապիկ ամրաշինական փոքր թիու համար,
վորն ունի կախան և կիսաողակ շապիկը հանդեր-
ձանքին կոճկելու համար:

Հանդերձանքի իրերի կրելը հագուստի գանազան
տարազի ժամանակ.

ա) Հագուստի յերթական տարազի ժամանակ կրում
են լրիվ հանդերձանք, վոր բաղկացած է դոտեփո-
կից յերկու թրափոկով թրի համար, 2 փամփշտամա-
նից, ջրամանից և ուսափոկերից: Հակազադն այդ
դեպքում կրում են, նայած նրա տիպարին այն յեղա-
նակով, վոր սահմանված է տվյալ տիպարի համար:

բ) Պախակային հագուստի տարազի ժամանակ
կրում են հանդերձանք, վոր բաղկացած է դոտեփոկից
յերկու թրափոկով թրի համար, աջ փամփշտամանից
և ուսափոկերից:

գ) Ներքին վերակարգը (որավորակներ, որա-
պահներ) կրում է հանդերձանք, վոր բաղկացած է
դոտեփոկից և 2 թրափոկով թրի համար, առանց ու-
սափոկերի:

դ) Ամենօրյա հագուստի տարազի ժամանակ կը-
րում են միայն դոտեփոկը յերկար թրափոկով թրի
համար, վորն իր ազատ (ներքեի) ծայրով կոճկվում
է չարժական մետաղե ճարմանդի կանթի հետ, վորը
ծառայում է թրի կարճ թրափոկը կոճկելու համար:

Այն դեպքերում, յերբ դոտեփոկը կրում են ա-
ռանց ուսափոկերի, նրա վրա կարած կիսաողակները
դարձվում են ներսի կողմը դադաթներով դեպի ներքե:

ՁԻԱՍԱՐՔ.

Ա. ՀԵՄԵԼԱՉՈՐԻ ՇԱՐԱՅԻՆ ԹԱՄԲ 1925 Թ. ՏԻՊԱՐԻ

Ձիասարքը բաղկացած է՝

- 1) գլխանոցից,
- 2) թամբից և
- 3) թամբի պատկանելիքներից:

Գլխանոցը բաղկացած է. ա) պախուցից, պախուցի թուկով և քթափուկով, և բ) լկամից (սանձի բերանոց) և դանդանավանդից յերկու դույզ յերասանակով:

ա) Պախուցը բաղկացած է. գլխի, թշի, ճակատի և բկի փուկերից, դնչակալից ճակատի փնջափուկով և պախուցի թուկով, նույնպես և սրան պատկանող յերկու ողից, յերեք ավզուկից և ողակներից:

բ) Սանձի լկամը (բերանոցը) կազմում են յերկու բեխիկ, վորոնց հակադիր ծայրերը վերջանում են յերկու շարժական ողակով յերասանակները նրանց ամրացնելու համար:

դ) Դանդանավանդի գլխանոցը կազմում են գլխի փուկը, ալտի (թշի) փուկը և դանդանավանդի յերասանակները դանդանավանդի հետ միասին:

Թամբը կազմում են՝

- ա) Թամբադեղը լսնակոնած (դաբաղած) կաշվե աստառով, թամբի բարձիկներով և յերկու
- բ) Թամբադեղի թաթերի տակի յերկու տակադիր,
- գ) նստատեղ,
- դ) յերկու թև,
- ե) յերկու ասպանդակի փուկ ասպանդակներով,

- զ) յերկու փորքաշ,
- է) լանջափուկ,
- ը) քրտնքաքաշի ծածկոց յերկու քրտնքաքաշով,
- թ) յերկու խուրջինից (կաշե տոպրակներ) յետևի բեռան համար և

ժ) տասը հատ բեռնափուկ:

Թամբի պատկանելիքները հետևյալներն են.

- ա) ծածկոց (ձիու),
- բ) փորքաշ ծածկոցի,
- գ) պաքսիմաթի տոպրակ,
- դ) ձավարի տոպրակ,
- ե) աղի տոպրակ,
- զ) վարսակի (խարի) տոպրակ,
- է) շաքարի և թեյի տոպրակ,
- ը) ձիու խարապարկ,
- թ) ցանց խոտի համար,
- ժ) ձիու խողանակ,
- ժա) քերիչ (ղաշովի),
- ժբ) ջրելու դույլ,
- ժգ) կաշե պարկ քերիչի, պալտերի, գդեռների և ժեխերի համար,
- ժդ) գոմի պախուց:

Թամբվածքի տեսակները.

- 1) խաղաղ ժամանակ.
- Խաղաղ ժամանակ սահմանված է յերկու տեսակ թամբվածք:
- ա) վարժական և բ) յերթական:
- վարժական թամբվածքը կազմում են՝ թամբը քրտնքաքաշով առանց լանջափուկի և բեռների և դու-

խանոցը պախուցի թոկով կամ առանց նրան, նայած պատվերին:

Յերթական բաժնավաճառքը կազմում են՝ թամբը լրիվ բեռով (բոլոր պատկանելիքներով) և գլխանոցը պախուցի թոկով:

2) Պատերազմի ժամանակ:

Պատերազմի ժամանակ պահանջվում է յերթական թամբվածք, այսինքն թամբը լրիվ բեռով և բոլոր պատկանելիքներով ամրաշինական դործիքով և յերկու քրտնքաքաշով, գլխանոցով ու պախուցի թոկով:

Բ. ԿԱԶՍԿԻ ՇԱՐՍՅԻՆ ԹԱՄԲ 1926 թ. ՏԻՊԱՐԻ.

Կողակի (տափաստանի) տիպարի ձիու հանդերձանքը կազմում են. ա) ձիասարքը (սանձ, լանջափոկ) և ադետակի փոկը և բ) թամբը պատկանելիքներով:

Ձ ի ա ս ա ր ք

1) Սանձը կազմում են՝

ա) գլխափոկը,

բ) ալտի փոկը (թշի),

գ) ճակատի փոկը, վոր հանդիսանում է նաև բկափոկ,

դ) յերախակալը (դնչակալ),

ե) յերասանակները,

զ) պախուցի թոկը,

է) սանձի բերանոցը,

ը) մետաղե ալզուկներ, մանիկներ, ծայրապանակներ և դարդեր:

2) Լանջափոկը բաղկացած է յերեք փոկից, մեկ լանջատակի և յերկու լանջի վրայի փոկերից:

3) Ադետակի փոկը բաղկացած է հինգ փոկից:

Թ ա մ բ

Թամբը բաղկացած է՝

ա) թամբադեղից, վոր կազմված է թամբի յերկու կեղից (դաշ) և յերկու թաթից,

բ) բարձից,

գ) թամբակալից (թամբի վորքաշ),

դ) թևերից,

ե) ասպանդակի թևերից,

զ) ասպանդակներից,

է) յերկու զույգ պրիստրուգներից,

ը) յերկու փորքաշից,

թ) յերկու տակադերից, թաթերի տակի համար,

ժ) քրտնքաքաշից,

ժա) տակադերից,

ժբ) յերկու կաշե պարկից, առջևի բեռան համար և

ժգ) յերկու կաշե պարկից յետևի բեռան համար,

ժդ) տասը բռնափոկից,

ժե) չորս կաշե մերքից բռնների համար և

ժզ) յերկու կաշե ողակ:

Թամբի պատկանելիքները բաղկացած են՝

ա) ծածկոցից, ծածկոցի փորքաշից,

բ) պաքսիմաթի տոպրակից,

գ) ադի տոպրակից,

դ) շաքարի և թեյի տոպրակից,

ե) վարսակի տոպրակից,

զ) կարիշու պատկանելիքների տոպրակից,

է) ձիու խարապարկից,

ը) ձիու խողանակից և քերիշից,

թ) խոտի համար ցանցից,

ժ) ջրեղու դուլից,

Ժա) պախուցից,
Ժբ) պայտերի պարկից:

Դ. ԶԻԱՍԱՐՔԸ ՊԱՀՆԵԼԸ.

Ամեն որ ձիավարութիւնից հետո ամբողջ ձիասարքը պետք է զննել և բոլոր թերութիւնների մասին զեկուցել դասակի հրամատարի ոգնականին, վորը չարաթը մեկ անգամ պարտավոր է կատարել ամբողջ ձիասարքի մանրամասն զննութիւն և թամբերը քանդել:

Արգելվում է ձիասարքը դանակով կամ բիզով ծակել: Ծակելը կարելի չէ անել ծակահատով և միայն դասակի հրամատարի ոգնականի ներկայութեամբ:

Զիասարքն ամեն որ պետք է մաքրել թաց լաթով և սրբել յուշոտ մահուղի կտորով, իսկ նրա մետաղե մասերը պետք է մաքրել մանր ավաղով կամ մանրացած աղյուսով ու սրբել յուշոտ մահուղի կտորով:

Թամբերը դարսվում են դարակների (իշոտնուկների, ձողերի) վրա միակերպ, ախոռի մուտքի վերեւում այն ձևով, վորն ընդունված է զորամասում, անպայման այն ձիերի դիմացը, վորոնց վրա նրանք հարմարեցրած են:

Զիու ամբողջ ձիասարքը, լծասարքը, նրանց պատկանելիքները և ձիերին խնամելու իրերը պետք է անպայման դրված լինեն անհատապես ձիերի անվամբ:

Անուրները (խամութները) և սանձերը կախվում են փայտե բեկեռներից անպայման այն ձիերի դիմացը, վորոնց վրա հարմարեցրած են, առանց դիտանոցը յերասանակներով փաթաթելու, վորպեսզի վերջիններս չձգվեն և չծուլեն (վորորվեն):

Զիասարքը պահելու համար պետք է տեղի մեկ անգամ յուղել ճարպով:

Պարապմունքներից հետո ձիասարքը մաքրվում է քրտինքից ու կեղտից: Յեթե մետաղե մասի վրա ժանդ նկատվի, ժանդը պետք է մաքրել նավթով:

Թամբերն ու քրտնքաքաշերը ձիավարութիւնից հետո պետք է չորացնել դերադասելիորեն բաց ողում և սովորում քրտնքաքաշները դեպի վերև, իսկ վատ յեղանակին ախոռներում—դրա համար նշանակված հատուկ տեղում:

Քրտնքաքաշն ու թաղիքե թաթերը քերիչով մաքրելն արգելվում է:

Սանձերն ու անուրները ձիերին խնամքով հարմարեցնելուց հետո պետք է գրել ձիերի անվանը:

Թամբելուց առաջ անհրաժեշտ է ուշադրութեամբ զննել թաղիքե մասերը, նրանց վրայի կողմնակի իրերը հեռացնելու համար:

Սայլերով թամբերի տեղափոխութիւն թույլատրվում է միայն արկղների մեջ, իրար վրա թափված տեղափոխութիւն չի թույլատրվում:

Թամբաղեղի աստառը, նրա վրա գործող պայմանների ազդեցութեան տակ, կարող է ձգվել և թուլանալ, դրա հետ միասին կարող են թուլանալ նաև այն փուկերը, վորոնցով նա պնդացվում է կողափայտին:

Աստառի և փուկերի ձգվելու և թուլանալու հետեւանքով, բարձերն իջնում են, անկանոն դրութիւն են ընդունում և իրենց նշանակութիւնը կորցնում: Նրատատեղը սկսում է մաշվել և փշանալ, կորցնելով նախկին կանոնավոր ձևը:

Այդ բոլոր յերևույթների հետևանքը կլինի այն, զոր ձիավորի կողմից թամբին հասցրած հարվածներն ապելի սուր կերպով կանդրադառնան ձիու մեջքին, նույնպես և ձիավորի նստատեղի անկանոն և անհարմար դրությունը թամբի վրա, վորը կարող է ձիու մեջքը հարել:

Նկատի առնելով վերոհիշյալը, անհրաժեշտ է պարբերաբար ստուգել աստառի ձգվածքը և գծադրության կանոնավոր լինելը, վորից հետո թուլացած աստառով թամբադեղներն անհրաժեշտ է նորից ձգել: Աստառի ձգումը կատարվում է զնդի սարագործի արհեստանոցում:

Հավելված № 4.

ԳՆԴԱՑԻՐԻ ՍՍՅԼԱԿՆԵՐԸ ԼԾԵԼՈՒ ՅԵՎ ԱՐՁԱԿԵԼՈՒ ՅԵՎ ՆՐԱՆՑՈՎ ԳՆԱԼՈՒ ԿԱՆՈՆՆԵՐԸ.

1. Գնդացիների սայլակը լծելու համար, յուրաքանչյուր գնդացիների պետ, համարներն ու ձիավարը շարվում են իրենց գնդացիների սայլակի առեղի առջև՝ վում 3 քայլի վրա:

2. Գնդացիների անձնական կազմը շարք են բերում լրիվ մարտական պատրաստությամբ, իսկ ձիերը ձիասարքով. դարսելու բոլոր իրերը պետք է նախապես դնել և պատրաստվեն համարների կողմից (1, 2 և 6):

3. Լծելու համար հրաման է տրվում. ԼԾԻՐ:

Այս հրամանով գնդացիների պետը, 3 և 4 համարները հանձնում են ձիերը ձիավարին (Ծրգ համարին), մոտենում գնդացիների սայլակին և գործում են. գնդացիների պետը—առեղից բռնած, № 3-ը—առջևի աջ անիվից № 4-ը—յետևի ձախ անիվից, գնդացիների սայլակը դարձնում են դեպի ձախ, առեղը դեպի զաշտ. №№ 1, 2 և 6-ը ձիերը բերում մոտենում են լծելու համար:

Գնդացիների պետը ստուգում է գնդացիների սայլակի դարսվածքն և հետևում է լծվածքի կանոնավորությանը. № 1, 2 և 6-ը լծում են ձիերը, իսկ №№ 3 և 4 գնում են իրենց ձիերի մոտ:

Լծելը վերջացնելուց հետո գնդացիների պետը զընում է իր ձիու մոտ, № 6-ը նստում է գնդացիների սայլակի վրա և գտում է յերասանակները, № 1-ը մնում է ձախ կողքի լծած ձիու մոտ, № 2-ը աջի մոտ:

4. Լծելը վերջացնելուց հետո հրաման է տրվում. 1) ՀԵԾԻՐ, 2) ՀԱՎՍԱՐ: Առաջին հրամանով բոլորը նստում են, յերկրորդով—բռնում են իրենց տեղերը, վոր ցույց է տրված շարժման համար, ճառատի յերկայնությամբ և ծործորակի դիմաց:

5. Լծվածքից արձակելու համար հրաման է տրվում. 1) ԻՋԻՐ, 2) ԱՐՁԱԿԻՐ: Առաջին հրամանով բոլորն իջնում են, յերկրորդով—արձակում են լծվածքից ձիերին (№№ 1, 2 և 6): Գնդացիների պետը, №№ 3 և 4-ը ձիերը ձիավարին հանձնելով, համարձայն հողվ. 3-ի ցուցմունքների դարձնում են գնդացիների սայլակը դեպի աջ, առեղը դեպի թիկունքը, ձիավարը ձիերն ընդունելով շրջում է աջ թևով և կանգնում է առեղի առջևում 3 քայլի վրա:

6. Պարկում գնդացիները տեղավորվում են մեկ դժով կանգնեցրած գնդացիների սայլակների վրա, փողաբերանը դեպի դաշտը, առեղը դեպի թիկունքը. գնդացիների և գնդացիների սայլակների միջև միջանցը—12 քայլ է:

Առեղի կախանի լծակներն իջեցվում են:

Գումակը տեղավորվում է գնդացիների սայլակների գծի յետևը 30 քայլի վրա:

ԼԵԱԾ ԳՆԴԱՅԻՐԻ ՍԱՅԼԱԿՈՎ ԳՆԱԼՈՒ ԿԱՆՈՆՆԵՐ.

7. Զիավարների սկզբնական ուսուցման ժամանակ, գնդացիների սայլակով գնալը պետք է կատարել ժարգարանում յերկձի լծվածքով առանց կողքի լրծվածքի, ընդ վորում սովորեցնողն առաջին դասերին պետք է դտնվի ձիավարի կողքին սայլակի վրա, ուսուցումն անմիջապես ղեկավարելու համար:

Սկզբնական ուսուցումը պետք է կատարել բացառապես մենակ մի սայլակով, առանց մի քանի գնդացիների սայլակներ միասին հավաքելու:

Զիավարները սայլակով գնալու սկզբնական ձևվերը յուրացնելուց հետո, պետք է այդպիսին կատարեն դաշտում, սկզբում հարթ, իսկ հետո կտրտուկ վայրում:

8. Գառաձի լծվածքով գնալը պետք է սկսել միայն այն ժամանակ, յերբ ձիավարը լիովին կյուրացնի յերկձի սայլակը կառավարելը, ընդ վորում և այստեղ պետք է հաջորդականութուն պահպանել, ըսկըզբում լծել յերրորդ ձին, իսկ մի քանի դասից հետո—չորրորդը:

9. Լծվածքները բաշխելու ժամանակ պետք է ափելի ուժեղ ձիերը նշանակել առեղին լծելու համար, սակայն լծվածքի բոլոր ձիերը պետք է վարժված լինեն գնալ ինչպես առեղին, նույնպես կողքից լծած ժամանակ:

10. Զիավարները բերում են լծելու տեղն ամուլի պույքը, պահելով ձախ ամուլի յերասանակը—ձախ, և աջը—աջ ձեռքում, առանց լիամի, № 1—ձախ կողքի ձին, № 2—աջինը:

Լծելը վերջացնելուց հետո ձիավարները և №№ 1 ու 2 ամբացնում են յերասանակները վզին և կոճկում են յերասանները:

11. ՀԵՏԻՐ հրամանով ձիավարները նստում են գնդացիների սայլակի վրա և դտում են յերասանները. №№ 1 և 2, մինչև ձիավարների կողմից յերասանները ղտելը, մնում են կողքի լծած ձիերի մոտ: Զիավարների կողմից յերասանները ղտելուց հետո №№ 1 և 2 նստում են սայլակի վրա:

12. ՀԱՎԱՍՏ հրամանով, ձիավարները հավասարեցնում են գնդացիների սայլակները, ստիպելով ձիերին սահուն կերպով մտնել անույնների մեջ, իսկ կողքի լծվածներին՝ ձգել ձգափողը:

13. ԻՋԻՐ հրամանով №№ 1 և 2 արագ իջնում են և վազում են կողքի լծված ձիերի մոտ, բռնելով նրանց սանձերը, վարից հետո արդեն իջնում են ձիավարները:

14. Զիերը քշելու և պատժելու համար յուրաքանչյուր ձիավար ունի մտրակ մեքբով, վորի մեջ տեղ և կացնում աջ ձեռքի դասառակը:

Մտրակը դործ դնելու կարիք յեղած դեպքում ձիավարը վերցնում է յերասանները ձախ ձեռքը և մըտրակի կոթից բռնելով, մտրակի ծայրը վեր բարձրացրած հարված է հասցնում ձիու դավակին:

15. Քեւքերի և հրամանների կանոնները, նույնպէս և հենց զնդացիլի սայլակի շարժման հրամանները, կանգառումները, հավասարումները, դարձումները և շրջումները ցույց են տրված Հենձեւադորի Մարտական Կանոնագրքի II-րդ մասում (հատված 1-ին):

16. Շարժումն սկսելու համար ձիավարը ստիպում է ամբողջ քառաձի լծվածքին միաժամանակ և սահուն մտնել անուրների մեջ և ապա զնդացիլի սայլակը շարժել բոլոր չորս ձիու միասին քաշելով: Հրամանով ինչ քեւք էլ նշանակած լինի, շարժումը պետք է սկսել միշտ քայլով և միայն յերրորդ—չորրորդ քայլից հետո կարելի չէ անցնել հրամանով նշանակած քեւքին:

17. Շարժման ընթացքում անհրաժեշտ է հետևել, վոր բոլոր չորս ձին հավասար և հանդիստ ձգեն, քայլի ժամանակ վարդի չ'անցնեն, իսկ վարդի ժամանակ չ'ցատկեն և չ'կտրատեն զլիսանոցները:

18. Աւելի մեծ քեւքի անցնելը կատարվում է սահուն կերպով, առանց սանձը ձիւ տալու. փոքրին անցնելը՝ աստիճանաբար ձիերին պահելով, առանց խիտ փոփոխումների և հրումների, համակերպվելով շարժման արագութեան և դեմի հատկութեան հետ:

19. Կանգառման ժամանակ ամենից առաջ պետք է կողքի լծված ձիերին պահել ալնքան, վոր նրանք դա-

դարեցնեն ձգելուն մասնակցելը և թուլացնեն ձգափուկը, ապա աստիճանաբար ուժեղացնելով ամուլի դույլի յերասանների հավաքը, նրանց ստիպել, վոր միասին ընդունեն զնդացիլի շարժվող սայլակի դիմադրութիւնը:

Գնդացիլի սայլակը կանգնելուց հետո, պետք է ամուլի դույլը մի քիչ առաջ տալ, վարպետի արդելի փոկի ձգվելը թուլանա:

20. Գնդացիլի սայլակի յետ տալը պետք է կատարել միայն ամուլի դույլով, առանց կողքի լծված ձիերի մասնակցութեան, վորոնք յետ են տրվում թուլացրած ձգափուկերով: Յետ տալու դժվարութեան պատճառով, այնպիսին պետք է թուլատրել ծայրահեղ դեպքերում միայն, հարթ ճանապարհի և 6 քայլից վոչ ավելի տարածութեան վրա. մեծ մասամբ յետ տալն անհրաժեշտ է կատարել համարների ոգնութեամբ, վորոնք ձիուց իջնելով, սայլակը յետ են տալիս բոլոր չորս ակներից բռնած:

21. Դարձումներն ու շրջումները պետք է կատարել 6-ից 12 քայլ շառավիղի աղեղով, ընդ վորում ներսի կողմից լծած ձին պետք է գնա քիչ թուլացրած ձգափուկով:

22. Տեղից դարձում կատարելու ժամանակ պետք է նախապես 3 քայլ անցնել ուղղակի ուղղութեամբ:

23. Վայրեջքներում պետք է հետևել, վոր կողքի լծած ձիերն ինչպէս և կանգնեցնելիս չձգեն, այլ գնան ձգափուկերով:

24. Խանդակներն և առունները պետք է անցնել մի քիչ շնդակի ուղղութեամբ, թույլ չտալով ձիերին ցատկելու: Վաղ բարձր, միջակ դատիվներ թմբերը պետք է անցնել ուղղահայաց ուղղութեամբ, անցնելուց առաջ ուժեղացնելով քելքը, առանց ձիերի սանձերը ձիջ տալու: Թմբից իջնելու ծածանակ կողքի լծած ձիերին պետք է պահել:

ԲՆՈՒԱՅՈՒՑԱԿ

- Պոխտակի փոկ пахва (подхвостник), напильник
 Սղուտ (հրացանի) ложа (винтовки)
 Սղուց муфта
 Սղատ (հրամ.) вольно (коман.)
 Սղափող сигнальная труба
 Տղդր лыжка
 Սճուկ пах
 Սմրաշինական դործիք шанцевой инструмент
 Սմրացնող ուղ крепительное кольцо
 Սմուրի փուլը коренная пара
 Սլափուկ щечный ремень
 Սնուր, սևանուր хомут
 Սոս'ջ (հրամ.) прямо (коман.)
 Սոսջափոր (համար) головной (номер)
 Սուպանդակ стремя
 Սուպանդակի փոկ путлице
 Սոեզ дышло
 Սոսջք (ձիու) перед (лошади)
 Սոսջնորդող вожак
 Սոտառ митюка (подкладка), живец (ленчика)
 Տվզուկ пряжка
 Սրճակի'ր (հրամ.) выпрягай (команда)
 Սրջալ галоп
 Բարձրիկ (թամբի) подушечка (седельная)
 Բեր (սանձի) усик (повод.)
 Բեռ вьюк

Բեռնիկ шпатель
Բիսիոկ подбородный ремень

Գալակ (ձիու) круп (лошади)
Դեղարդ копые
Դրեն шип
Դիմանոց оголовье, суголовье
Դուխը դեպի յետ տալ сдать в затылке
Դուղձախոր տեղանք кочковатая местность

Դադարք привал
Դանդանախանդ мундштук
Դաշտային արշավ полевой галоп
Դաստակ (ձեռքի) кисть руки
Դարակ, խանձուց полка
Դարսվածք укладка
Դեպի յետ հալաւ'ը (հրամ.) назад равняйся
Դիտակալ дозорный
Դնչակալ намордник

Զգաւտ (հրամ.) смирно (коман.)
Զեկույց рапорт
Զինուժ, սպասարկնուժ вооружение
Զիտ, աղբը лямка
Զննություն осмотр
Զորատես смотр
Զորատեսական ձիավարություն смотревая езда
Զուգակցություն, ձիացում сочетание
Զսպել (ձիերին) сдерживать (лошадей)
Զատակը (նստատեղի վրայ) седалищная кость

Թաթ (վրաքի) ступня (ноги)
Թաղիքե դարակ войлочная лавка
Թամրակալ, փորկալ попоный ремень
Թամրակեղ лентчик
Թամրվածք седловка
Թափ мях
Թաքնվի'ր (հրամ.) закройсь (коман.)
Թև փланг, крыло
Թևի չըջում захождение плечом
Թոկ պախուրդի чумбур
Թուրդ հան (հրամ.) пашки вон (коман.)
Թուրն ի դարս (հրամ.) пашки к бою (коман.)
Թրափոկ (թուրք կախելու) пассивка (для носки паш)

Խջի'ր (հրամ.) слезай (ком.)
Իրան корпус
Լախարհրան (փողի) раструб
Լար, քուլ шнур
Լծակ рычаг
Լծակեղ дуга
Լծատքը упряжь
Լծի'ր (հրամ.) запрягай (ком.)
Լոնակնած ամուսն սиромятн. живец

Պաշալիք (վրաքի) накреслежация (ноги)
Պարապարկ саква
Պրատակ (հրացանի կռի) затылок приклада
Պիտն шпора
Պիթ (ծակոց) укол
Պողանակ (ձիու) щетка конская

Խալըջին перемётная сума
Խալառան (Խալառաղըր) ձի шекотливая лошадь
Խրուտ տեղ тонкое место
Խիթ'ր բռթ ծալրով (Հրամ.) бей тупым концом
(коман.)

Ծալ (արձուկի) сгиб (локтя)
Ծածկոց (ձիու) попона
Ծակի'ր (Հրամ.) коли (ком.)
Ծալրապանակ наконечник
Ծղի, նախաբաղուկ предплечье

Կախան подвес
Կամրջակ трамплин
Կանգ ա'ն (Հրամ.) стой (ком.)
Կանթ, ունկ скоба, ручка
Կաշեփով кожаный горт
Կեղ (Թամբի) лука (седла)
Կես պտույտ (Կարձ) пол-оборота
Կերպարան фигура
Կնցվածք стойка
Կրուշըման пол-оборота
Կոթ, բռնատեղ յերախակալի рукоять эфеса
Կողնակ обочина
Կողքից լծած ձի пристяжная лошадь
Կոճակ кнопка
Կոճ (գառքի) пиколка
Կոճերի ծաղեր (ձիու գառքերի) щетки ног лошади
Կոնակ (Թրի) обух
Կարտուկ տեղանք пересеченная местность

Կրեկ պանիփար носить на ремне
Կրճափով (լանջափով) подперсье
Կրկնակի քելք удвоенный аллюр
Կրճատ (պակասեցրած) փարզ сокращенная рысь

Հանդերձանք сваряжение
Հանդիսափոր Կորանց торжественный марш
Հաստոց (Հաստարան) станок
Հալաքուճըր (ձեռքերի) сведение рук
Հալաթ'ր (Հրամ.) равняйся (ком.)
Հասթ'ր (Հրամ.) руби (ком.)
Հարգարեկ (Հարժարեցնել) пригнать
Հարեկ մեջքը (ձիու) набить спину (лошади)
Հարվածումս поражение
Հեծի'ր (Հրամ.) садись (ком.)
Հեծյալ շարք конный строй
Հեռակալու թյուն дистанция
Հերուն пило
Հող сугав
Հունով անցնելը переправа в брод
Հրաղեն огнестрельное оружие
Հրապաշար огнестрельные припасы
Հրուժ, Կարկ толчок

Չգափով постромка
Չգելը (յերասանակը) натяжка
Չեռքի'դ (Հրամ.) на руку (коман.)
Չիաթափ լինել спешивать
Չիախաղալու թյուն вольтижировка
Չիարչալ скачка

Ձիգ, արձակյուն выстрел

Ձիամարզարան манеж

Ձիասարք конское снаряжение, аммуниция, сбруя

Ձիափար ездовой

Ձիափարություն езда

Ձին սրունքները մեջ պահել вести лошадь в пенкелях

Ձող жердь

Հակառակակող налобный ремень

Հիտ (գիր) ազդեցութիւն шейка ложи

Մանրիկ гайка

Մարզանք (մարզություն) тренировка

Մարզարանական ձիափարություն манежная езда

Մարտի պատրաստ (հրամ.) к бою готовься (коман.)

Մեջքից ե (հրամ.) за спиной (ком.)

Մերք петля

Միածի ձիափարություն одиночная езда

Միջանց интервал

Մարակ нагайка

Յետ մղիւր (հրամ.) отбей (ком.)

Յետքով կառավարել задом управлять

Յերարկալ ефес

Յերարկանի յերանանակներ трензельные поводья

Յերարկան удилце

Յերանանակ повод

Յերկրիտակ бинокль

Նիզակ пика

Նիզակն ի մարտ (հրամ.) пика в бою (коман.)

Նիզակի կոթ древко

Նիզակը ձեռքիդ (հրամ.) пика в руку (ком.)

Նիզակն ալիւրի վրա (հրամ.) пика на бедро (ком.)

Նիզակը մեջքիդ (հրամ.) пика за плечо (ком.)

Նիզակն սուրիդ (հրամ.) пика по плечу (ком.)

Նշանադրություն прицеливание

Նմանի граната

Նստոց сиденье

Նշագ прием

Շառափրիқ радиус

Շարափրություն перестроение

Շարժան չափ ритм движения

Շարժում դեպի աջ (ձախ) յետ движение направо (налево) назад

Շարվիւր (հրամ.) становись (ком.)

Շարային փարդ строевая рысь

Շեղք клинок

Շրթնափակ (դնչակալ) подгубный ремень

Շրջում (հեծելագործի) заезд

Ուրան загиб

Ողակ застёжка

Որափորակ дневальный

Որափահ дежурный

Պարսուրց (գամի) недоуздок (конюшенный)

Պահունակ обойма

Պատյան ножны, футляр, кобура

Պառլա (ձիափարժություն) вольт

Պատկանելիք принадлежность

Պարտիա обстановка

Ջրաման водоносная флага

Սալընիկի բանի (թուրք) взять пашки в подвысь

Սանձաղարան корда

Սարազորդի արհեստանոց шорная мастерская

Սրապեն холодное оружие

Սրարչավ казьер

Սրարչավ մարշ-մարշ (հրամ.) корьер марш-марш
(ком.)

Սուր ծալը (թրի) острие (шанки)

Սրեաիք темляк

Սրունք шепкель

Վարդ рысь

Վարժեցում (հրամ.) выездка (лош.)

Վաղջունի сальтовать

Վառքերը միացնել, մի տեղ դնել составить ноги

Աղղամիդ отвисно

Աղղորդություն крутость

Ամեղանքամ վարդ прибавленная рысь

Աստաղանակ անлечник

Ասափուկ անлечный ремень

Ասոնիմ'ը (հրամ.) на ремень (ком.)

Տեղե'րդ (հրամ.) на свои места (коман.)

Տրպար образец

Տողան шеренга

Քակ (շարք) сомкнутый (строй)

Փակոց барьер

Փնջափուկ անлечник

Փակ (հրաման) ремень (ружейный)

Փողարհրան дуло винтовки

Փողհար труба

Փոռ, փանդակ рог

Փոխ, փոխում смена

Փող (հրաման) ствол

Փողակ (սփիկ) трубка (штыка)

Փողակակ ցевье

Փոքրաշ подпруга

Փոփոխակի լիքը переменный альяр

Քարշ тяга

Քիլք альяр

Քերիշ скребница

Քթափուկ, դիջափուկ переноске

Քրանքարաշ потык

Յ Ա Ն Կ

ՖՍՆՄ ՀՌԽ հրաման № 119 3

Հ Ա Տ Վ Ա Մ 1

Գլուխ I

ՁԻԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԿԱՆՈՆՆԵՐ

ա) Սանձած և թափած ձիու պահելը (հոդ. 1)	5
բ) Ձի հեծնելը, յերասանակները պատերն և իջ- նելը (հոդ. 2—8)	6
գ) Հեծնելը (հոդ. 9—14)	11
դ) Ղեկավարում (հոդ. 15—26)	13
է) Քեղքեր, նրանցով շարժումը և մեկ քեղքից մյուսին անցնելը (հոդ. 27—50)	17
և) Կանգառում (հոդ. 51—52)	23
ը) Դարձումներ տեղում (հոդ. 53—58)	23
թ) Ցեռ տալը (հոդ. 59—62)	25

Գլուխ II

ՄԻԱԶԻ ՁԻԱՎԱՐՈՒԹՅՈՒՆ

ա) Ձիավարության ուղղակի ուղղությամբ (հոդ. 63)	27
բ) Դարձումներ քեղքի ժամանակ և շրջումներ (հոդ. 64—67)	27
գ) Ուղղության փոփոխությունը, պտույտներ և շարժում դեպի աջ, դեպի ձախ յետ (հոդ. 68—71)	28
դ) Խոչընդոտների հաղթահարումը (հոդ. 72—80)	32
է) Դաշտային ձիավարություն (հոդ. 81—93)	36
և) Հունով անցնելը (հոդ. 94)	38
ը) Լողալով անցնելը (հոդ. 95)	39

Գլուխ III

ՁԻԱՎՈՐՆԵՐԻ ԽՄԲԱԿԱՅԻՆ ՁԻԱՎԱ-

ՐՈՒԹՅՈՒՆԸ (հոդ. 96—97)	41
ա) Ձիավարության խմբակում (հոդ. 98—100)	41
ա) Ձիավարության փոխի մեջ (հոդ. 101—127)	42
գ) Խոչընդոտների հաղթահարում (հոդ. 128)	50
դ) Ձիավարության դաշտում (հոդ. 129)	50

Գլուխ IV

ՄԱՐՄՆԱՄԱՐԶՈՒԹՅՈՒՆ ՁԻՈՒ ՎՐԱ

(հոդ. 130—139)	51
--------------------------	----

Գլուխ V

ՁԻԱԽԱՂԱՑՈՒԹՅՈՒՆ

Նախնական վարժություններ փայտե ձիու վրա (հոդ. 140—143)	54
Վարժություններ կենդանի ձիու վրա (հոդ. 144—157)	59

Գլուխ VI

ԳՈՐԾՈՂՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ ՍՐԱԶՆՈՎ

1) Թուր

ա) Ձեվեր թրով (հոդ. 158—162)	67
բ) Խիթեր, հարվածներ և վանումներ (հոդ. 163—176)	74

2) Նիզակ

ա) Կանոններ նիզակը բռնելու համար՝ ձի նրա- տելու և նրանից իջնելու ժամանակ (հոդ. 178—180)	83
բ) Ձեվեր նիզակով (հոդ. 181—193)	88
գ) Խիթեր, հարվածներ և վանումներ (հոդ. 194—208)	93

Գլուխ VII

ՀՐԱՉԳՈՒԹՅՈՒՆ ՁԻՈՒ ՎՐԱՅԻՑ

ա) Հրաձգության հրացանով (հոդ. 209—213)	105
--	-----

բ) Հրաձգություն տարճանակով (Հոդ. 214—217)	166
Ազգանշանի փողերը քանելու կանոնները (Հոդ. 218—220)	107

Հ Ա Տ Վ Ա Ծ II

Գլուխ VIII

ՀԵՏԻՈՏՆ ՈՒՍՈՒՑՈՒՄ

ա) Կեցվածքներ և դարձումներ տեղում (Հոդ. 221—225)	109
բ) Քայլ, վաղ և դարձումներ քայլելիս և վազելիս (Հոդ. 226—231)	110

Գլուխ IX

ՁԵՆՔԻՆ ՏԻՐԱՊԵՏԵԼԸ

ա) Ձեվեր թրով (Հոդ. 232—242)	113
բ) Ձեվեր նիզակով (Հոդ. 243—258)	117
գ) Ձեվեր հրացանով, ավառմատով և ձեռքի զնդացրով (Հոդ. 259—260)	124
դ) Ձեվեր ուլիկով (261—268)	127
է) Ձեվեր տարճանակով (Հոդ. 269—270)	130
ե) Ձեվեր ձեռքի նոնակով (Հոդ. 271)	130
Սմբուլինական գործիքով սղավելը (Հ. 272—273)	130
Սղավափողերը պահելը (Հոդ. 274)	131

ՀԱՎԵԼՎԱԾՆԵՐ

№ 1. Հրամաառական կազմի հանդերձանքի խրեթի զուգակցությունը	132
№ 2. Հեծելազորի հրացանով զինված՝ սուսական ժարտիկներ և կրտսեր հրամկազմի համար 1926 թվի տիպարի լեքսական հանդերձանքը	138
№ 3. Ձիաուարք	136
№ 4. Գնդացրի առյուակները լծելու և արձակելու ու նրանցով զնալու կանոնները	142
Քառացուցակ	140

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0049289

